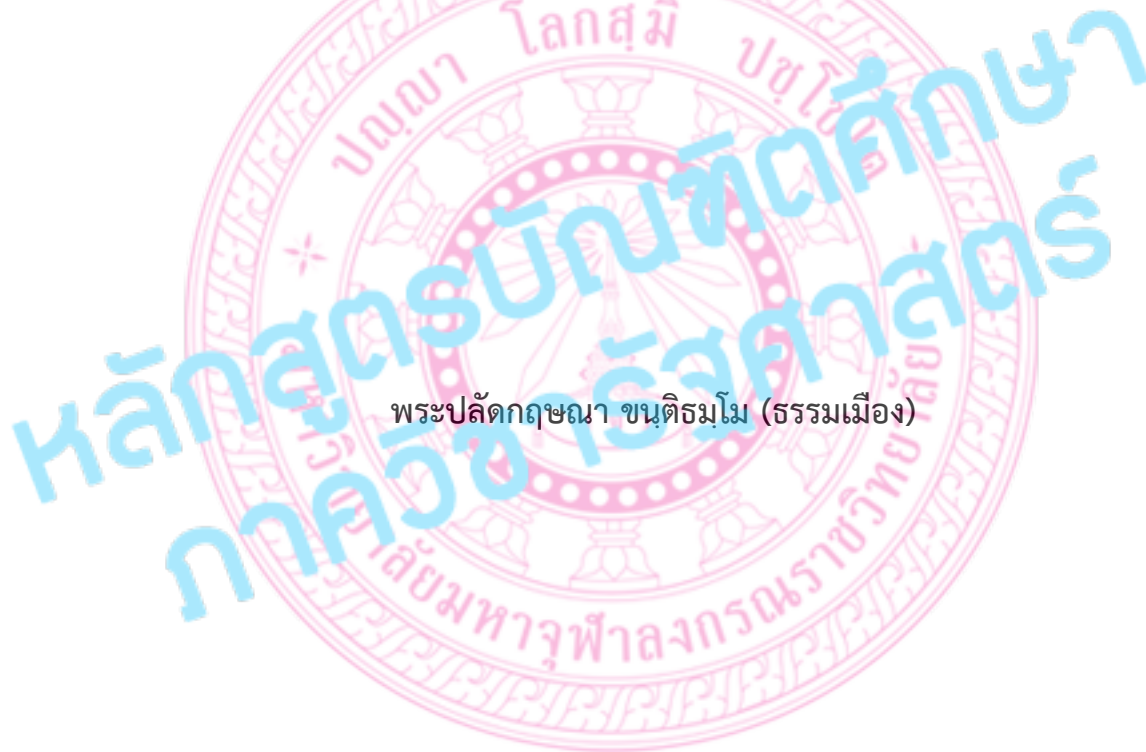




การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน
ในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
MANAGEMENT OF DHARMA EDUCATION LEARNING AND TEACHING OF
SCHOOLS AT PHANOM DISTRICT, SURAT THANI PROVINCE



พระปลัดภุชญา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๗



การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน
ในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี



พระปลัดกฤษณา ขนฺติธมฺโม (ธรรมเมือง)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Management of Dharma Education Learning and Teaching of
Schools at Phanom District, Surat Thani Province

Phrapalad Krishna Khantidhammo (Dhammuang)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2024

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์
เรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ



(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์



ประธานกรรมการ

(พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร.)



กรรมการ

(พระเมธาวิญญู, รศ.ดร.)



กรรมการ

(รศ. ดร.สุรพล สุธะพรหม)



กรรมการ

(พระครูสุตวุฒิคุณบัณฑิต, ผศ.ดร.)



กรรมการ

(ผศ. ดร.สุภัทรชัย สีสะไบ)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระครูสุตวุฒิคุณบัณฑิต, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร.สุภัทรชัย สีสะไบ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย



(พระปลัดกฤษณา ขนดิธมโม)

ชื่อสารนิพนธ์ : การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้วิจัย : พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

- : พระครูสุตวุฒิคุณบัณฑิต, ผศ. ดร.,
พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
- : ผศ. ดร.สุภัทรชัย สีสะใบ,
พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ), พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์),
ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๗

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๘๐ คน ซึ่งเป็นครูในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ได้แก่ สถิติพรรณนา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติอนุมาน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D.= 0.55) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ๑) ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D.= 0.65) ๒) ด้านการแก้ไขปรับปรุง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D.= 0.62) ๓) ด้านการตรวจสอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D.= 0.59) และ ๔) ด้านการปฏิบัติตามแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D.= 0.66) ตามลำดับ

๒. เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ครูที่มีเพศต่างกัน และอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนครูที่มีการศึกษาต่างกัน และตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ ๑) ด้านการวางแผน คือ ขาดการประชุมร่วมเพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอน ไม่มีการกำหนดนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน คือ พระสอนและบุคลากรขาดทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ บุคลากรไม่เพียงพอต่อความต้องการ ขาดแคลนงบประมาณ ๓) ด้านการตรวจสอบ คือ กระบวนการตรวจสอบไม่ชัดเจนหรือไม่ได้ตามมาตรฐาน ๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง คือ ไม่มีเก็บข้อมูล และศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ ๑) ด้านการวางแผน คือ ควรศึกษาข้อมูล นำมาวิเคราะห์ และประชุมร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอน ๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน คือ ควรมีการจัดอบรมฝึกฝนทักษะความรู้ประสบการณ์แก่พระสอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ๓) ด้านการตรวจสอบ คือ ควรมีการสำรวจและตรวจสอบการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเพื่อดูแลควบคุมการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผน ประเมินผลเพื่อกำหนดแนวทางการปรับปรุง ๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง คือ ควรมีขั้นตอนการแก้ไขปรับปรุงที่ชัดเจน นำข้อมูลการตรวจสอบไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะการสอนของพระสอนและบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ

Research Paper Title: Management of Dharma Education Learning and Teaching of Schools at Phanom District, Surat Thani Province

Researcher: Phrapalad Krishna Khantidhammo (Dhammuang)

Degree: Master of Buddhism (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee:

Phrakru Sutavuttikhunbundit, Asst. Prof. Dr.,
B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management),
Ph.D. (Buddhist Management)

Asst. Prof. Dr. Supatrachai Sisabai,
B.A. (English), M.A. (Public Administration),
Ph.D. (Public Administration)

Date of Graduation: July 25, 2024

Abstract

Objectives of this research were 1. To study the level of teaching and learning of Dharma education of schools at Phanom District, Surat Thani Province 2. To compare teachers' opinions on teaching and learning of Dharma education of schools at Phanom District, Surat Thani Province and 3. To study the problem, obstacles and suggestions on the teaching and learning Management of Dharma Education of Schools at Phanom District, Surat Thani Province

Methodology was the mixed research methods The quantitative research, the researcher studied from a sample of 180 people who were teachers at Phanom District, Surat Thani Province. The tools used in the research was the 5-level rating scale questionnaire analyzed the data using statistics, including descriptive statistics, percentages, mean, and standard deviations and inferential statistics. The qualitative research includes document analysis and in-depth-interviews were used as a tool to collect field data from key informants. The data were analyzed using contextual content analysis techniques.

Findings were as follows:

1. The level of teachers' opinion on the management of teaching and learning of Dharma education of schools at Phanom District, Surat Thani Province, by overall, was at high level ($\bar{X} = 4.06$, S.D.= 0.55) and each aspect when considered individually, it was found that it was at a high level in all aspects in descending order as follows: 1) Planning was at a high level ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.65), 2) Revision was at

a high level ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.62), 3) Audit was at a high level ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.59) and 4) Plan implementation was at a high level ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.66) respectively.

2. Comparing teachers' opinions on the management of teaching and learning of Dharma education of schools at Phanom District, Surat Thani Province, classified by personal factors, was found that teachers of different genders and different ages did not have different opinions on the management of Dharma education teaching and learning of schools in Phanom District, Surat Thani Province. Therefore, the research hypothesis was rejected. Teachers with different education and different positions had different opinions on the management of Dharma education teaching and learning of schools at Phanom District, Surat Thani Province with statistically significant level at 0.05, accepted the set hypothesis.

3. Problems, obstacles and suggestions on the management of Dharma education teaching and learning of schools at Phanom District, Surat Thani Province were found that the problems and obstacles were: 1) Planning; namely the lack of joint meetings to plan teaching and learning management. 2) Implementation of the plan; lack of skills, knowledge, and experience, insufficient personnel to meet needs, lack of budget, 3) Audit, the audit process was not clear or not up to standard, 4) Revision; there was not collecting data, and seriously studying problems, obstacles, and solutions. Suggestions: 1) Planning; study and analyze data and meet with all sectors to plan learning and teaching management, 2) Plan implementation; there should be training to develop skills for monks and the involved parties, 3) Audit; there should be continuously monitoring the learning and teaching, establish an audit committee to supervise and control the teaching and learning management according to the plan, evaluate the process to set the means for improvement, 4) Revision; there should be a clear revision process. The audited data should be used to improve the teaching skills of monks and personnel to be effective.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ พระอุดมสิทธินายก, รศ. ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พระครูสุตวุฒิคุณบัณฑิต, ผศ. ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษา และ ผศ. ดร.สุภัทรชัย สีสะไบ คณะกรรมการที่ปรึกษา ตลอดจนคณาจารย์ กรรมการสอบและผู้ที่เกี่ยวข้อง หลายท่านที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์ จนสำเร็จด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณและขอเจริญพรไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, รศ. ดร. และขอเจริญพรขอบคุณ รศ. ดร.อภิญา ฉัตรช่อฟ้า ผศ. ดร.สุริยา รักษาเมือง ผศ. ดร.ประเสริฐ อิลาว และ ผศ. ดร.นิกร ศรีราช ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแบบสอบถามและให้คำปรึกษา ดร.กรกต ขาบัณฑิต ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่การทาสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสุทธิภาตารักษ์ พระครูถาวรกาญจนารักษ์ พระครูภาวนา จันทคุณ, วิ., ผศ. ดร. และขอเจริญพรขอบคุณ ผศ. ดร.ภัสลดา สุวรรณวล นางประวีร์ พรหมานอก นางสาวปราณี ทองแดง นางผกา สามารณ นางยุพาพันธ์ คุณวิจิตร นายณัฐวัฒน์ แสงทองย้อย และ นางสาวจันทิมา มีสุข ที่เมตตาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่คอยให้การช่วยเหลือชี้แนะทักษะ แนวทางที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

ขอขอบคุณเพื่อนสหธรรมิกทุกรูปและญาติโยมผู้อุปถัมภ์ทุกท่าน ตลอดจนเพื่อนนิสิต พุทธศาสนิกชนบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ รุ่น ๑๕ ทุกรูปหรือคน ที่คอยให้การช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และให้กำลังใจที่ดีตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอนอบน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา กตเวทิตาคุณ แก่ บิดา มารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย และผู้มีคุณูปการทุกท่าน ผู้วิจัย ขอเจริญพรขอบคุณ กัลยาณมิตรทุกท่านที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์สนับสนุนให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ และกำลังใจจากทุกท่านดังกล่าว ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อเป็นอย่างยิ่ง ที่ทำให้สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)

๓๐ เมษายน ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา	๒๒
๒.๓ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๕๙
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๖
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๕
๓.๑ รูปแบบวิธีการวิจัย	๗๕
๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ	๗๕
๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ	๗๙
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๒
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๘๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑	สรุปความหมายการบริหารจัดการ
๒.๒	สรุปหลักการสำคัญของการบริหาร
๒.๓	สรุปการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle)
๒.๔	สรุปความเป็นมาและความสำคัญของธรรมศึกษา
๒.๕	สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านหลักสูตร
๒.๖	สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้
๒.๗	สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน
๒.๘	สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านปัจจัยสนับสนุน
๒.๙	คณะกรรมการควบคุมสนามสอบธรรมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๒.๑๐	สถิติจำนวนนักเรียน ธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๕
๒.๑๑	การวัดผลและประเมินผลการสอนธรรมศึกษา
๒.๑๒	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
๒.๑๓	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา
๓.๑	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยภาพรวม
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน

๔.๒๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการปฏิบัติตามแผน	๑๐๒
๔.๒๓	ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๔	๑๐๒
๔.๒๔	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน	๑๐๓
๔.๒๕	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน	๑๐๔
๔.๒๖	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ	๑๐๔
๔.๒๗	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปรับปรุงแก้ไข	๑๐๔
๔.๒๘	สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร	๑๐๖
๔.๒๙	สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	๑๐๙
๔.๓๐	สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน	๑๑๒
๔.๓๑	สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน	๑๑๔
๔.๓๒	สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน	๑๑๗
๔.๓๓	สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน	๑๒๐
๔.๓๔	สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ	๑๒๒
๔.๓๕	สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปรับปรุงแก้ไข	๑๒๕

สารบัญภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ การทำงานของวงจร PDCA	๒๐
๒.๒ โครงสร้างการบริหารจัดการพระปริยัติธรรม แผนกธรรม	๒๖
๒.๓ โครงสร้างการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม	๒๗
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗๔
๔.๑ สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร	๑๐๗
๔.๒ สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	๑๑๐
๔.๓ สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน	๑๑๒
๔.๔ สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน	๑๑๕
๔.๕ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน	๑๑๘
๔.๖ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน	๑๒๐
๔.๗ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี การตรวจสอบ	๑๒๓
๔.๘ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง	๑๒๕
๔.๙ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๒๖
๔.๑๐ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย	๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

การอ้างอิงพระไตรปิฎก ได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๓๒ หน้า ๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ตามลำดับดังนี้

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	พระวินัยปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
คำย่อ	พระสุตตันตปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิการวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฎิสัมภิตามรรค (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑.๑.๑ ความเป็นมา

“การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์” เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ แล้วทรงแสดงธรรมจกกับปวัตตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ธรรมจักขุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่ท่านพระโกณฑัญญะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา”^๑ การศึกษาพระพุทธศาสนา จึงได้เริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่บัดนั้น ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย โดยการนำของ พระโสมณะ และพระอุตรระ จนเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนและมีผู้เข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก พระพุทธศาสนา จึงมีความเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ^๒ คณะสงฆ์ไทยจึงได้มีการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาขึ้น โดยเริ่มจากหลักสูตรที่เป็นภาษาบาลี และมีการเรียนการสอนมาตามลำดับ เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ๓ แผนก ได้แก่ (๑) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (๒) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม สนามหลวง (๓) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ^๓ แม้หลักสูตรจะมีแนวทางการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อให้เข้าใจหลักไตรสิกขา ๓ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา^๔

การศึกษาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลี ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณร ดังนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อใช้สำหรับสอนพระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก^๕ ซึ่งในเบื้องต้นเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร แต่ต่อมาก็มีการปรับปรุงหลักสูตรมาตามลำดับ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๗๒ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณฯ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธฯ ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่าที่ควร แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้ประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย จึงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับ

^๑ ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๐/๔๘๔-๔๘๘.

^๒ ภาณุพงศ์ ไทรใหญ่, “พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์”, วารสารปรัชญาปริทรรศน์, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๖๘.

^๓ “พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒”, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐ (๑๖ เมษายน ๒๕๖๒) : ๑๑-๑๒.

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

^๕ พระครูอุทัยธรรมานุกุล อธิการิณ, “การศึกษาสงฆ์: พระปริยัติธรรมแผนกธรรม”, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๖๓.

ฆราวาสชั้น เรียกว่า "ธรรมศึกษา" มีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมของภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรก และเปิดสอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา^๖

พ.ศ. ๒๕๖๑ - ปัจจุบัน สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง แผนกธรรม โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ได้แบ่งหลักสูตรธรรมศึกษาออกเป็น ๓ ช่วงชั้น คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษารวมถึงประชาชนทั่วไป โดยในแต่ละช่วงชั้นได้แบ่งการเรียนการสอนธรรมศึกษาออกเป็น ๓ ชั้น เหมือนเดิม คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ทั้งนี้ แต่ละช่วงชั้นจะมีความยากง่ายที่แตกต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น^๗ การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพ จะทำให้เยาวชนมีความรู้คู่คุณธรรมและสามารถนำมาพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศได้ ซึ่งจะส่งผลให้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนสืบไป เพราะธรรมะสามารถนำความสุขมาให้แก่ผู้ปฏิบัติ ดังพุทธพจน์ว่า “ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสมิ โลกํ ปรมหิ จ ผู้ประพฤติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า”^๘

๑.๑.๒ ความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่า ในอดีตนั้น การศึกษาและพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเป็นเรื่องเดียวกัน วัดก็คือโรงเรียน และโรงเรียนก็คือวัด พระภิกษุก็คือครู และครูก็คือพระ แต่ปัจจุบันสถาบันศาสนาและการศึกษาเริ่มแยกออกจากกัน เมื่อมีการถ่ายโอนไปสู่ระบบการศึกษา ในปัจจุบันความสัมพันธ์ซึ่งเคยมีอยู่เดิมกลับลดน้อยลงอย่างน่าเป็นห่วง ส่งผลถึงคุณธรรมจริยธรรมซึ่งควรจะมีในเยาวชนของชาติลดลงด้วยเช่นกัน^๙ แม้ว่าหลักสูตรปัจจุบันจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขมาแล้วหลายครั้ง แต่ในระดับปฏิบัติการก็ยังพบปัญหาในหลายด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชัชชนพงษ์ จันวงศ์เดือน และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการศึกษานักธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการสอน คือ ขาดการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรที่ชัดเจน คู่มือ และหนังสือเรียนไม่เป็นมาตรฐาน ไม่มีเอกสารการสอน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของชาตินิเทศ กำกับ ติดตาม สนับสนุน กิจกรรมการเรียนการสอนไม่ชัดเจน วิธีสอน สื่อ สถานที่เรียนรวมทั้งการวัดผลประเมินผลไม่มีคุณภาพ งบประมาณไม่เพียงพอ รวมทั้งการบริหารจัดการหลักสูตรในสำนักเรียนศาสนศึกษาขาดความเป็นระบบชัดเจน^{๑๐}

^๖ พระทวีศักดิ์ เตชธโร, “ประสิทธิภาพการจัดการการศึกษาธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, สารนิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

^๗ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, คู่มือธรรมศึกษาชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๑), หน้า ๓.

^๘ ชู.ชู. (ไทย) ๒๔/๒๓/๓๘.

^๙ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำคูณสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๑ - ๒.

^{๑๐} พระชัชชนพงษ์ จันวงศ์เดือน และคณะ, “การศึกษาสภาพและปัญหาการศึกษานักธรรม”, วารสารราชพฤกษ์, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓) : ๖๕.

คณะสงฆ์อำเภอพนมได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยได้จัดส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปสอนตามโรงเรียนทุกปี การศึกษา ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแก่ทุกๆ ฝ่าย คณะสงฆ์อำเภอพนมจึงได้ดำเนินการติดตามประเมินผล มีการตั้งไลน์กลุ่มธรรมศึกษาประจำอำเภอ เพื่อติดต่อประสานงาน ปรีกษาหารือ ติดตามประเมินผล และช่วยกันแก้ไขปัญหา และมีการประชุมพระสังฆาธิการทุกเดือนมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน แต่ยังคงพบว่าการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนยังมีปัญหาที่ยังไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ด้านบริหารจัดการบ้าง ด้านความรู้ของพระสงฆ์ผู้สอนธรรมศึกษาบ้าง ด้านเนื้อหาหลักสูตรไม่สัมพันธ์กับเวลาเรียนบ้าง พระสงฆ์ผู้สอนไม่มีทักษะการจัดการเรียนการสอนบ้าง พระสงฆ์ผู้สอนขาดทักษะในการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอนบ้าง ขาดการวัดผล และประเมินผลบ้าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการกริธา จันทวโส ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช (๑) ด้านการจัดการเรียนการสอน คือ จำนวนครูพระสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน (๒) ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ คือ สื่อการเรียนการสอนไม่มีความน่าสนใจ สื่อการเรียนการสอนไม่ทันสมัย ทำให้ง่วงนอนน่าเบื่อ (๓) ด้านบรรยากาศการเรียนรู คือ โรงเรียนมีอาคารสถานที่ใช้ในการเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อบรรยากาศการเรียนรู (๔) ด้านกิจกรรมการสอน คือ พระภิกษุจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เข้าใจทำให้นักเรียนเกิดความน่าเบื่อและง่วงนอนมาก กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้เป็นแบบเรียบง่าย (๕) ด้านการวัดและประเมินผล คือ ขาดการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง^{๑๑}

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการในการเรียนการสอน และข้อเสนอแนะต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาเยาวชน สังคม และประเทศชาติ ให้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ ทำให้ทุกคนในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบสันติสุข สืบไป

^{๑๑} พระอธิการกริธา จันทวโส, “การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ในระดับใด

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการในการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน โดยการสังเคราะห์จาก ๒ แนวคิด คือ

๑) PDCA คือ ขั้นตอนการบริหารจัดการ สังเคราะห์จากเทคนิคการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle)^{๑๒} ประกอบไปด้วย ๔ ขั้นตอน (๑) Plan ด้านการวางแผน (๒) Do ด้านการปฏิบัติตามแผน (๓) Check ด้านการตรวจสอบ และ (๔) Act ด้านการแก้ไขปรับปรุง

๒) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒ หมวด ๔ มาตรา ๒๔ การจัดกระบวนการเรียนรู้^{๑๓} ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านหลักสูตร (๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน และ (๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน

^{๑๒} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๖๒), หน้า ๗๑.

^{๑๓} “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒”, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๗ (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒) : ๘.

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูในโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๕ โรงเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๒๘ คน^{๑๔}

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน ๑๐ รูปหรือคน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง และได้แบ่งกลุ่มออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

- | | |
|---|-------------------|
| ๑) กลุ่มพระสังฆาธิการ | จำนวน ๒ รูป |
| ๒) กลุ่มนักวิชาการด้านการจัดการเชิงพุทธ | จำนวน ๒ รูปหรือคน |
| ๓) กลุ่มหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง | จำนวน ๒ คน |
| ๔) กลุ่มผู้บริหารและครูอาจารย์สถานศึกษา | จำนวน ๒ คน |
| ๕) กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน | จำนวน ๒ คน |

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมศึกษา จำนวน ๑๕ โรงเรียน ประกอบด้วย ๑) โรงเรียนบ้านบางสาน ๒) โรงเรียนบ้านใหญ่ ๓) โรงเรียนพนมศึกษา ๔) โรงเรียนชุมชนวัดปากตรัง ๕) โรงเรียนบ้านอรุโณทัย ๖) โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยาพนม ๗) โรงเรียนวัดถ้ำราราม ๘) โรงเรียนบ้านเบญจา ๙) โรงเรียนวัดธัญญาราม ๑๐) โรงเรียนชุมชนบ้านช่องม้าเหลียว ๑๑) โรงเรียนบ้านพังกาญจน์ ๑๒) โรงเรียนบ้านเขานาโน ๑๓) โรงเรียนบ้านคลองชะอุ่น ๑๔) โรงเรียนบ้านบางหิน และ ๑๕) โรงเรียนบ้านแสนสุข

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน ตุลาคม ๒๕๖๖ รวมเป็นระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ครูที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ครูที่มีอายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

^{๑๔} กลุ่มสารสนเทศ สนผ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลบุคลากร ปีการศึกษา ๒๕๖๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://data.bopp-obec.info/emis/> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การบริหารจัดการ หมายถึง ขั้นตอน วิธีการ หรือกระบวนการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิด ผลประโยชน์สูงสุด ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการแก้ไขปรับปรุง ดังนี้

๑) ด้านการวางแผน หมายถึง การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินงาน การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอย พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน หมายถึง การปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนการจัดการ เรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอย พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ได้กำหนดไว้

๓) ด้านการตรวจสอบ หมายถึง การประเมินผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ของโรงเรียนในอำเภอย พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน

๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง หมายถึง การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากได้ตรวจสอบ ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาแล้ว

๑.๖.๒ การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา หมายถึง ขั้นตอนและกระบวนการในการ จัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอย พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านหลักสูตร หมายถึง การจัดเนื้อหาสาระทางวิชาการ ให้ครอบคลุมความรู้ ทักษะ และประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอย พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง มีการนำผู้เรียนสู่การปฏิบัติวิปัสณากรรมฐาน มี เทคนิคในการสอนที่หลากหลาย มีกิจกรรมธรรมนันทนาการ กิจกรรมกลุ่ม เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ จจริง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการพัฒนา และสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้ได้

๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน หมายถึง งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และสิ่ง อำนวยความสะดวก และปัจจัยต่างๆ ที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ของโรงเรียนในอำเภอย พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๖.๓ โรงเรียนในอำเภอย พนม หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนเข้าสอบธรรมศึกษา จำนวน ๑๕ โรงเรียน ประกอบด้วย ๑) โรงเรียนบ้านบางสาน ๒) โรงเรียนบ้านใหญ่ ๓) โรงเรียนพนมศึกษา ๔) โรงเรียนชุมชนวัดปากตรัง ๕) โรงเรียนบ้านอรุโณทัย ๖) โรงเรียนอุบลมณีวิทยาย พนม ๗) โรงเรียนวัด ถ้ำวราราม ๘) โรงเรียนบ้านเบญจา ๙) โรงเรียนวัดธัญญาราม ๑๐) โรงเรียนชุมชนบ้านช่องม้าเหลียว ๑๑) โรงเรียนบ้านพังกาญจน์ ๑๒) โรงเรียนบ้านเขานาใน ๑๓) โรงเรียนบ้านคลองชะอุ่น ๑๔) โรงเรียน บ้านบางหิน และ ๑๕) โรงเรียนบ้านแสนสุข

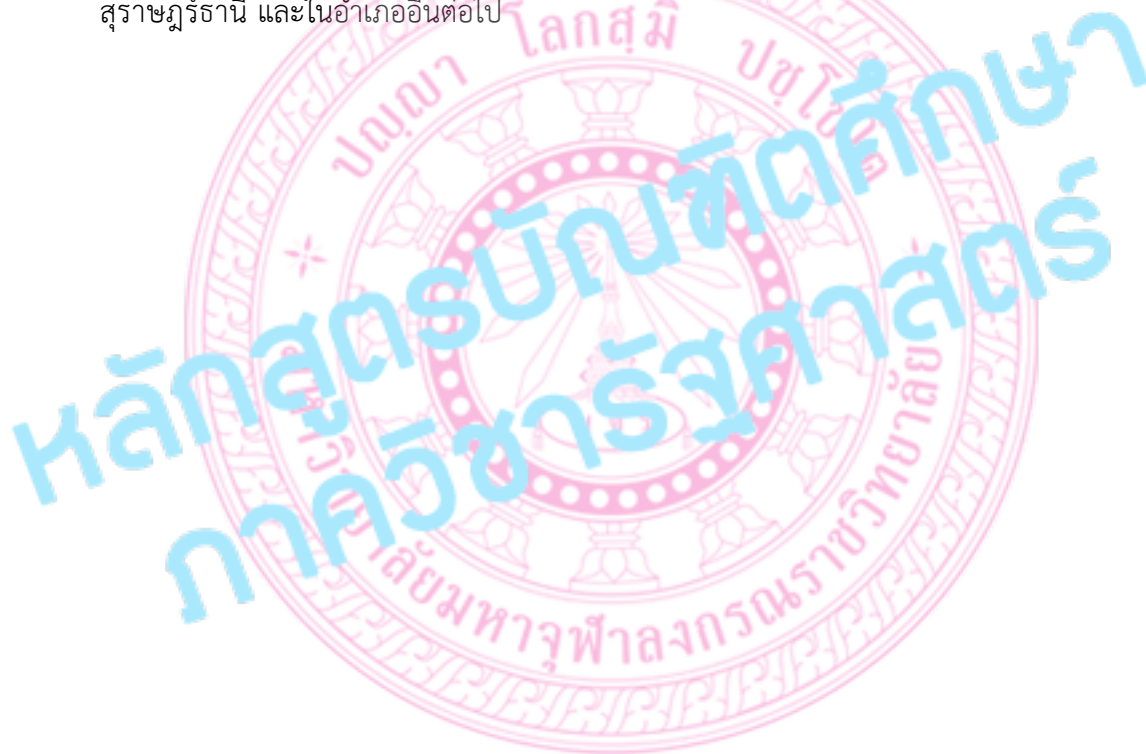
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๑.๗.๒ ได้ความรู้เกี่ยวกับผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพื่อนำผลการเปรียบเทียบที่ได้ไปเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

๑.๗.๓ ได้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

๑.๗.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยนี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และในอำเภออื่นต่อไป



บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๒.๓ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๒.๑.๑ ความหมายการบริหารจัดการ

คำว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” โดยทั่วไปมีความหมายคล้ายคลึงกันใช้ทดแทนกันได้ตามความเหมาะสม สำหรับคำว่า “การบริหาร” มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Administration” แปลว่า “การกระทำในการจัดการของรัฐบาลหรือกิจการสถาบัน” The act of management of government or institutional affairs นิยมใช้กับการบริหารราชการหรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ส่วนคำว่า “การจัดการ” จากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Management” แปลว่า “การกระทำ ศิลปะ หรือท่าทางของการจัดการ การจัดแจง การควบคุม การชี้นำ ฯลฯ The act, art, or manner of managing, handling, controlling, directing, etc (Oxford Dictionary) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจ เอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้^๑

การบริหารจัดการมักมีการใช้สับสนกันอยู่บ้าง ซึ่งเดิมนั้นการบริหาร (Administration) มุ่งไปที่การบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีศัพท์บัญญัติว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) เป็นการบริหารรัฐกิจในส่วนการจัดการ มุ่งไปที่การบริหารทางธุรกิจของภาคเอกชน เรียกกันว่า (Business Management) การบริหารและการจัดการ หมายถึง กิจกรรมในการบริหารทรัพยากร และกิจการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ส่วนในเรื่องความแตกต่างมีข้อสังเกตได้ดังนี้ การบริหาร (Administration) มักจะใช้ในการบริหารระดับสูง เน้นหนักไปที่การกำหนดนโยบายเป็นสำคัญ รวมถึงการกำหนดแผน นิยมใช้ในการบริหารของภาครัฐ ส่วน คำว่า การจัดการ (Management) มักจะเน้นไปทางการดำเนินงาน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย

^๑ สุนทร โคตรบรรเทา, การบริหารการศึกษา : หลักการและทฤษฎี (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๖๐), หน้า ๑๖.

การจัดการเป็นกระบวนการในการดำเนินงานที่จะทำให้องค์การบรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยมีวิธีการหรือกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการดำเนินงาน ซึ่งผู้ปฏิบัติงานต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะให้การดำเนินงานบรรลุถึงสัมฤทธิ์ผลได้^๒

คำว่า การบริหาร ในภาษาอังกฤษใช้อยู่ ๒ คำ คือ Administration และ Management มีความแตกต่างของทั้ง ๒ คำนี้ คือ Administration นิยมใช้ในการบริหารทางราชการ ส่วนคำว่า Management นิยมใช้ในทางบริหารธุรกิจ ซึ่งสองคำนี้อาจใช้แทนกันได้ หมายถึง การบริหารจัดการ เช่นเดียวกัน มีนักบริหารและนักวิชาการให้ความหมาย คำจำกัดความของคำว่า การบริหารหรือการจัดการไว้ต่างกัน ซึ่งจะขอนำมากล่าวถึงดังนี้

การบริหาร หมายถึง ดำเนินการ, จัดการ, เช่น บริหารธุรกิจ หรือ ดำรัสสั่ง เช่น ราชบริหาร, คำแถลงไข เช่น พระพุทธบริหาร^๓

การบริหาร หมายถึง แบบ หรือ วิธีการปกครอง เป็นการทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยให้ผู้บริหารหรือผู้จัดการตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกัน และใช้ทรัพยากรในการบริหารอย่างผสมผสานมีประสิทธิภาพในการทำงานนั้น^๔

การบริหาร หมายถึง การทำงานของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ร่วมกัน^๕

การบริหาร หมายถึง การเสริมพลัง อำนาจ ในการตัดสินใจ (Empowerment) การรื้อปรับระบบ (Reengineering) เป็นการบริหารงานเชิงคุณภาพเบ็ดเสร็จโดยรวม (Total Quality Management) และสามารถปรับลดขนาดองค์กร (Downsizing) โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่การจัดองค์การ (Organizing) การจัดสรรคนเข้าทำงาน (Staffing) การวางแผน (Planning) และการควบคุม (Controlling)^๖

การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการดำเนินกิจการตามขั้นตอน โดยอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ มีตระหนัก ความสามารถ ความต้องการ ความถนัด และความมุ่งหวังในด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยกัน องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^๗

^๒ สุรพล สุยะพรหม และคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๘.

^๔ กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน, **วัดพัฒนา ๔๔**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙.

^๕ Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York: Macmillan, 1965), p. 4.

^๖ จุฑา เทียนไทย, **การจัดการมุมมองนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : แมคกรอฮิล, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^๗ พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖.

การบริหาร คือ กลุ่มของกิจกรรม ที่จะต้องประกอบไปด้วย การวางแผน (Planning), การจัดองค์การ (Organizing), การสั่งการหรือการชี้นำ (Directing/Leading) และการควบคุม (Controlling) กล่าวได้ว่าจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์การ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และเพื่อไปถึงจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลครบถ้วนสมบูรณ์^๘

การบริหาร กล่าวได้ว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ มีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ เกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการทำงาน โดยมีลักษณะของการบริหารงานเป็นศาสตร์ทางสังคม และยังอยู่ในกลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์แต่เมื่อพิจารณาการบริหารงานในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารงานแต่ละคน เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายต้องประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม^๙

การจัดการ หมายถึง สิ่งงาน, ควบคุมงาน, ดำเนินงาน^{๑๐}

การจัดการ คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น^{๑๑}

การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ การจัดการ^{๑๒}

การจัดการ คือ กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๑๓}

การจัดการ คือ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ ๑) การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คนทำงาน ๒) การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานคือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ ๓) การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล^{๑๔}

ในทางธุรกิจ มีแนวคิดที่ว่า การบริหาร คือการกำหนดนโยบายและแผน การจัดการ คือการนำนโยบายและแผนไปปฏิบัติ

^๘ สุรัสวดี ราชกุลชัย, การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^๙ จันทราณี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๘.

^{๑๑} Peter F. Drucker, *The Practice of Management*, (New York: Harper & Row Publishers, 1974), p. 12.

^{๑๒} Harold D. Koontz and Cyril O'Donnell, *Principles of Management*, (New York: McGraw-Hill, 1972), p. 43.

^{๑๓} Ernest Dale, *Management: Theory and Practice*, (New York: McGraw-Hill, 1968), p. 4.

^{๑๔} สมคิด บางโม, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๖๒), หน้า ๕๗.

การบริหารจัดการ (Management) คือ การตอบสนองต่อความซับซ้อน ในการทำงาน ให้สำเร็จผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการควบคุม (Control) และความแน่นอน (Predictability) ว่าด้วยการออกแบบกระบวนการที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่คาดการณ์ไว้ได้ มีการวางแผน การจัดทำงบประมาณ และการสรรหาบุคลากร ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ^{๑๕}

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานกับคน โดยอาศัยคนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง^{๑๖}

การบริหาร (Administration) หมายถึง ปฏิบัติงานที่เป็นงานประจำปกติของธุรการทั่วไปที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดไว้ สำหรับการจัดการ (Management) หมายถึง การจัดการกิจกรรมงานในลักษณะที่มีในงานประจำ มีความหมายควบคุมตั้งแต่การวางแผน (Planning), การจัดองค์การ (Organization), การจัดสรรกำลังคน (Staffing), การสั่งการ (Directing), การประสานงาน (Coordinating), การรายงาน (Reporting) และการจัดงบประมาณ (Budgeting) เมื่อนำสองคำมาสนั่นเป็น “การบริหารจัดการ” ดังนั้นการบริหารจัดการเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรองค์การ ๔ Ms และ ๓Es ทั้งในลักษณะงานประจำและไม่ประจำขององค์การในการใช้ทรัพยากรเพื่อแปรเปลี่ยนเป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่ คน (Man), วัสดุอุปกรณ์ (Material), เงิน (Money), การจัดการ (Management) สิ่งแวดล้อม (Environment), พลังงาน (Energy) และจริยธรรม (Ethics) ดังนั้น ถ้าที่ใดใช้คำว่า การบริหารจัดการก็จะหมายถึง การทำหน้าที่ของคนและกลไกขององค์การทั้งในสองมิติ^{๑๗}

การบริหารและการจัดการมีความหมายคล้ายคลึงกันแต่ใช้ในองค์การต่างกัน คือการบริหารใช้ในหน่วยงานของรัฐและองค์การที่ไม่หวังกำไรต่าง ๆ ส่วนการจัดการใช้ในองค์การธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรและมีผู้จัดการ เช่น ธนาคาร จะมีผู้จัดการธนาคารโรงพยาบาลเอกชนจะมีผู้จัดการโรงพยาบาล บริษัทธุรกิจขนาดใหญ่อาจมีผู้จัดการหลายตำแหน่ง และหลายระดับเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป ในส่วนคำว่า “การจัดการ” เกิดก่อน “การบริหาร” เนื่องจากในวงการธุรกิจมีวิวัฒนาการมาก่อน ต่อมาการจัดการเป็นที่แพร่หลายกว่าการบริหาร ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการและการบริหารจึงใช้คำเดียวกัน มีหลักการและทฤษฎีเหมือนกันแต่ใช้ในบริบทต่างกันเนื่องจากมีเป้าหมายองค์การต่างกัน^{๑๘}

สรุปว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่คาดการณ์ ได้ใช้ความรู้ ทักษะ เทคนิค วิธีการและทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีการวางแผน การจัดทำงบประมาณ และสรรหาบุคลากรมาปฏิบัติหน้าที่โดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจ ผสมผสานและประสานงาน มีการตรวจสอบการปฏิบัติงาน เพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกลุ่ม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด

^{๑๕} คมกฤษ จงบุญวัฒนา, **คัมภีร์ผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๖๔), หน้า ๑๙.

^{๑๖} เสนาะ ดิยาวี, **หลักการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๑๗} ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

^{๑๘} สุนทร โคตรบรรเทา, **การบริหารการศึกษา : หลักการและทฤษฎี (ฉบับปรับปรุง)**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๖๐), หน้า ๒๑.

ตารางที่ ๒.๑ สรุปความหมายการบริหารจัดการ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สุนทร โคตรบรรเทา	“การบริหาร” “Administration” การบริหารราชการ
สุรพล สุยะพรหม และคณะ	“การจัดการ” “Management” การจัดการเอกชน
ราชบัณฑิตยสถาน	การจัดการเป็นกระบวนการในการดำเนินงานที่จะทำให้ องค์การบรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายกำหนดไว้
กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน	การบริหาร หมายถึง ดำเนินการ จัดการ เช่น บริหารธุรกิจ หรือ ดำรัสสั่ง เช่น ราชบริหาร คำแถลงไข เช่น พระพุทธ บริหาร, สังฆาน, ควบคุมงาน, ดำเนินงาน
Herbert A. Simon	การบริหาร หมายถึง แบบ หรือ วิธีการปกครอง เป็นการ ทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยให้ผู้บริหาร หรือผู้จัดการตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกัน
จุฑา เทียนไทย	การบริหาร หมายถึง การเสริมพลังในการตัดสินใจและเป็น การบริหารงานเชิงคุณภาพเบ็ดเสร็จโดยรวมของผู้บริหาร
พะยอม วงศ์สารศรี	การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและ กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการดำเนินกิจการตามขั้นตอน โดยอาศัย การร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ
สุรัสวดี ราชกุลชัย	การบริหาร คือ กลุ่มของกิจกรรม ที่จะต้องประกอบไปด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม ทรัพยากร เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ขององค์การ
จันทร์านิ สงวนนาม	การบริหาร เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดระเบียบอย่าง มีระบบ มีหลักการ กฎเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ เพื่อที่จะทำงานให้ บรรลุเป้าหมายขององค์
Peter F. Drucker	การจัดการ คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ร่วมกับผู้อื่น
Harold D. Koontz and Cyril O'Donnell	วัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ การจัดการ
Ernest Dale	การจัดการ คือ กระบวนการจัดองค์การในการใช้ทรัพยากร ต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
สมคิด บางโม	การจัดการ คือ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ของ องค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
จอห์น คอตเตอร์	การบริหารจัดการ คือ การตอบสนองต่อความซับซ้อนใน การทำงานให้สำเร็จผู้บริหาร

ตารางที่ ๒.๑ สรุปความหมายการบริหารจัดการ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เสนาะ ตีเียว	การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานกับคน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร
ประเวศน์ มหารัตน์สกุล	การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติงานตามระเบียบที่กำหนด สำหรับการจัดการ หมายถึง กิจกรรมในที่ไม่ว่าระเบียบ
สุนทร โคตรบรรเทา	การบริหารใช้ในหน่วยงานของรัฐ ส่วนการจัดการใช้ใน องค์การธุรกิจ

๒.๑.๒ หลักการสำคัญของการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการถือเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทุก ๆ องค์กรจะต้องบริหารให้เกิดผลเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์กร “การบริหาร” เป็นกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการรวมถึง การควบคุมในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร ด้วยการใช้บุคคล และ ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของความต้องการ

การบริหารจัดการมีความสำคัญและจำเป็นที่ทุก ๆ องค์กรจะต้องใช้เพื่อบรรลุความมุ่ง หมายของตนเองและสังคมเป็นเครื่องมือที่จะใช้ร่วมกันทำหน้าที่เพื่อความอยู่รอด ความมั่นคงในชีวิต การที่มนุษย์สามารถดำรงเผ่าพันธุ์มาจนถึงทุกวันนี้ได้นั้นแสดงให้เห็นถึงการแบ่งหน้าที่ด้วยเทคนิคและ วิธีการต่าง ๆ พัฒนาระบบงานจนเป็นระบบที่ได้นำมาใช้กันในปัจจุบันนี้ ตั้งแต่ การวางแผน การจัด องค์กร การจัดสรรกำลังคน การสั่งการ การประสานงาน การรายงาน และการจัดสรรงบประมาณ โดยการบริหารจัดการทรัพยากรในองค์กร ได้แก่ คน วัสดุอุปกรณ์ เงิน การจัดการ สิ่งแวดล้อม พลังงาน และจริยธรรมให้เกิดประสิทธิภาพ^{๑๙}

การบริหารมีหลักการสำคัญ คือ ๑) มีเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการบริหาร องค์กร ผู้บริหารจะต้องกำหนดทิศทางหรือวัตถุประสงค์ของการทำงานไว้ชัดเจนเป็นรูปธรรม ๒) มีปัจจัย ในการบริหาร โดยทั่วไปแล้วปัจจัยในการบริหารที่เป็นพื้นฐานมี ๕ ประการ คือ คน (Men), เงิน (Money), วัสดุ (Material), เทคนิควิธี (Method), เครื่องจักร (Machine) แต่ในสถานการณ์ในยุคปัจจุบันมีการ แข่งขันรุนแรงทุกด้าน ปัจจัยพื้นฐานของการบริหาร ๕ ประการที่กล่าวมานี้ อาจจะยังไม่เพียงพอ เช่น เทคโนโลยีการสื่อสาร ธุรกิจการค้า ระบบการผลิต รวมถึงทางด้านการศึกษา ปัจจัยการบริหาร อาจจะมียปัจจัยอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจาก ๕ ประการที่กล่าวมา เช่น การตลาด และอื่น ๆ เป็นต้น ๓) ลักษณะของการบริหาร การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์การที่ผู้บริหารสามารถนำมาประยุกต์ใช้ ในการบริหารให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กร “หากที่ใดมีผู้นำที่ดี ที่นั่นก็必将มีความสำเร็จ”^{๒๐}

การจัดการมีความจำเป็นและก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน ได้แก่ ๑) ประโยชน์ต่อองค์กร คือ ทำให้มีการจัดโครงสร้างองค์กรที่ดี มีความเหมาะสม ทำให้งานไม่ซ้ำซ้อน ไม่ต้องมีแผนมากเกินไป ประหยัดต้นทุน สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทำให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์

^{๑๙} ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๔), หน้า ๒-๖.

^{๒๐} ยุทธ กัยวรรณ, การบริหารการผลิต, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙.

และเจริญก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อย ๆ ๒) ประโยชน์ต่อผู้บริหาร ทำให้บริหารงานได้ง่าย สะดวก แก้ปัญหาได้ง่าย ทำให้งานไม่คั่งค้าง สามารถติดตามงาน แก้ไขได้ง่าย รับผิดชอบต่อหน้าที่ของบุคลากรแต่ละคน สามารถมอบอำนาจหน้าที่ได้ง่าย ตัดปัญหาการเกี่ยงงานปิดความรับผิดชอบ ๓) ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงาน ทำให้รู้อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของตน เกิดความพอใจต่อตัวพนักงานที่มีการแบ่งงานอย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เข้าใจความสัมพันธ์ของตนและแผนกอื่น ๆ ทำให้สามารถติดต่อประสานงานกันได้ง่ายและดียิ่งขึ้น^{๒๑} ในการบริหารจำเป็นต้องวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อให้ผู้บริหารรู้จักแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์การ โดยมีหลักในการวิเคราะห์ ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) S : Strengths (จุดแข็ง) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในว่าเราได้เปรียบมีจุดเด่นอะไรจากมุมมองของผู้ที่อยู่ในองค์การที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ ๒) Weaknesses (จุดอ่อน) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในว่าปัจจัยภายในองค์การที่เป็นจุดด้อยข้อเสียเปรียบขององค์การควรปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นหรือจัดให้หมดไป ๓) Opportunities (โอกาส) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์การ ที่เป็นปัจจัยในการสร้างโอกาสที่สามารถส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการขององค์การ ๔) Threats (อุปสรรค) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์การ ที่เป็นปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมองค์การ เพื่อปรับสภาพองค์การให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงในการวิเคราะห์แต่ละด้านจะช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการ^{๒๒}

การจัดการได้มีการพัฒนาควบคู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่ในอดีตและยังช่วยให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข การจัดการเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสำเร็จก้าวหน้าของสังคมทางวิชาการต่าง ๆ ยิ่งโดยทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง องค์การต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการเพื่อขยายงานให้กว้างขวางและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น การจัดการยังเป็นวิธีสำคัญที่จะนำพาสังคมและประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะยุคแห่งการสื่อสารไร้พรมแดนเช่นในปัจจุบันนี้ การจัดการได้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันล้วนเกี่ยวข้องกับการจัดการ ฉะนั้นชีวิตและหน้าที่การงานจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดย่อมมีผลมาจากการจัดการทั้งสิ้น^{๒๓}

การจัดการเป็นดังสมองขององค์การ ความสำเร็จขององค์การที่ได้บรรลุตามเป้าหมายต้องอาศัยการจัดการที่ดี เป็นต้น การจัดการที่ดียังทำให้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์การ ทำให้กระบวนการทำงานรวดเร็ว ไม่ซ้ำซ้อน มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ช่วยแสวงหาวิธีการที่ดีในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างที่ตั้งใจไว้ ทำให้เกิดเทคนิคและวิธีการ ทำให้บุคลากรในองค์การเกิดจิตสำนึกในการร่วมงานกัน เต็มใจ เอื้อเฟื้อ ทำให้เกิดความสุขในการทำงาน เป็นที่น่าพอใจขององค์การ^{๒๔}

^{๒๑} สมคิด บางโม, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๖๒), หน้า ๑๐๙.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๑-๓๔๒.

^{๒๓} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

^{๒๔} พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๒), หน้า ๓๘.

การบริหารมีหลักเกณฑ์พื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) ต้องมีการคิดค้น และกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One ๖ W) สำหรับงานแต่ละอย่าง คือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดเพื่อให้สามารถทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงาน ต้องมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่าง ๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตอย่างเหมาะสม ๒) ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาบุคลากร โดยตระหนักถึงความสำคัญ และคุณค่าของงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนทำงาน ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ ถูกวิธี และการคัดเลือกคนเข้ามาทำงานจะต้องมีพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีความสมบัติที่ดีที่สุด ตรงตามงานที่ให้ทำ ๓) ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณา คนงาน ๔) การประสานงานอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ ประสานงานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือ ปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงาน จากหลักการดังกล่าวพบว่าวิธีการต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มี หลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ จากทฤษฎีการบริหารได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็น จุดศูนย์กลางของปัญหาและความสำเร็จต้องรับผิดชอบที่จะต้องพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิด วิเคราะห์และปรับปรุงหาทางแก้ไขให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อย ๆ ^{๒๕}

การจัดการเชิงกลยุทธ์จะช่วยให้สามารถบูรณาการความรู้และประสบการณ์เข้าไว้ด้วยกัน มีประโยชน์ต่อองค์กรได้ คือ ๑) สามารถกำหนดทิศทางขององค์กรได้ ช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจการ เปลี่ยนแปลงและมีวิสัยทัศน์ต่ออนาคต สามารถกำหนดวัตถุประสงค์และทิศทางขององค์กรได้อย่าง เป็นรูปธรรม ๒) สร้างความสอดคล้องในการปฏิบัติ เพราะเข้าใจถึงกลไกของระบบงานทั้งการ ประยุกต์ ตรวจสอบ ควบคุม รวมเข้าด้วยกัน ๓) สร้างความพร้อมให้แก่องค์กร ช่วยให้ผู้บริหารและ บุคลากรเกิดความเข้าใจในภาพรวมและศักยภาพรวมถึงอิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อ การทำให้องค์กรมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ๔) สร้างประสิทธิภาพในการ แข่งขัน การดำเนินงานเชิงกลยุทธ์ช่วยพัฒนาความสามารถของผู้บริหาร ช่วยเตรียมความพร้อมและ พัฒนาศักยภาพแก่บุคลากรรวมถึงช่วยสร้างความเข้าใจ เป็นแนวทางในการปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลง ของสภาพแวดล้อม ช่วยให้เข้าใจภาพรวมความต้องการขององค์กรและความสามารถในการ ปัจจุบันของ องค์กร ทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินงานและวางเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม ใช้ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๖}

การจัดการทำให้เกิดการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของบุคลากร เป็นการสร้าง แรงจูงใจและกำลังขับเคลื่อน ทำให้เกิดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ส่งผลดีให้กับองค์กรได้ ประสบความสำเร็จ การจัดการยังทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่จะต้องบริหารจัดการ องค์กรให้ลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มนุษย์ได้อยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมบนโลกใบนี้อย่างยั่งยืน^{๒๗}

^{๒๕} ธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : วิธินเตอร์พริ้น, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๒๖} ภัสลดา สุวรรณวล, การจัดการเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : ทริบเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๙), หน้า ๕-๖.

^{๒๗} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, พื้นฐานทางการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

สรุปว่า การบริหารจัดการองค์การ เปรียบเหมือนกุญแจสำคัญที่จะพาองค์การก้าวไปสู่ความสำเร็จโดยอาศัยการเรียนรู้ ฝึกฝนทักษะ และความสามารถของบุคลากรในการพัฒนาองค์การ ซึ่งกระบวนการการบริหารองค์การ เป็นบทบาทและหน้าที่ที่ผู้บริหารควรปฏิบัติ และนำพาบุคลากรทุกระดับให้เดินตามนโยบายขององค์การด้วยความหนักแน่นทำให้องค์ความรู้มาปฏิบัติหรือประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การ และสร้างความเป็นหนึ่งเดียวแก่องค์การเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ตารางที่ ๒.๒ สรุปหลักการสำคัญของการบริหาร

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ประเวศน์ มหารัตน์สกุล	สำคัญต่อองค์การ คือ เพื่อบรรลุความมุ่งหมายของตนเอง และสังคม เป็นเครื่องมือในการพัฒนา
ยุทธ กัยวรรณ	การบริหารมีหลักการสำคัญ คือ ๑) มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ๒) มีปัจจัยในการบริหาร ๓) ลักษณะของการบริหาร
สมคิด บางโม	ก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน คือ ๑) ประโยชน์ต่อองค์การ ๒) ประโยชน์ต่อผู้บริหาร ๓) ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงาน
สัมพันธ์ ภูไพบูลย์	ช่วยในการพัฒนา เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม และประเทศ
พะยอม วงศ์สารศรี	ช่วยกำหนดบทบาทบุคลากร ช่วยทำให้การทำงานรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์ได้
ธงชัย สันติวงษ์	หลักการสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) การกำหนดวิธีการ ๒) พัฒนาบุคคล ๓) พิจารณาคนให้เหมาะกับงาน ๔) การประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์การ
ภัสลดา สุวรรณวล	ช่วยบูรณาการความรู้และประสบการณ์เข้าไว้ด้วยกัน ช่วยให้การบริหารสมบูรณ์ สามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
สุรพล สุยะพรหม และคณะ	การจัดการทำให้เกิดการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของบุคลากร เป็นการสร้างแรงจูงใจและกำลังขับเคลื่อนทำให้เกิดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ส่งผลดีให้องค์การได้ประสบความสำเร็จ

๒.๑.๓ การบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle)

การพัฒนาองค์การให้มีคุณภาพบุคลากรทุกคนต้องพัฒนาและปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า การบริหารระบบคุณภาพ ซึ่งได้รับแนวคิดและหลักการของการพัฒนาองค์การ (Organization Development) สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคุณภาพที่ได้รับการยอมรับของ

หน่วยงานทั่ว ๆ ไป^{๒๘} การบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle) ประกอบไปด้วย ๔ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) Plan ด้านการวางแผน (๒) Do ด้านการปฏิบัติตามแผน (๓) Check ด้านการตรวจสอบ และ (๔) Act ด้านการแก้ไขปรับปรุง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

Plan การวางแผน ก่อนจะเริ่มวางแผนต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนก่อน ระบุและวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์และสังเคราะห์ หาวิธีการและกระบวนการให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๆ อาจมีตัวกำหนดบ่งชี้ไว้ค้อยก่ากับเพื่อจะได้ไม่หลงทาง

Do การดำเนินงาน ทักษะในการปฏิบัติตามแผน ตามขั้นตอนและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ การดำเนินการอาจมีปัญหาอุปสรรคก็ต้องแก้ไขปัญหานั้นแต่ยังคงยึดเป้าหมายเป็นสำคัญ

Check การตรวจสอบ ประเมินผล คือ หลังจากเราเริ่มลงมือปฏิบัติไปได้สักระยะหนึ่งแล้ว เราต้องกลับมาตรวจสอบความคืบหน้าของสิ่งที่เราได้ลงมือทำไป โดยอาจใช้วิธีการในหลายรูปแบบ เช่น แบบสอบถาม การสังเกตสภาพจริง หรือการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

Act การปรับปรุง คือ การดำเนินการเพื่อปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้กระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ เร็วขึ้น ดีขึ้น มีค่าใช้จ่ายที่ลดลง^{๒๙}

โครงสร้างการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามวงจร PDCA ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ขั้นตอนการวางแผน (Planning) คือ กระบวนการของการรับมือกับความไม่แน่นอน โดยกำหนดเป้าหมายและหนทางในการกระทำสำหรับอนาคตเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการ เป็นการกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจว่าทำอย่างไรเพื่อบรรลุเป้าหมาย การวางแผนจะช่วยให้การตรวจสอบความก้าวหน้า ความร่วมมือในการทำกิจกรรม การคาดการณ์ล่วงหน้าและการจัดการกับความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้น^{๓๐} เป็นกระบวนการที่นักบริหารออกไปสู่อนาคต เพื่อค้นหาแนวทางเลือกต่าง ๆ ที่จะเปิดให้เลือกในการตัดสินใจเลือกวิธีการปฏิบัติให้สอดคล้องกับปัจจัยที่มีอยู่และสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุด เป็นการพยายามที่เป็นระบบเพื่อตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับ อนาคตเพื่อให้องค์กรบรรลุผลที่ปรารถนา เป็นการหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงานโดยใช้ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เกิดผลตามเป้าหมายที่สุดหรือเป็นกระบวนการในการตัดสินใจล่วงหน้า เพื่อเลือกแนวทางสำหรับอนาคตว่า จะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด และใครเป็นผู้กระทำ^{๓๑} กระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ช่วงเวลาข้างหน้า และกำหนดสิ่งที่ จะกระทำ เพื่อให้บรรลุผลในวัตถุประสงค์ดังกล่าว^{๓๒} การกำหนดพันธกิจ (Mission) เป้าหมาย (Goals) และแผนงาน (Plans) เพื่อให้้องค์กรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

^{๒๘} ญัณฐ์ณพัชร อ่อนตาม, “เทคนิคการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle) PDCA (Deming Cycle) Management Techniques”, วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๒) : ๓๙.

^{๒๙} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๖๒), หน้า ๗๑.

^{๓๐} กิ่งกาญจน์ วรนิทัศน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘.

^{๓๑} สุรพล สุธะพรหม, พื้นฐานทางการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๔.

^{๓๒} สุธี ขวัญเงิน, หลักการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๙), หน้า ๔๘.

ตามที่ประสงค์^{๓๓} พระพุทธองค์ทรงมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์การคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน และทรงกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่ไปที่ผู้นำประเทศ ผู้นำศาสนา เจ้าลัทธิ และบุคคลสำคัญในยุคนั้น เพราะบุคคลเหล่านั้นมีบริวารมาก หากทำให้ผู้เป็นดวงใจของปวงชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้ บริวารทั้งหลายก็จะหันมาเลื่อมใสศรัทธาตามผู้นำของตน จนทำให้พุทธศาสนามีผู้คนนับถือศรัทธามากมายตามลำดับ นับว่าพระองค์ทรงเป็นนักวางแผนโดยแท้ แม้ในชีวิตประจำวันของพระองค์ก็ยังทรงวางแผนการประกาศพระศาสนาไว้ในพุทธกิจ ๕ ประการ^{๓๔} พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๓๕} แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว^{๓๖} การวางแผนของพระพุทธเจ้านั้นมีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์การคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน

ขั้นตอนการปฏิบัติ (Doing) เป็นการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้ซึ่งก่อนที่จะปฏิบัติงานใด ๆ จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลและเงื่อนไขต่าง ๆ ของสภาพงานที่จะลงมือปฏิบัติให้ถ่องแท้ก่อน ในกรณีที่เป็นการปฏิบัติงานประจำที่เคยปฏิบัติหรือเป็นงานเล็กละเอียดใช้วิธีการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แต่ถ้าเป็นงานใหม่หรืองานใหญ่ที่ต้องใช้บุคลากรจำนวนมากอาจต้องจัดให้มีการฝึกอบรม ก่อนที่จะปฏิบัติจริง การปฏิบัติจะต้องดำเนินการไปตามแผน วิธีการ และขั้นตอน ที่ได้กำหนดไว้และ จะต้องเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไว้ด้วยเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป การปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จและมีความชัดเจนต้องอาศัยผู้บริหารในการแบ่งภาระงานสู่ระบบย่อยและแบ่งความรับผิดชอบให้กับผู้ปฏิบัติ โดยมีโครงสร้างการปฏิบัติงานที่ชัดเจนตามความเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม การจัดการแบ่งภาระงานจึงทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้หน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองและมีการปรับปรุงสู่การปฏิบัติงานที่ดีขึ้นตามลำดับ โครงสร้างการปฏิบัติงานในองค์กรต้องมีความชัดเจนและมีการแบ่งงานตามความถนัดของแต่ละคน ผู้ปฏิบัติงานต้องทราบหน้าที่และ ภาระงานของตน และพยายามปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยมิให้ขาดตกบกพร่อง และหากสามารถช่วยเหลืองานอื่นในองค์กรได้ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีเพื่อป้องกันให้ความผิดพลาดเกิดขึ้นในองค์กร ผู้ปฏิบัติงานทุกคน จึงต้องมีความฉลาดและมองเป้าหมายขององค์กรว่าจะมีแนวโน้มไปทางไหนและนอกจากภาระ งานของตนแล้วผู้ปฏิบัติงานสามารถช่วยเหลือการงานอย่างอื่นได้ตามความเหมาะสม โดยมีให้งานในหน้าที่หลักที่รับผิดชอบเกิดความบกพร่อง ดังนั้น ทุกครั้งที่มีการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานต้องมีการตั้งเจตนาที่ดีในการปฏิบัติต่าง ๆ การบริหารจัดการแบบค่อยเป็นค่อยไปจึงมีความจำเป็นและผู้บริหารต้องทราบถึงความแตกต่าง

^{๓๓} สาคกร สุขศรีวงศ์, การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จี.พี.ไซเบอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๙๙.

^{๓๔} พระปลัดพิชิต ธีรภทฺโท, “การจัดการทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖) : ๑๒๖.

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๓๖} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓/๙๐.

ระหว่างบุคคลและพยายามให้พวกเขาได้ปฏิบัติงานอย่างมีความสุขและยึดมั่นกับองค์กรการที่องค์กรมีผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้ความสามารถนับเป็นจุดดีและจุดได้เปรียบขององค์กร

ขั้นตอนการตรวจสอบ (Checking) เป็นขั้นตอนการเพื่อประเมินผลว่ามีการปฏิบัติงานตามแผน หรือไม่มีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานหรือไม่ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญ เนื่องจากในการดำเนินงานใด ๆ มักจะเกิดปัญหาแทรกซ้อนที่ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนอยู่เสมอ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของการทำงาน การติดตามการตรวจสอบ และการประเมินปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำควบคู่ไปกับการดำเนินงาน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพของการทำงานต่อไปในการตรวจสอบ และการประเมินการปฏิบัติงานจะต้องตรวจสอบด้วยการปฏิบัติเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของงาน การตรวจสอบ เป็นการประเมินและติดตามการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในองค์กรอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การวางแผนและเข้าสู่การปฏิบัติงานในองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุง และแก้ไขกระบวนการทำงานต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ เป็นการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและความรับผิดชอบของแต่ละส่วน

ขั้นตอนการปรับปรุง (Action) เป็นขั้นตอนการของการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากได้ทำการตรวจสอบแล้ว การปรับปรุงอาจเป็นการแก้ไขแบบเร่งด่วนเฉพาะหน้า หรือการค้นหาคาเหตุที่แท้จริงของปัญหา เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำรอยเดิม การปรับปรุงอาจนำไปสู่การกำหนดมาตรฐานของวิธีการทำงานที่ต่างจากเดิมเมื่อมีการดำเนินงานตามวงจร PDCA ในรอบใหม่ข้อมูลที่ได้จากการปรับปรุงจะช่วยให้การวางแผนมีความสมบูรณ์และมีคุณภาพเพิ่มขึ้นได้ด้วยการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานต่าง ๆ ในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น นับเป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นเพื่อสร้างความก้าวหน้าขององค์กร โดยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในองค์กรจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานได้บังคับบัญชาร่วมกันปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่พบว่าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ผู้บริหารจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง มิฉะนั้นจะทำให้กระบวนการประเมินและตรวจสอบจะไร้ผล การปรับปรุงงานให้สอดคล้องกับมาตรฐานเป็นสิ่งจำเป็นกระบวนการประเมินและตรวจสอบจะเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงระดับมาตรฐานว่าต่ำเกินไป หรือสูงเกินไป การปรับปรุงแก้ไขจึงต้องสอดคล้องกับมาตรฐาน การทำงานย่อมมีข้อผิดพลาด แต่ไม่ควรผิดพลาดหลายครั้งเพราะผู้ปฏิบัติงานต้องเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และต้องปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถและสิ้นสุดลงด้วยการมอบหมายการงานต่าง ๆ^{๓๗}

การนำ PDCA มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนการจัดการศึกษา ไม่ว่าในระบบใหญ่ของประเทศหรือในระดับ ย่อยลงมาคุณภาพการศึกษาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดีเพื่อนำไปสู่ผลผลิตหรือผลงานที่ตรงตามข้อกำหนดความต้องการหรือความพึงพอใจ ความประทับใจ ความมั่นใจของผู้รับบริการทางการศึกษา เช่น ในการจัดการศึกษาระดับสถานศึกษาย่อมมีจุดมุ่งหมายพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนตามความคาดหวังของหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา

^{๓๗} ยุทธนา เกื้อกูล, “การพัฒนาแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”, *ดัชนีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐).

สอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครองและสังคม ซึ่งการดำเนินการหรือจัดการเพื่อให้ได้ผลดังกล่าวเป็นเรื่องของการบริหารระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการนำปัจจัยป้อนผ่านกระบวนการแล้วได้ผลผลิต ซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก

การบริหารระบบคุณภาพขององค์กรที่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยเสมอมาโดยอาศัยแนวคิดและหลักการของการพัฒนาองค์กรโดยทั่วไป เช่น แนวคิดการบริหารคุณภาพหรือวงจรคุณภาพ (PDCA) ที่เน้นขั้นตอนการทำงาน ๔ ขั้นตอนหลัก ได้แก่

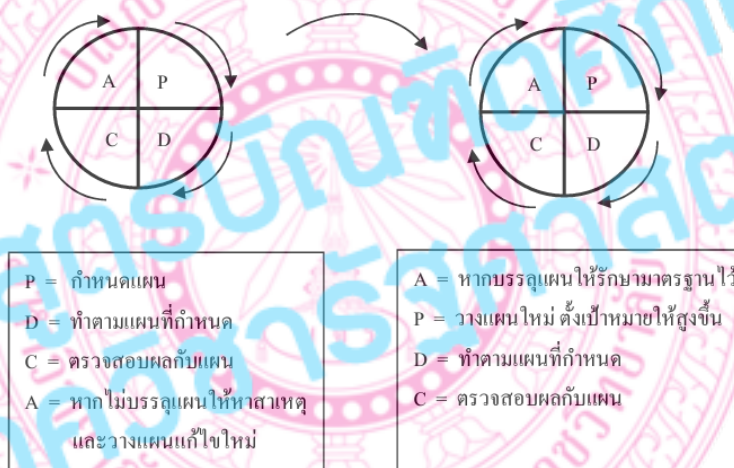
ขั้นที่ ๑ การวางแผน (Plan-P)

ขั้นที่ ๒ การปฏิบัติตามแผน (Do-D)

ขั้นที่ ๓ การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Check-C)

ขั้นที่ ๔ การแก้ไข้ปัญหา (Act-A)

การทำงานของวงจร PDCA ตามขั้นตอนการปฏิบัติทั้ง ๔ ขั้นตอน จะส่งผลต่อเนื่องกันไม่สิ้นสุด เป็นวงจรที่หมุนเวียนสืบเนื่องกัน ดังแสดงแผนภาพที่ ๒.๑ ดังนี้



แผนภาพที่ ๒.๑ การทำงานของวงจร PDCA^{๓๘}

จากแผนภาพแสดงว่า การบริหารระบบคุณภาพตามแนวคิดข้างต้น คือ การทำงานที่เป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน มีการดำเนินการหรือปฏิบัติงาน มีการตรวจสอบประเมินผล และมีการปรับปรุงแก้ไข เป็นวงจรต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จที่คาดหวังและเพื่อแสวงหาสภาพที่ดีกว่า ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสามารถอาศัยแนวคิดการบริหารระบบคุณภาพมาประสมประสานและเลือกสรรกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับนโยบาย และเป้าหมายของการจัดการศึกษาของชาติและความเหมาะสมกับสถานศึกษา ตลอดจนสภาพ และความต้องการของสังคม^{๓๙}

^{๓๘} กรมวิชาการ, คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษาการบริหารระบบคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๓๙} ญัตินิยา ห่องกระจก, “แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามวงจรคุณภาพ PDCA ของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๖๒).

สรุปว่า การบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle) คือ วงจรบริหารงานคุณภาพ ประกอบไปด้วย ๔ ขั้นตอน Plan-Do-Check-Act หรือ วางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-ปรับปรุง เป็นกระบวนการที่ใช้ปรับปรุงการทำงานขององค์กรอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถประยุกต์ใช้กับองค์กรทุกประเภท ธุรกิจทุกรูปแบบ แม้กระทั่งชีวิตประจำวัน ประยุกต์ใช้ได้หลายแง่มุม เช่น การวางแผนพัฒนาความรู้ การพัฒนาทักษะทางเทคนิค ไปจนถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ช่วยสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้แก่องค์กร ทำให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ตัดสินใจง่ายขึ้น และลดความเสี่ยงในการบริหารจัดการองค์กร

ตารางที่ ๒.๓ สรุปการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ณัฐธินพพัชร อ่อนตาม	การพัฒนางานองค์กรให้มีคุณภาพบุคลากรทุกคนต้องพัฒนาและปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง การบริหารระบบคุณภาพเป็นแนวคิดที่ช่วยพัฒนางานองค์กรที่ได้รับการยอมรับของหน่วยงานทั่ว ๆ ไป
สมคิด บางโม	PDCA มี ๔ ขั้นตอนวิธี ๑) Plan การวางแผน ๒) Do การดำเนินงาน การนำแผนไปปฏิบัติ ๓) Check การตรวจสอบประเมินผล ๔) Act การดำเนินการเพื่อปรับปรุงแก้ไข
กิงกาญจน์ วรนิทัศน์ และคณะ	เป็นแนวทางตัดสินใจเพื่อเป้าหมายในอนาคต สำคัญต่อการบริหาร คือ ช่วยลดความไม่แน่นอน ความสูญเสีย
สุรพล สุยะพรหม	มีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ การวิเคราะห์งาน การจัดทำรายละเอียดของงาน คุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงาน ระยะเวลา งบประมาณที่ใช้ในการปฏิบัติงาน การควบคุมการทำงาน และประเมินผลงาน
สุธี ขวัญเงิน	การวางแผน คือ การกำหนดงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
สาคร สุขศรีวงศ์	เป็นการกำหนดพันธกิจ เป้าหมาย และแผนงานปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร
พระปลัดพิชิต ธีรภทโท	พุทธวิธีการวางแผน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้ชัดเจน และทรงกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่
พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	พระพุทธเจ้าทรงวางแผนก่อนโปรดบุคคลสำคัญ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการบวชที่ชัดเจน ทรงวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาไปในทิศทางต่าง ๆ แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อมการทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

ตารางที่ ๒.๓ สรุปการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle) (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ยุทธนา เกื้อกุล	โครงสร้าง PDCA คือ ๑) มีการกำหนด วัตถุประสงค์ วางนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ๒) ดำเนินการไปตามแผนวิธีการ และขั้นตอน ๓) ตรวจสอบแผนการปฏิบัติงาน และ ๔) แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากได้ทำการตรวจสอบแล้ว
กรมวิชาการ	หลักการจะส่งผลให้ PDCA หมุนเวียนต่อเนื่องกันไม่สิ้นสุด คือ กำหนดแผน ทำตามแผนที่กำหนด ตรวจสอบผลกับแผน หากไม่บรรลุแผนให้หาสาเหตุและวางแผนแก้ไขใหม่ หากบรรลุแผนให้รักษามาตรฐานไว้ ฯลฯ
ณัฐนิชา ห้องกระจก	การบริหารระบบคุณภาพ คือ การทำงานที่เป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน มีการดำเนินการหรือปฏิบัติงาน มีการตรวจสอบประเมินผล และมีการปรับปรุงแก้ไข เป็นวงจรต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จที่คาดหวัง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๒.๒.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของธรรมศึกษา

การศึกษาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลี ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณร ดังนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อใช้สำหรับสอนพระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก^{๔๐} ซึ่งในเบื้องต้นเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร แต่ต่อมาก็มีการปรับปรุงหลักสูตรมาตามลำดับ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๗๒ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณฯ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธฯ ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย จึงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า “ธรรมศึกษา” มีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมของภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรก และเปิดสอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา^{๔๑}

^{๔๐} พระครูอุทัยธรรมานุกุล อิทธิธำณ, “การศึกษาสงฆ์ : พระปริยัติธรรมแผนกธรรม”, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๖๓.

^{๔๑} พระวิศักดิ์ เตชธโร, “ประสิทธิภาพการจัดการการศึกษาธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

พ.ศ. ๒๕๖๑ - ปัจจุบัน สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง แผนกธรรม โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ได้แบ่งหลักสูตรธรรมศึกษาออกเป็น ๓ ช่วงชั้น คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษารวมถึงประชาชนทั่วไป โดยในแต่ละช่วงชั้นได้แบ่งการเรียนการสอนธรรมศึกษาออกเป็น ๓ ชั้น เหมือนเดิม คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ทั้งนี้ แต่ละช่วงชั้นจะมีความยากง่ายที่แตกต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น^{๔๒} การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพ จะทำให้เยาวชนมีความรู้คุณธรรมและสามารถนำมาพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศได้ ซึ่งจะส่งผลให้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนสืบไป เพราะธรรมะสามารถนำความสุขมาให้แก่ผู้ปฏิบัติ ดังพุทธพจน์ว่า “ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสมิ โลเก ปรมฺหิ จ ผู้ประพฤติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า”^{๔๓}

การศึกษาตามกรอบแนวทางที่ระบุไว้อย่างชัดเจนตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒^{๔๔} เน้นให้มีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยส่งเสริมให้หน่วยปฏิบัติคือสถานศึกษามีการวางแผนพัฒนาที่ยืดสภาพปัญหา ความต้องการ และให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนร่วมกันระหว่างบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สถานศึกษาจะต้องมีการระดมสมองในการวิเคราะห์สภาพภายในและภายนอก เพื่อให้ได้ข้อสรุปในการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของบุคลากรภายในสถานศึกษาที่เป็นผู้ให้บริการและสอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการรับบริการทางการศึกษา ทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานศึกษา ได้แก่ ผู้แทนครูผู้สอน ผู้แทนของกรรมการสถานศึกษา ผู้แทนของผู้ปกครองผู้เรียน ผู้แทนขององค์กรหน่วยงานและสถาบัน ตลอดจนสถานประกอบการต่าง ๆ ในชุมชน ให้เข้ามาร่วมจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจะได้นำเสนอข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ความสำคัญของการเรียนการสอนธรรมศึกษา

การเรียนการสอนเป็นแนวความคิดพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพครู คุณภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็นต้น ปัจจุบันทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถพิเศษจึงถือเป็นทรัพย์สินที่ทรงคุณค่ายิ่งของโรงเรียน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพ ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาคุณภาพ หมายถึง การทำความเจริญ การ

^{๔๒} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, คู่มือธรรมศึกษาชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๑), หน้า ๓.

^{๔๓} ชุ.ช. (ไทย) ๒๔/๒๓/๓๘.

^{๔๔} “พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒”, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐ (๑๖ เมษายน ๒๕๖๒) : ๑๑-๑๒.

เปลี่ยนแปลงในทางเจริญ การคลี่คลายไปในทางดี^{๔๕} การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหุมีพหุภิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภาวนา ได้แก่ กายภาวนา สติภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสุดมรรค์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม คือปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ^{๔๖} การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติใน ๖ ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา การจัดระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา การสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม^{๔๗}

๒) แนวคิดการเรียนรู้การสอนธรรมศึกษา

การศึกษาคือการกำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่ามนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๔๘} สอดคล้องกับแนวคิดพุทธวิธีการบริหารตรงกับคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC กล่าวคือ (Planning) การวางแผนเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร (Organizing) การจัดองค์การ เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ (Staffing) การบริหารบุคคล เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน (Directing) การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินงานตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ (Controlling) การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของงานปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ไขปัญหาภายในองค์กร^{๔๙}

๓) วัตถุประสงค์การเรียนรู้การสอนธรรมศึกษา

การศึกษาคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคตสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง ยึดหลักและกรอบแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งพัฒนาสังคมไทยให้

^{๔๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๓๕๒.

^{๔๖} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

^{๔๗} วิทยากร เชียงกุล, การพัฒนาคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๐.

^{๔๘} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

^{๔๙} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพ ๓ ด้าน คือเป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน นำสู่ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง และนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลักสามประการ คือพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา ซึ่งได้กำหนดประเด็นสำคัญของระบบการศึกษาและเรียนรู้ที่ต้องการปฏิรูปอย่างเร่งด่วน ๔ ประการ พร้อมกลไกเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนการศึกษาแห่งชาติสู่การปฏิบัติเป็นกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง

การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพการศึกษาและเรียนรู้ผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะและความรู้ความสามารถ การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ พัฒนาระบบผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาการใช้ครู คณาจารย์และบุคลากร การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษาและการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

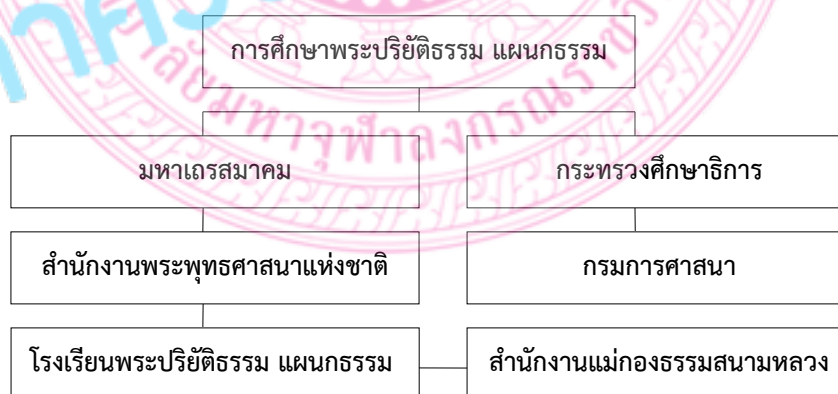
การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้สถานศึกษา พัฒนาระบบบริหารจัดการมีความโปร่งใส เป็นธรรมและมีระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ให้มากขึ้น และพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

ความจำเป็นในการบริหารการศึกษา เกิดขึ้นเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น คือเมื่อมีโรงเรียนแล้วก็ต้องมีใครคนหนึ่งทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำหรือเป็นหัวหน้าในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ในเบื้องต้นการบริหารการศึกษาจะเน้นหนักไปในเรื่องของบุคลากรและการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือพยายามเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ การจัดการศึกษาและการฝึกอบรมเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับพัฒนาทรัพยากรมนุษย์^{๕๐} การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในอดีตมีบทบาทต่อการศึกษาของสังคมส่วนรวมเป็นอย่างมาก เพราะในอดีตสถานที่เรียนก็คือวัด และครูผู้สอนก็คือพระ ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษา คือเจ้าอาวาส พระที่มีพรรษาสูงกว่า ๕ พรรษาขึ้นไปสอนพระภิกษุ และพระที่มีพรรษาน้อยกว่านั้นสอนเด็กวัด^{๕๑} การบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ที่ได้รับความนิยมจากพระภิกษุ สามเณรและประชาชนทั่วไป และเป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นรูปธรรมและยังคงดำเนินไปได้ด้วยดีในปัจจุบัน เพราะการศึกษาของคณะสงฆ์มีคณะกรรมการบริหาร คอยกำกับดูแลและวางนโยบายด้านการศึกษา เช่นหน่วยงานและคณะกรรมการดังต่อไปนี้

^{๕๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

^{๕๑} พระเฉลิมชาติ ชาติวโร, *ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

คณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้น ตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม ตามพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา และพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา ได้กำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ มาตรา ๖ ให้มีคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์คณะหนึ่ง ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ แม่กองบาลีสนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ อธิบดีกรมการศาสนา อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน เลขาธิการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกินเจ็ดคน ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเป็นกรรมการให้คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์เลือกกรรมการผู้หนึ่งเป็นรองประธานกรรมการให้เลขาธิการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์^{๕๒} มาตรา ๑๐ คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์มีอำนาจหน้าที่ กำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้า กำหนดมาตรฐานและให้ความเห็นชอบหลักสูตรวิชาการพระพุทธศาสนา กำหนดพื้นฐานความรู้ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์การเข้าศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การสอบและเงื่อนไขในการรับปริญญาหรือประกาศนียบัตร ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลัก และป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก วินิจฉัยสั่งการเพื่อยับยั้งหรือยุติการดำเนินกิจการที่ขัดต่อพระธรรมวินัย วางระเบียบ และออกข้อบังคับหรือคำสั่งเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้^{๕๓}

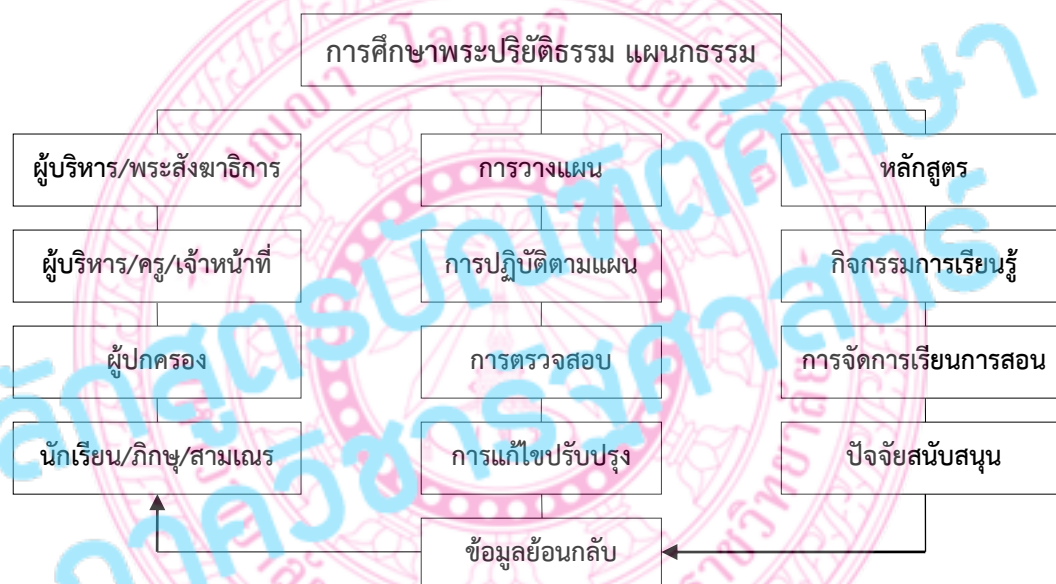


แผนภาพที่ ๒.๒ โครงสร้างการบริหารจัดการพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

^{๕๒} อนาคตกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), ทำเนียบพระเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : เบสท์ กราฟฟิค เพรส, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

จากแผนภาพที่ ๒.๒ โครงสร้างการบริหารจัดการมีสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ ภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคม อยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาล มีหน้าที่หลักในการดูแลการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และกำหนดเปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม รวมทั้งการจัดสอบประเมินผลการศึกษา มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้สนับสนุนสำหรับภารกิจสำคัญของผู้บริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม คือ การสร้างประสิทธิภาพในการจัดระบบการศึกษาให้มีความเหมาะสม เช่น ป้อนเข้าเข้าไปบริหารจัดการ กระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือมีทักษะและประสบการณ์จริง สะดวกง่ายที่ผู้ปฏิบัติตามทำได้ดี ประหยัดงบประมาณ ตรงเวลา คุ่มค่า เมื่อพิจารณาภารกิจดังกล่าว ผู้บริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนให้สมบูรณ์ซึ่งเรียกว่า หน้าที่งานบริหารที่เป็นมาตรฐานการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้^{๕๔}



แผนภาพที่ ๒.๓ โครงสร้างการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

จากแผนภาพที่ ๒.๓ โครงสร้างการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรม คือ ผู้บริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมต้องปฏิบัติหน้าที่บริหารจัดการ ๕ ประการ กล่าวคือ การวางแผน การจัดการองค์การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม เพื่อจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้เป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านปัจจัยสนับสนุน ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ ได้แก่ ผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา พระสังฆาธิการ และครูสอนพระปริยัติธรรม ฝ่ายสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรของโรงเรียน ฝ่ายผู้ปกครองนักเรียน และฝ่ายผู้เรียน

^{๕๔} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ทฤษฎีองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗.

สรุปว่า ธรรมศึกษามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาหลักสูตรตามลำดับจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งธรรมศึกษาออกเป็น ๙ ช่วงชั้น คือ ธรรมศึกษาตรี โท เอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษารวมถึงประชาชนทั่วไป แนวคิดการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา คือผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ วัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลักสามประการ คือพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและการเรียนการสอนธรรมศึกษา

ตารางที่ ๒.๔ สรุปความเป็นมาและความสำคัญของธรรมศึกษา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระครูอุทัยธรรมานุกุล อธิการิณ	การเรียนพระธรรมด้วยภาษาไทยเกิดขึ้น พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อใช้สอนพระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก
พระวิศักดิ์ เตชธโร	หลักสูตรธรรมศึกษามีการปรับปรุงหลักสูตรตามลำดับจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๗๒
สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง	พ.ศ. ๒๕๖๑ – ปัจจุบัน แบ่งธรรมศึกษาออกเป็น ๙ ช่วงชั้น คือ ธรรมศึกษาตรี โท เอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษารวมถึงประชาชนทั่วไป
พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ฉมจาร์ สุขี เสดิ อสมิ โลเก ปรมหิ จ ผู้ประพจน์ธรรมอย่างสม่ำเสมอ ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า
พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒	การศึกษาตามกรอบแนวทางที่ระบุไว้อย่างชัดเจนตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา เน้นให้มีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
ราชบัณฑิตยสถาน	การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญ การคลี่คลายไปในทางดี
พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)	การศึกษาพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม คือปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ
วิทยากร เชียงกุล	การจัดการศึกษาเป็นวิธีพัฒนาศักยภาพมนุษย์ที่ดีที่สุดนำไปสู่การปฏิบัติใน ๖ ด้าน คือ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร การพัฒนาเทคโนโลยี การจัดระบบการศึกษา การสร้างความเข้มแข็ง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคม
ประเวศ วะสี	การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุขทุกข์และความรู้สึก

ตารางที่ ๒.๔ สรุปความเป็นมาและความสำคัญของธรรมศึกษา (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเฉลิมชาติ ชาตวีโร	การจัดการเรียนการสอนของพระสงฆ์ในอดีตมีบทบาทต่อการศึกษาศาของสังคมส่วนรวมเป็นอย่างมาก
ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)	คณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ได้แก่ มหาเถรสมาคม สำนักงานแม่กองธรรม สนามหลวง กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ศิริวรรณ เสรีรัตน์	ผู้บริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมต้องทำหน้าที่บริหารจัดการ ๕ ประการ กล่าวคือ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม

๒.๒.๒ การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านหลักสูตร

แนวทางการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านหลักสูตร (๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน และ (๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ผู้สอนสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาตนเองให้เป็นมวลมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนที่มีคุณภาพในอนาคต ตามเจตนารมณ์ของหลักการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๕๕} แผนการเรียนประกอบด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์ที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา ซึ่งจะรวมถึงแบบของการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ และท้ายที่สุดจะต้องมีการประเมินผลลัพธ์ของการเรียน^{๕๖} แผนซึ่งใช้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระกิจกรรม และมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้^{๕๗} การจัดให้ผู้เรียนหรือเด็กเกิดการเรียนรู้ (Learning) มีประสบการณ์ (Experience) และจัดให้มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับประสบการณ์ และการเรียนรู้ของเด็ก หลักสูตรเป็นกระบวนการและแผนงานที่ทำเป็นจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์^{๕๘} เป็นงานวิชาที่มีลักษณะ ๕ ประการ คือ ๑) เป็นรายวิชาที่ใช้สอน ๒) เป็นมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน ๓) เป็นแผนงานหรือโครงการซึ่งเป็นข้อกำหนดการจัดการศึกษา

^{๕๕} ชูศรี สุวรรณโชติ, **หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร : ทิฆังเอ็ด, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑.

^{๕๖} รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม, **การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๗.

^{๕๗} อารัง บัวศรี, **ทฤษฎีหลักสูตร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ธนรัช, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๕๘} อุทัย บุญประเสริฐ, **การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

๔) เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน และ ๕) เป็นสื่อกลางในการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายปลายทาง^{๕๙}

๒) ขั้นตอนการจัดหลักสูตร

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด ๔ มาตรา ๒๔ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ^{๖๐}

๓) หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๕๖๗

จากการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบอนุมัติให้สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ให้เป็นไปตามขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ๙ ช่วงชั้น พ.ศ. ๒๕๖๔ และประกาศให้สถานศึกษาพระปริยัติธรรมจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ปีการศึกษา ๒๕๖๕ ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป และใช้ขอบข่าย พ.ศ. ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาชั้นโทและชั้นเอกทุกระดับ

๒) ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรีและชั้นโท พ.ศ. ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาชั้นตรีและชั้นโท ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป และใช้ขอบข่าย พ.ศ. ๒๕๖๑ ในธรรมศึกษาชั้นเอกทุกระดับ

๓) ปีการศึกษา ๒๕๖๗ เป็นต้นไป ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก พ.ศ. ๒๕๖๔ ในธรรมศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

จากการศึกษาประกาศสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง เรื่อง ขอบข่ายหลักสูตรธรรม

^{๕๙} อมรา เล็กเริงสินธุ์, **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

^{๖๐} “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒”, **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๗ (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒) : ๘.

ศึกษา ๙ ช่วงชั้น ปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ จะเห็นได้ว่าหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๕ - ๒๕๖๗ ยึดขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ และขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน แต่จะค่อย ๆ ยกเลิกขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ และเปลี่ยนมาใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๔ ไปปีละขั้น คือ พ.ศ. ๒๕๖๕ ยกเลิกธรรมศึกษาขั้นตรี พ.ศ. ๒๕๖๖ ยกเลิกธรรมศึกษาขั้นตรีและชั้นโท และ พ.ศ. ๒๕๖๗ เป็นต้นไป ให้ยกเลิกธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ในขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ และเปลี่ยนมาใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๔ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) หลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี ระดับประถมศึกษา

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ธรรมศึกษาขั้นตรี ระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ได้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยขั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ สีสวรรค คือ หมวดศีล วาจาวรรค คือ หมวดวาจา ปาปวรรค คือ หมวดบาป กัมมวรรค คือ หมวดกรรม และโกธวรรค คือ หมวดโกรธ

(๒) วิชาธรรมวิภาค

บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับธรรมวิภาค ได้แก่ ธรรมศึกษาและธรรมวิภาค บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒ ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ธรรมเป็นโลกบาล ๒ ธรรมอันทำให้งาม ๒ และบุคคลหาได้ยาก ๒ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ และหมวด ๔ ได้แก่ รตนะ ๓ โอวาท ๓ ทุจรีติ ๓ สุจรีติ ๓ อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓ และอริยสัจ ๔

(๓) วิชาพุทธประวัติ

บทที่ ๑ ชมพูทวีปและประชาชน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชมพูทวีป ระบบวรรณะ ๔ และความเชื่อของประชาชน บทที่ ๒ ศากยวงศ์ ได้แก่ กรุงกบิลพัสดุ์ และลำดับศากยวงศ์ บทที่ ๓ เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ประสูติ อสิตดาบสเข้าเฝ้า ขนานพระนามและทำนายพระลักษณะ พระนางสิริมหามายาสิ้นพระชนม์ ทรงเจริญอานาปานสติ และทรงอภิเษกสมรส บทที่ ๔ ทรงผนวชและตรัสรู้ ได้แก่ เสด็จออกทรงผนวช พระเจ้าพิมพิสารเข้าเฝ้า ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงยกเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต ทรงผจญมาร และตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

(๔) วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม

บทที่ ๑ วินัย ได้แก่ ระเบียบวินัย วินัยสัมพันธ์กับศีล ความหมายของศีล ศีลคือการรักษาความปกติของมนุษย์ และความมุ่งหมายในการบัญญัติศีล บทที่ ๒ เบญจศีล ได้แก่ สิกขาบทข้อที่ ๑ ปาณตปาตา เวระมะณี สิกขาบทข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวระมะณี สิกขาบทข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉาจารา เวระมะณี สิกขาบทข้อที่ ๔ มุสาวทา เวระมะณี และสิกขาบทข้อที่ ๕ สุราเมระยะ มัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี บทที่ ๓ วิรติและอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล ได้แก่ วิรติ และอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล บทที่ ๔ เบญจธรรม ได้แก่ ลักษณะและความสำคัญ ของธรรม เบญจธรรม เบญจธรรมข้อ ๑ เมตตาและกรุณา เบญจธรรมข้อ ๒ สัมมาอาชีวะ เบญจธรรมข้อ ๓ กามสังวร เบญจธรรมข้อ ๔ สัจจะ เบญจธรรมข้อ ๕ สติสัมปชัญญะ และอานิสงส์ของการรักษาเบญจธรรม

๒) หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท ระดับประถมศึกษา

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นโท ระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบาย ไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ ทานวรรค คือ หมวดทาน ขันติวรรค คือ หมวดอดทน ขยวรรค คือ หมวดชนะ ปญญวรรค คือ หมวดบุญ และเสวนาวรรค คือ หมวดคบหา

(๒) วิชาธรรมวิภาค

บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๓ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๔ ได้แก่ วุฑฒิ ๔ จักร ๔ อคติ ๔ ปธาน ๔ อธิษฐาน ๔ อิทธิบาท ๔ และพรหมวิหาร ๔

(๓) วิชาพุทธประวัติ

บทที่ ๑ เสวยวิมุตติสุข ได้แก่ เสวยวิมุตติสุข ทรงเปรียบสัตว์โลกกับดอกบัว ทรงแสดงพระปฐมเทศนา และทรงแสดงธรรมเรื่องอนัตตลักขณสูตร บทที่ ๒ ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา ได้แก่ ทรงโปรดยสกุบุตร ทรงโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง และทรงแสดงธรรมเรื่องอาทิตตปริยายสูตร บทที่ ๓ เสด็จไปกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ได้แก่ ทรงประดิษฐานพระพุทธรูปทรงรับพระอุทยานเวฬุวัน เป็นสังฆาวาส และทรงรับพระอัครสาวก

(๔) วิชาอุโบสถศีล

บทที่ ๑ อุโบสถ ได้แก่ ความเป็นมาของอุโบสถ อุโบสถสมัยพุทธกาล และองค์ประกอบของอุโบสถ บทที่ ๒ ไตรสรณคมน ได้แก่ พระรัตนตรัย ไตรสรณคมน สรณคมน ๒ ประเภท วิธีการเข้าถึงไตรสรณคมนในอดีต วิธีการเข้าถึงไตรสรณคมนในปัจจุบัน สรณคมนขาด สรณคมนเศร้าหมอง และข้อยกเว้นสรณคมนขาด หรือเศร้าหมอง บทที่ ๓ อุโบสถศีล ได้แก่ อุโบสถศีล การสมาทานอุโบสถศีล และอุโบสถกาล บทที่ ๔ ระเบียบพิธีรักษาอุโบสถศีล ได้แก่ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำประกาศองค์อุโบสถศีล กล่าวคำขออุโบสถศีล กล่าวคำรับสรณคมน กล่าวคำสมาทานอุโบสถศีล และข้อควรปฏิบัติขณะรักษาอุโบสถศีล บทที่ ๕ พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ได้แก่ โคपालกอุโบสถ นิคัณฐอุโบสถ และอริยอุโบสถ

๓) หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก ระดับประถมศึกษา

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ธรรมศึกษาชั้นเอก ระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้ สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบาย ไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยกำหนดความยาวตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ อัตตวรรค คือ หมวดตน จิตตวรรค คือ หมวดจิต มิตตวรรค คือ หมวดมิตร วิริยวรรค คือ หมวด ความเพียร และสติวรรค คือ หมวดสติ

(๒) วิชาธรรมวิภาค

บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๕ ได้แก่ อนันตริยกรรม ๕ เวสาร์ชกรรมธรรม ๕ อัมมัสสวนานิสงส์ ๕ พละ ๕ และขันธ ๕ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๖ ได้แก่ คารวะ ๖ และสราณียธรรม ๖ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๗ ได้แก่ อริยทรัพย์ ๗ และสัปปุริสธรรม ๗ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๘ ได้แก่ โลกธรรม ๘ และมรรค ๘

(๓) วิชาพุทธประวัติ

บทที่ ๑ ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแคว้นมคธ ได้แก่ ประทานการอุปสมบทแก่พระมหากัสสปะ มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก ทรงอนุญาตเสนาสนะ ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจพระศาสนา ทรงแสดงธรรมเรื่องทศ ๖ และทรงแสดงธรรมเรื่องเทวตาพลี บทที่ ๒ เสด็จไปแคว้นสักกะ ได้แก่ เสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงโปรดพระพุทธบิดา เจ้าชายนันทะทรงอุปสมบท และเจ้าชายราหุล ทรงบรรพชา บทที่ ๓ เสด็จไปแคว้นโกศล ได้แก่ อนาถบิณฑิกเศรษฐีเข้าเฝ้า และอนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายวัดเชตะวัน บทที่ ๔ ปัจฉิมโพธิกาล ได้แก่ ทรงรับป่าอัมพปาลีเป็นอารามสุดท้าย ทรงปลงอายุสังขาร เสด็จไปปามหาวัน นายจุนทะถวายปัจฉิมบิณฑบาต เสด็จไปกรุงกุสินารา บรรทมอนุญานไสยา วิถีปฏิบัติต่อพระพุทธสรีระ ประทานพระโอวาทแก่พระอานนท์ ตรัสถึงกรุงกุสินารา ทรงโปรดสุภทัตตปริพาชก ประทานพระโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ และปรินิพพาน บทที่ ๕ ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ได้แก่ พิธีถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ โทณพราหมณ์กล่าวสุนทรพจน์ สาเหตุที่เสด็จมาปรินิพพานที่กรุงกุสินารา ประเภทของสัมมาสัมพุทธเจดีย์ และสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

(๔) วิชากรรมบถ

บทที่ ๑ กรรมบถ ได้แก่ กรรมบถ ศีล ๕ กัมมกรรมบถ ประเภทของกรรมบถ ผลของกรรมบถ ไตรทวาร และกรรมบถที่จัดลงในไตรทวาร บทที่ ๒ กายกรรม ๓ ได้แก่ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉาจาร บทที่ ๓ วจีกรรม ๔ ได้แก่ มุสาวาท ปิสุนาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปปลาปะ บทที่ ๔ มโนกรรม ๓ ได้แก่ อภิชฌา พยาบาท และมิฉาหิณฺฐิ

(๔) หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้ สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้นมาประกอบการอธิบาย ไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนด ความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ สลววรรค คือ หมวดศีล ปุญญวรรค คือ หมวดบุญ ปาปวรรค คือ หมวดบาป กัมมวรรค คือ หมวดกรรม และโกธวรรค คือ หมวดโกรธ

(๒) วิชาธรรมวิภาค

บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับธรรมวิภาค ได้แก่ ธรรมศึกษา และธรรมวิภาค บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒ ได้แก่ กรรมฐาน ๒ กาม ๒ บุปา ๒ ปฏิสันถาร ๒ และสุข ๒ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ ได้แก่ รตนะ ๓ อกุศลวิตก ๓ กุศลวิตก ๓ อัคคี ๓ อธิปไตย ๓ ญาณ ๓ และตัณหา ๓ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๔ ได้แก่ อริยสัจ ๔ อิทธิบาท ๔ และอัปปมัญญา ๔ บทที่ ๕ คิหิปฏิบัติ ได้แก่ มิตรปฏิรูป ๔ และมิตรแท้ ๔

(๓) วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี

บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอนุพุทธประวัติ ได้แก่ ขอบข่ายเนื้อหาอนุพุทธประวัติ และประโยชน์ของการเรียนอนุพุทธประวัติ บทที่ ๒ พระประวัติพระพุทธเจ้า ได้แก่ เจ้าชายสิทธัตถะ ประสูติ เสด็จออกทรงผนวชและตรัสรู้ ทรงประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนา และปรินิพพาน บทที่ ๓ ประวัติพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธรูปศาสนา การบรรลุลหรรณ งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๔ ประวัติพระอรุเวลกัสสปะ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธรูปศาสนา การบรรลุลหรรณ งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๕ ประวัติพระสารีบุตร ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธรูปศาสนา การบรรลุลหรรณ งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๖ ประวัติพระโมคคัลลานะ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธรูปศาสนา การบรรลุลหรรณ งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๗ พระประวัติพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ได้แก่ พระสถานะเดิม มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธรูปศาสนา การบรรลุลหรรณ งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๘ พระประวัติพระนางเขมาเถรี ได้แก่ พระสถานะเดิม มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธรูปศาสนาและทรงบรรลุลหรรณ งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๙ ศาสนพิธี ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศาสนพิธี ประโยชน์ของศาสนพิธี ศาสนพิธีทางพระพุทธรูปศาสนา การจัดโต๊ะหมู่บูชา เครื่องสักการบูชา การปฏิบัติพิธี วิธีแสดงความเคารพ การจัดสถานที่ในพิธีทำบุญ และการอาราธนา

(๔) วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม

บทที่ ๑ วินัย ได้แก่ ระเบียบวินัย วินัยสัมพันธ์กับศีล ความหมายของศีล ศีลคือการรักษาความปกติของมนุษย์ และความมุ่งหมายในการบัญญัติศีล บทที่ ๒ เบญจศีล ได้แก่ สิกขาบทข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาบทข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี สิกขาบทข้อที่ ๓ กาเมสุมิจฉาราวา เวรมณี สิกขาบทข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี และสิกขาบทข้อที่ ๕ สุราเมรัยมัชฌมาทัญญานา เวรมณี บทที่ ๓ วิรติและอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล ได้แก่ วิรติ และอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล บทที่ ๔ เบญจธรรม ได้แก่ ลักษณะและความสำคัญของธรรม เบญจธรรม เบญจธรรมข้อ ๑ เมตตาและกรุณา เบญจธรรมข้อ ๒ สัมมาอาชีวะ เบญจธรรมข้อ ๓ กามสังวร เบญจธรรมข้อ ๔ สัจจะ เบญจธรรมข้อ ๕ สติสัมปชัญญะ และอานิสงส์ของการรักษาเบญจธรรม

๕) หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท ระดับมัธยมศึกษา

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นโท ระดับมัธยมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้ สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้นมาประกอบการอธิบาย ไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนด ความยาวตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ ปมาทวรรค คือ หมวดประมาณ ปุคคลวรรค คือ หมวดบุคคล วิริยวรรค คือ หมวดความเพียร เสวนาวรรค คือ หมวดคบหา และทานวรรค คือ หมวดทาน

(๒) วิชาธรรมวิภาค

บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๓ ได้แก่ ปิฎก ๓ พุทธจริยา ๓ วัฏฏะ ๓ สิกขา ๓ และสามัญญลักษณะ ๓ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๔ ได้แก่ อปัสเสนธรรม ๔ พระอริยบุคคล ๔ มรรค ๔ ผล ๔ บทที่ ๓

ธรรมหมวด ๕ ได้แก่ อนุพุทฺธิกา ๕ มัจฉริยะ ๕ มาร ๕ บทที่ ๔ คิหิปฏิบัติ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ และทิส ๖

(๓) วิชาอนุพุทฺธประวัติและศาสนพิธี

บทที่ ๑ ประวัติพระมหากัสสปะ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๒ ประวัติพระมหากัจจายนะ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๓ พระประวัติพระอานนท์ ได้แก่ พระสถานะเดิม มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา งานประกาศพระศาสนา การบรรลุมรรคผล และนิพพาน บทที่ ๔ ประวัติพระอุบาลี ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๕ พระประวัติพระสีวลี ได้แก่ พระสถานะเดิม มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๖ พระประวัติพระราหุล ได้แก่ พระสถานะเดิม มูลเหตุที่ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๗ ประวัติพระอุบลวรรณาเถรี ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๘ ประวัติพระปุกาจารย์เถรี ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๙ ประวัติพระกิสากุณตีเถรี ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผล งานประกาศพระศาสนา และนิพพาน บทที่ ๑๐ พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมิบูชา และวันอาสาฬหบูชา

(๔) วิชาอุโบสถศีล

บทที่ ๑ อุโบสถ ได้แก่ ความเป็นมาของอุโบสถ อุโบสถสมัยพุทธกาล และองค์ประกอบของอุโบสถ บทที่ ๒ ไตรสรณคัมภีร์ ได้แก่ ไตรสรณคัมภีร์ สรณคัมภีร์ ๒ ประเภท วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภีร์ในอดีต วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภีร์ในปัจจุบัน สรณคัมภีร์ชาติ สรณคัมภีร์เศร้ามอง และข้อยกเว้นเรื่องสรณคัมภีร์ชาติ หรือเศร้ามอง บทที่ ๓ อุโบสถศีล ได้แก่ องค์ประกอบของอุโบสถศีล คำอธิบายอุโบสถศีล การสมาทานอุโบสถศีล และอุโบสถกาล บทที่ ๔ ระเบียบพิธีรักษาอุโบสถศีล ได้แก่ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำประกาศองค์อุโบสถศีล กล่าวคำขออุโบสถศีล กล่าวคำรับสรณคัมภีร์ กล่าวคำสมาทานอุโบสถศีล และข้อควรปฏิบัติขณะรักษาอุโบสถศีล บทที่ ๕ พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ได้แก่ โคปาลกอุโบสถ นิคคณอุโบสถ และอริยอุโบสถ บทที่ ๖ อานิสงส์การรักษาอุโบสถศีล

๖) หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก ระดับมัธยมศึกษา

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษาชั้นเอก ระดับมัธยมศึกษา ให้ผู้เรียนอธิบายกระทู้สุภาษิต ที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับสุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้กำหนดความยาว ตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ กิเลสวรรค คือ หมวดกิเลส อปปมาทวรรค คือ หมวดไม่ประมาท จิตตวรรค คือ หมวดจิต ปัญญาวรรค คือ หมวดปัญญา ปกิณณการวรรค คือ หมวด เบ็ดเตล็ด

(๒) วิชาธรรมวิภาค

บทที่ ๑ ธรรมหมวด ๔ ได้แก่ วุฑฒิ ๔ จักร ๔ และอคติ ๔ บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๕ ได้แก่ นิวรณ์ ๕ ชั้น ๕ และเวทนา ๕ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๖ ได้แก่ จริต ๖ และ ธรรมคุณ ๖ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๗ ได้แก่ อปรีหานิยธรรม ๗ (สำหรับคฤหัสถ์) บทที่ ๕ ธรรมหมวด ๘ ได้แก่ มรรค ๘ บทที่ ๖ ธรรมหมวด ๙ ได้แก่ พุทธคุณ ๙ และสังฆคุณ ๙ บทที่ ๗ ธรรมหมวด ๑๐ ได้แก่ บารมี ๑๐ และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

(๓) วิชาอนุพุทธประวัติและศาสนพิธี

บทที่ ๑ ประวัติสามเณรบัณฑิต ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา และการบรรลุลัทธิ บทที่ ๒ ประวัติสามเณรสังกัจจายน์ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา และการบรรลุลัทธิ และงานประกาศพระศาสนา บทที่ ๓ ประวัติสามเณรสุนทร ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา และการบรรลุลัทธิ บทที่ ๔ ประวัติสามเณรวาสิตสสะ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา การบรรลุลัทธิ บทที่ ๕ ประวัติสามเณรสุมณ ได้แก่ สถานะเดิม มูลเหตุที่บวชในพระพุทธศาสนา และการบรรลุลัทธิ และงานประกาศพระศาสนา บทที่ ๖ ประวัติอนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้แก่ ภูมิหลัง มูลเหตุที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และการสนองงานพระศาสนา บทที่ ๗ ประวัติจิตตคฤหบดี ได้แก่ ภูมิหลัง มูลเหตุที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และการสนองงานพระศาสนา บทที่ ๘ ประวัติธัมมิกอุบาสก ได้แก่ ภูมิหลัง ฟังสติปัฏฐานสูตร และพระพุทธองค์ทรงปรารภเรื่องบุญ บทที่ ๙ ประวัตินางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้แก่ ภูมิหลัง มูลเหตุที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และการได้ดวงตาเห็นธรรม ตระกูลเศรษฐีแห่งกรุงสาวัตถี มงคลสมรส ชะคคิบิดาของสามเณร อานนตของบุญในอดีตชาติ สอนงานพระศาสนา และมหาอุบาสิกายอดทายิกา บทที่ ๑๐ พระประวัติพระนางมัลลิกาเทวี ได้แก่ พระสถานะเดิม ทรงพบกับพระพุทธเจ้า ถวายอสทิสทาน พระสวามีทรงน้อยพระทัย และสิ้นพระชนม์ บทที่ ๑๑ พิธีทำบุญเลี้ยงพระ ได้แก่ ความเป็นมาของพิธีทำบุญเลี้ยงพระ การเตรียมการในพิธีทำบุญ พิธีสวดมนต์เย็น-ฉันเช้า และแนวทางการจัดพิธีทำบุญในงานต่าง ๆ บทที่ ๑๒ พิธีถวายทาน ได้แก่ ความหมายของทาน ประเภทของทาน พิธีถวายสังฆทาน การเตรียมการและลำดับพิธี ข้อควรทราบเกี่ยวกับการถวายสังฆทาน และคำถวายสังฆทาน (สามัญ) บทที่ ๑๓ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ได้แก่ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ความเป็นมาของพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะระเบียบพิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ และคำกล่าวต่าง ๆ ที่พุทธมามกะพึงทราบ

(๔) วิชากรรมบถ

บทที่ ๑ กรรมบถ ได้แก่ ความหมายของกรรมบถ ศีล ๕ กับกรรมบถ ประเภทของกรรมบถ ผลของกรรมบถ ไตรทวาร และกรรมบถในไตรทวาร บทที่ ๒ กายกรรม ๓ ได้แก่ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจจารา บทที่ ๓ วจีกรรม ๔ ได้แก่ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ บทที่ ๔ มโนกรรม ๓ ได้แก่ อภิชฌา พยาบาท และมิจฉาทิฏฐิ

(๗) หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

ธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้

สุภาชิตที่กำหนดให้อย่าง สมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาชิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาชิตไว้ ๕ หมวด คือ อัตตวรรค คือ หมวดตน ทานวรรค คือ หมวดทาน ชันติวรรค คือ หมวดอดทน วิริยวรรค คือ หมวดความเพียร ขยวรรค คือ หมวดชนะ

(๒) วิชาธรรมวิภาค

บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับธรรมวิภาค ได้แก่ ธรรมศึกษา และธรรมวิภาค บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒ ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ธรรมเป็นโลกบาล ๒ ธรรมอันทำให้งาม ๒ และบุคคลหาได้ยาก ๒ บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ ได้แก่ รตนะ ๓ อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓ บุญกิริยาวัตถุ ๓ อธิปไตย ๓ และสามัญญลักษณะ ๓ บทที่ ๔ ธรรมหมวด ๔ ได้แก่ อคติ ๔ ปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ และอริยสัจ ๔ บทที่ ๕ ธรรมหมวด ๕ ได้แก่ อนุပ္พพิกขา ๕ บทที่ ๖ คิหิปฏิบัติ ได้แก่ มิตรปฏิรูป ๔ มิตรแท้ ๔ อบายมุข ๖ และทิศ ๖

(๓) วิชาพุทธานุประวัติและศาสนพิธี

บทที่ ๑ การสังคายนาพระไตรปิฎก ได้แก่ ปฐมสังคายนา การสังคายนาครั้งสำคัญ พระไตรปิฎก การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ในพระไตรปิฎก สารสำคัญของพระไตรปิฎก อรรถกถาและคัมภีร์รุ่นต่อมา บทที่ ๒ การศึกษาพุทธประวัติ ได้แก่ วรรณกรรมพุทธประวัติ วรรณกรรมพุทธประวัติในประเทศไทย ความหมายของปาฏิหาริย์ ไฉไลและภาพพจน์ในการประพันธ์ วรรณกรรมพุทธประวัติ และสารัตถประโยชน์จากการศึกษาพุทธประวัติ บทที่ ๓ พระชาติกำเนิดของพระโพธิสัตว์ เจ้าชายสิทธัตถะ ได้แก่ ทรงจุติลงสู่พระครรภ์ ข้อมูลเกี่ยวกับชมพูปวี การสร้างกรุงกบิลพัสดุ์ และการตั้งศากยวงศ์ ลำดับพระวงศ์ของพระโพธิสัตว์ เจ้าชายสิทธัตถะ พระนางสิริมหามายาทรงพระสุบินนิมิต พระโพธิสัตว์ประสูติ มหาปुरुสลักษณะ ๓๒ และอัสติยานุพยัญชนะ ๘๐ ทรงเปล่งพระอาสภิวาจา กภาพเทวิลดาบสเข้าเฝ้า ขนานพระนามพระโพธิสัตว์ พระนางสิริมหามายาสืบพระชนม์ ปาฏิหาริย์ในพระราชพิธีพืชมงคล พระเทวทัตทรงยิงหงส์ และทรงอภิเษกสมรส บทที่ ๔ เสด็จออกมหายานะกรรมได้แก่ ทอดพระเนตรเทวทูต ๔ และเจ้าชายราหุลประสูติ พระสุบินนิมิตของพระเจ้าสุทโธทนะ พระนางกิสาคโคตมิทรงชมพระโณม เสด็จออกทรงบรรพชา พระเจ้าพิมพิสารเข้าเฝ้า ทรงศึกษาแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ พระสมณกิจก่อนทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส และมหาสุบินนิมิต ทรงลอยถาดทองคำ เสด็จไปยังต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงผจญพญาวัวสวติมาร และทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตจนตรัสรู้ บทที่ ๕ เสวยวิมุตติสุข ณ สัตตมหาสถาน ได้แก่ สัตตมหาสถาน และคติการจำลองสัตตมหาสถาน บทที่ ๖ พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเทโวโรหณะ วันธรรมสวนะ (วันพระ) และคำอาราธนาและคำกล่าวที่ควรรู้

(๔) วิชาเบญจศีลและเบญจธรรม

บทที่ ๑ วินัย ได้แก่ ระเบียบวินัยกับสังคม วินัยสัมพันธ์กับศีล ความหมายของศีล และความมุ่งหมายในการบัญญัติศีล บทที่ ๒ เบญจศีล ได้แก่ สิกขาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาบทที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี สิกขาบทที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี สิกขาบทที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี และสิกขาบทที่ ๕ สุราเมรัยมัชฌิมาทฏฐาณา เวรมณี บทที่ ๓ วิริติและอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล ได้แก่ วิริติ และอานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล บทที่ ๔ เบญจธรรม ได้แก่ ลักษณะและ

ความสำคัญ ของธรรม เบญจกัลยาณธรรม เบญจธรรมข้อ ๑ เมตตาและกรุณา เบญจธรรมข้อ ๒ สัมมาอาชีวะ เบญจธรรมข้อ ๓ กามสังวร เบญจธรรมข้อ ๔ สัจจะ เบญจธรรมข้อ ๕ สติสัมปชัญญะ และอานิสงส์ของการรักษาเบญจธรรม

๘) หลักสูตรธรรมศึกษาขั้นโท ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ขั้นโท ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ให้ผู้เรียนแต่ง อธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์ กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยขั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ สีสวรรค คือ หมวดศีล ธรรมวรรค คือ หมวดธรรม กิเลสวรรค คือ หมวดกิเลส ปุณ्यวรรค คือ หมวดบุญ วาจาวรรค คือ หมวดวาจา

(๒) วิชาธรรมวิจารณ์

บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมวิจารณ์ บทที่ ๒ ธรรมวิจารณ์ ส่วนสังสารวัฏ โดยบุคคลาธิฐาน ได้แก่ คติ ทคติ และสคติ บทที่ ๓ กรรม ๑๒ ได้แก่ กรรมหมวดที่ ๑ กรรมหมวดที่ ๒ และกรรมหมวดที่ ๓ บทที่ ๔ หัวใจสมถกรรมฐาน ได้แก่ ความหมายของกรรมฐาน หัวใจสมถกรรมฐาน นิ वर्ณ ๕ องค์ฌานที่เป็นคู่ปราบ ระงับกับนิ वर्ณ บทที่ ๕ สมถกรรมฐาน ได้แก่ ธรรมที่เป็นอารมณ์ของสมถกรรมฐาน ตามนัยพระบาลี ธรรมที่เป็นอารมณ์ ของสมถกรรมฐาน ตามนัยอรรถกถา จริต ๖ นิ มิติ ๓ ภาวนา ๓ สมาธิ ๓ และฌานสมาบัติ บทที่ ๖ พุทธคุณกถา ได้แก่ อรหัง ทรงเป็นพระอรหันต์ สมมาสมพุทโธ ทรงเป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เอง วิชชาจรรณสมปนโน ทรงเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวิชาและจรรณะ สุคโต ทรงเป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว โลกวิทู ทรงเป็นผู้รู้แจ้งโลก อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ ทรงเป็นผู้ฝึกบุคคลที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า สตถา เทวมนุสสานํ ทรงเป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พุทโธ ทรงเป็นผู้เบิกบานแล้ว ภควา ทรงเป็นผู้จำแนกพระธรรม บทที่ ๗ วิปัสสนากรรมฐาน ได้แก่ ธรรมที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน ธรรมที่เป็นเหตุเกิดวิปัสสนากรรมฐาน ธรรมที่เป็นวิปัสสนากรรมฐาน หน้าที่และผลของวิปัสสนากรรมฐาน หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อุปสรรคของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อานิสงส์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน บทที่ ๘ คิหิปฏิบัติ ได้แก่ กรรมกิเลส ๔ ทิฏฐิฉัมมิกัตถประโยชน์ ๔ และสังคหัตถุ ๔

(๓) วิชาพุทธานุประวัติและศาสนพิธี

บทที่ ๑ ทรงประกาศพระศาสนา ได้แก่ ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์ เสด็จไปทรงโปรด ฤๅษีปัญจวัคคีย์ ทรงแสดงพระปฐมเทศนา ประทานการอุปสมบทด้วยวิธี เอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่ปัญจวัคคีย์ ทรงแสดงธรรมเรื่องอนัตตลักขณสูตร ทรงโปรดยสกุณฑบุตร ปฐมอุบาสกและอุบาสิกา สหายของพระยสออกบวช ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา พระภิกษุภัททวัคคีย์ ทรงโปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบิรवार ทรงแสดงธรรมเรื่องอาทิตตปริยายสูตร ทรงโปรดพระเจ้าพิมพิสาร ทรงรับพระราชอุทยานเวฬุวันเป็นอารามสงฆ์ บทที่ ๒ พระอัครสาวก ได้แก่ ภูมิหลังแห่งพระอัครสาวกทั้งสอง พระอัสสชิ แสดงธรรม พระสารีบุตรบรรลอรหัตตผล ๔. พระโมคคัลลานะบรรลอรหัตตผล ๕. พระอัครสาวก พระสารีบุตรอัครสาวกเบื้องขวา เอตทัคคะผู้มีปัญญามาก พระโมคคัลลานะอัครสาวกเบื้องซ้าย เอตทัคคะ

ผู้มีฤทธิ์มาก พระสารีบุตรนิพพาน และพระโมคคัลลานะนิพพาน บทที่ ๓ ศิษย์พราหมณ์พาวรี ทูลถามปัญหา ได้แก่ โสฬสปัญหา กระทัณฑ์ธรรมจากศิษย์ ทั้ง ๑๖ คนของพราหมณ์พาวรี และมาณพ ๑๖ คน ทูลขออุปสมบท บทที่ ๔ ทรงโปรดพระราธะ และพระปุลณณมันตานีบุตร ได้แก่ ทรงโปรดพระราธะ ทรงโปรดพระปุลณณมันตานีบุตร บทที่ ๕ ศาสนพิธี ได้แก่ ความหมายของศาสนา องค์ประกอบของศาสนา ความหมายของศาสนพิธี ประเภทของศาสนพิธี ประเภทของศาสนพิธีในประเทศไทย องค์ประกอบของศาสนพิธี บทที่ ๖ พิธีเจริญพระพุทธมนต์ ได้แก่ ความเป็นมาของการเจริญ พระพุทธมนต์ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธมนต์ พิธีเจริญพระพุทธมนต์ บทสวดมนต์ ๗ ตำนาน และ ๑๒ ตำนาน การเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีต่าง ๆ และพิธีวางศิลาฤกษ์ บทที่ ๗ พิธีสวดพระพุทธมนต์ ได้แก่ พิธีรดน้ำศพ การตั้งศพบำเพ็ญกุศล การบังสุกุลปากหีบ หรือบังสุกุลปากโกศ การสวดพระอภิธรรม การบำเพ็ญกุศลครบรอบ พิธีฌาปนกิจ การสวดมาติกาบังสุกุล การสวดแจ้งหรือเทศน์แจ้ง พิธีฌาปนกิจศพ และพิธีพระราชทานเพลิงศพ พิธีเก็บอัฐิและพิธีสามหาบ พิธีทำบุญฉลองอัฐิ และการไว้ทุกข์

(๔) วิชาอุโบสถศีล

บทที่ ๑ อุโบสถ ได้แก่ ความเป็นมาของอุโบสถ บทที่ ๒ ไตรสรณคัมภ์ ได้แก่ พระรัตนตรัย ไตรสรณคัมภ์ การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภ์ ในอดีต วิธีการเข้าถึงไตรสรณคัมภ์ในปัจจุบัน สรณคัมภ์ขาด สรณคัมภ์เศร้าหมอง และอานิสงส์ของการถึงไตรสรณคัมภ์ บทที่ ๓ อุโบสถศีล ได้แก่ คำอธิบายสิกขาบท ๘ ข้อ ของอุโบสถศีล การสมาทานอุโบสถศีล และอุโบสถกาล บทที่ ๔ ระเบียบพิธีรักษาอุโบสถศีล ได้แก่ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำประกาศองค์อุโบสถศีล กล่าวคำขออุโบสถศีล กล่าวคำรับสรณคัมภ์ กล่าวคำสมาทานอุโบสถศีล และข้อควรปฏิบัติขณะรักษาอุโบสถศีล บทที่ ๕ พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ได้แก่ โคปาลกอุโบสถ นิคัณฐอุโบสถ และอริยอุโบสถ บทที่ ๖ อานิสงส์ของอุโบสถศีล ได้แก่ ประโยชน์ของอุโบสถศีล และคุณค่าของอุโบสถศีล

๙) หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

(๑) วิชาเรียงความแก้กระทัณฑ์ธรรม

วิชาเรียงความแก้กระทัณฑ์ธรรม ธรรมศึกษาชั้นเอก ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทัณฑ์สุภาษิตที่กำหนดให้และอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทัณฑ์สุภาษิตที่กำหนดให้ อย่างสมเหตุสมผล พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาว ตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด) โดยกำหนดสุภาษิตไว้ ๕ หมวด คือ หมวดกรรม หมวดจิต หมวดความตาย หมวดปัญญา และหมวดบุคคล

(๒) วิชาธรรมวิจารณ์

บทที่ ๑ บทนำ ปรมัตถปฏิบัติ ปาฐกถา ข้อปฏิบัติอันเปี่ยม ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา บทที่ ๒ นิพพิทา ความหน่าย ได้แก่ โลกกับผู้ช้องและไม่ช้องอยู่ในโลก มารและทางพ้นจากบ่วงของมาร ปฏิปทาแห่งนิพพิทา วิธีไปสู่ความหน่าย และสิ่งที่ปิดบังไม่ให้เห็นในกฎไตรลักษณ์ บทที่ ๓ วิราคะ ความสิ้นกำหนัด บทที่ ๔ วิมุตติ ความหลุดพ้น ได้แก่ เครื่องบดบังวิมุตติ ความหมายของวิมุตติตามพระบาลีและตามอรรถธิบายของพระอรรถกถาจารย์ บทที่ ๕ วิสุทธิ ความหมดจด ได้แก่ ความหมดจดในศาสนาต่าง ๆ วิสุทธิ ความหมดจดในทางพระพุทธศาสนา วิปัสสนาญาณ ๙ หนทางอันละเอียดสู่ความหมดจด อริยมรรค ๘ วิสุทธิ ๗ มรรค ๘ กับ วิสุทธิ ๗ บทที่ ๖ สันติ ความสงบ ได้แก่ ทางไปสู่

ความสงบ ผลแห่งสันติ บทที่ ๗ นิพพาน ความดับทุกข์ ได้แก่ ความหมายของนิพพาน ความสิ้นสุดไปแห่งการเวียนว่ายตายเกิด หรือสังสารวัฏตามแนวทางศาสนาอื่น นิพพานคือจุดหมายสูงสุด และนิพพานธาตุ บทที่ ๘ คิหิปฏิบัติ ได้แก่ ขรवासธรรม ๔ มิจฉาวิชชา ๕ คุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกา ๕

(๓) วิชาพุทธานุพุทธประวัติและศาสนพิธี

บทที่ ๑ พระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ ได้แก่ มูลเหตุแห่งการเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดา เสด็จไปทรงโปรดพระนางยโสธรา เจ้าชายนั้นทะเสด็จออกผนวช เจ้าชายราหุลบรรพชา พระพุทธบิดาประจวบและทรงบรรลอรหัตตผล ถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระพุทธบิดา บทที่ ๒ เจ้าชายแห่งศากยวงศ์เสด็จออกทรงผนวช ได้แก่ มูลเหตุที่เจ้าชายอนุรุทธะเสด็จออกทรงผนวช พระเวททัตทรงทำอนันตริยกรรม พระบรมศาสดาทรงแสดงมหาปุริสวิตก ๘ ข้อ พระอนุรุทธะทรงสรรเสริญสติปัฏฐาน ๔ และพระอนันท์ทูลขอประทานพร ๘ ประการ บทที่ ๓ ภิกษุณี ได้แก่ ทรงรับผ้าคู่จากพระนางมหาปชาบดีโคตมี พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ปฐมภิกษุณี พระนางยโสธราเสด็จออกทรงผนวช ภิกษุณีที่บรรลอรหัตตผลและเอตทัคคะ พระสังฆมิตตาเถรีกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสถานะของภิกษุณีนิกายเถรวาทในประเทศไทย บทที่ ๔ ทรงโปรดพระพุทธมารดา ได้แก่ ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เสด็จไปทรงโปรดพระพุทธมารดา และเสด็จลงจากดาวดึงส์ บทที่ ๕ ทรงโปรดพระโสณโกฬวิสะ และพระรัฐฐपालะ ได้แก่ ทรงโปรดพระโสณโกฬวิสะ ทรงโปรดพระรัฐฐपालะ และพระรัฐฐपालะแสดงธรรมมฤตเทศ ๔ ประการ บทที่ ๖ ปรีณิพพาน ได้แก่ ประทับกรุงเวสาลีครั้งสุดท้าย ทรงทำนิมิตโอภาส ทรงปลงอายุสังขาร ทรงบิณฑบาตครั้งสุดท้าย ทรงรับผ้าสังคหะ ๘ ผลแห่งการถวายบิณฑบาตแด่พระพุทธเจ้า ทรงปรารภสักการบูชา สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ทรงโปรดสุภทัตปริพาชก โปรดให้ลงพรหมทัณฑ์พระฉันทะ ประทานพระปัจฉิมโอวาท และเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธสรณะไม่เคลื่อนที่ ถวายพระเพลิงพระพุทธรูป แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ พระเขี้ยวแก้ว อันตรธาน ๕ และลำดับพรรษาอายุกาล บทที่ ๗ เทศกาลและประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เทศกาลตรุษสงกรานต์ พิธีถวายผ้ากฐิน พิธีถวายผ้าป่า และพิธีลอยกระทงตามประเพณี บทที่ ๘ พิธีสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พิธีบรรพชาสามเณร และพิธีอุปสมบทพระภิกษุ

(๔) วิชากรรมบถ

บทที่ ๑ กรรมบถ ได้แก่ บทนำ ไตรทวาร ประเภทของกรรมบถ ศีล ๕ กับกรรมบถ บทที่ ๒ กายกรรม ๓ ได้แก่ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉาจาร บทที่ ๓ วจีกรรม ๔ ได้แก่ มุสาวาท ปิสุนาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปปลาปะ บทที่ ๔ มโนกรรม ๓ ได้แก่ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ^{๖๑}

สรุปว่า หลักสูตร หมายถึง ประมวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ผู้สอนสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้พัฒนาตนเองให้เป็นมวลมนุษยที่สมบูรณ์ เป็นคนที่มีคุณภาพในอนาคต ตามเจตนารมณ์ของหลักการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นตอนการจัดหลักสูตร คือ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องวัตถุประสงค์ ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จัดการเรียน

^{๖๑} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, **ขอบข่ายธรรมศึกษา ๒๕๖๔**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.gongtham.net/web/downloads.php?cat_id=11 [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

การสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนเกิดการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ และมีการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในปัจจุบัน ใช้ขอบข่ายหลักสูตรธรรมศึกษา ปีพุทธศักราช ๒๕๖๑ และปีพุทธศักราช ๒๕๖๔ โดยแบ่งออกเป็น ๙ ช่วงชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอน ๔ วิชา คือ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชาธรรมวิภาค วิชาพุทธประวัติ และวิชาศีล แต่ละวิชาจะมีรายละเอียดวิชาที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามความยากง่ายของวิชา เพื่อให้สมภูมิปัญญาของผู้เรียนในแต่ละระดับ

ตารางที่ ๒.๕ สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านหลักสูตร

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชูศรี สุวรรณโชติ	มวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ผู้สอนสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน
รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม	แผนการเรียนรู้ประกอบด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์ที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา
ธำรง บัวศรี	แผนซึ่งใช้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดการเนื้อหาสาระกิจกรรม
อุทัย บุญประเสริฐ	การจัดผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ และสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับเรียนรู้
อมรา เล็กเริงสินธุ์	เป็นงานวิชาที่มีลักษณะ ๕ ประการ คือ (๑) เป็นรายวิชาที่ใช้สอน (๒) เป็นมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน (๓) เป็นแผนงานหรือโครงการซึ่งเป็นข้อกำหนดในการจัดการศึกษา (๔) เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน และ (๕) เป็นสื่อกลางในการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายปลายทาง
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	ขั้นตอนการจัดหลักสูตร คือ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้เพื่อส่งเสริมผู้สอน และประสานทุกภาคส่วน
สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง	หลักสูตรธรรมศึกษาปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๙ ช่วงชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอน ๔ วิชา คือ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชาธรรมวิภาค วิชาพุทธประวัติ และวิชาศีล

๒.๒.๓ การจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

๑) ความหมายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุสู่จุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้ เป็นการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีและเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร^{๖๒} เป็นการปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุจุดประสงค์ของการสอนที่กำหนดไว้^{๖๓} เป็นการสอนพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมด ๑๑ กิจกรรม คือ กิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียนด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านวิทยาศาสตร์และมิติสัมพันธ์ ด้านเหตุผลคณิตศาสตร์ ด้านภาษา ด้านดนตรี ด้านศิลปะ ด้านพลศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ด้านจิตวิทยาแนะแนว และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน กิจกรรมศูนย์วิทยาการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน และกิจกรรมการวัดและประเมินผลที่เสริมสร้างศักยภาพผู้เรียน^{๖๔} การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีแนวคิดมุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยการให้ลงมือกระทำได้คิดวิเคราะห์ ได้ปฏิบัติ ได้แก้ปัญหา และได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยอยู่บนพื้นฐานของความสนใจความสามารถและศักยภาพของผู้เรียนเอง รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงด้วย^{๖๕} กิจกรรมหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนได้จัดให้ผู้เรียน เพื่อเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ กิจกรรมการเรียนการสอน คือ รูปแบบวิธีการ การจัดกิจกรรม การเตรียมความพร้อม การนิเทศก์ การสอนเสริม การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน หลักสูตรเป็นเพียงแนวทาง ถ้าปราศจากการสอนของผู้สอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะไม่สามารถเจริญขึ้นตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร^{๖๖} การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งพัฒนาผู้เรียน จึงต้องใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้รูปแบบการสอนหรือกระบวนการเรียนการสอนในหลากหลายวิธีซึ่งจำแนกได้ดังนี้

^{๖๒} อารมณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑.

^{๖๓} อินทิรา บุญยาทร, **หลักการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๙.

^{๖๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสกลาตพรวาว, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๖๕} สนิท สัตโยภาส, **การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ**, (เชียงใหม่ : สำนักงานวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^{๖๖} ปานรวี ยงยุทธวิชัย, **คู่มือการเขียนแผนการสอนและแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อขอเลื่อนตำแหน่งอาจารย์ ๓**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมและพัฒนาก่อนอ่านการเขียนแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘.

๒) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธรวิถี ๙ อย่าง

๑. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธรวิถีแบบอุปมา - อุปไมย (การเปรียบเทียบ)

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง ได้แก่ เปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรมให้ผู้เรียนเห็นชัดเจน ครูผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วม และความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม

ขั้นฝึก ได้แก่ ยกตัวอย่างสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม ผู้เรียนแต่ละรูปหรือแต่ละกลุ่มร่วมอภิปรายหรือนำเสนอสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม และหาข้อสรุปเกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรม

ขั้นประยุกต์ ได้แก่ ค้นคว้าสิ่งที่เป็นนามธรรมกับรูปธรรมในเนื้อหาอื่น ๆ นอกเหนือจากเนื้อหาที่กำหนดให้

๒. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธรวิถีแบบปจฺจ - วิสฺขณา (การถาม - ตอบ)

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง ได้แก่ การทำหน้าที่เป็นผู้ถาม - ตอบที่ถูกต้องเหมาะสมแก่กาลเทศะ และวิธีถาม - ตอบ (ตอบทันทีเมื่อมีผู้ถาม ตอบแบบมีเงื่อนไข ย้อนถามผู้ถามก่อนแล้วจึงตอบนิ่งเสียไม่ตอบ เป็นต้น)

ขั้นฝึก ได้แก่ ตัวอย่างการถาม - ตอบ หรือถาม-ตอบแบบคนต่อคน ถาม-ตอบแบบกลุ่มต่อกลุ่ม ถาม-ตอบแบบกลุ่มต่อคน เป็นต้น และหาข้อสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวกับการถาม - ตอบ

ขั้นประยุกต์ ได้แก่ ค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากเนื้อหาที่กำหนดไว้ในแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๓. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธรวิถีแบบธรรมสากัจฉา (การสนทนา)

ขั้นสืบค้นและขั้นเชื่อมโยง ได้แก่ ครูผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือจำลองสถานการณ์

ขั้นฝึก ได้แก่ ผู้เรียน/ครูผู้สอน - อภิปรายในประเด็นที่เป็นปัญหา หัวข้อ หรือสถานการณ์ตามเนื้อหาที่กำหนด และหาข้อสรุปในประเด็นที่เป็นปัญหา หัวข้อ หรือสถานการณ์จากการสนทนาอภิปราย

ขั้นประยุกต์ ได้แก่ ศึกษาเพิ่มเติมการสนทนา - อภิปรายของบุคคล กลุ่มคน ละคร องค์กร เป็นต้น

๔. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธรวิถีแบบอริยสัจ ๔ (กำหนดปัญหา ตั้งสมมุติฐาน ทดลองวิเคราะห์ สรุป)

ขั้นสืบค้น (ทุกข์) ได้แก่ กำหนดปัญหา ที่มาของปัญหา การเกิดปัญหา (ตามเนื้อหาที่กำหนด)

ขั้นเชื่อมโยง (สมุทัย) ได้แก่ ตั้งสมมุติฐาน การอนุมาน การคาดคะเน ความน่าจะเป็น ปัจจัยเสี่ยง

ขั้นฝึก (นิโรธ) ได้แก่ ทดลอง เก็บข้อมูล และวิเคราะห์ สรุปผล

ขั้นประยุกต์ (มรรค) ได้แก่ การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากเนื้อหาที่เรียนรู้

๕. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบไตรสิกขา (ระเบียบวินัย จิตใจแน่วแน่ แก้ปัญหาถูกต้อง)

ขั้นสืบทอด (ศีล) ได้แก่ สร้างความมีระเบียบวินัยความมีศรัทธา ความตระหนักรู้ ให้ความรู้แก่ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียน

ขั้นเชื่อมโยง (สมาธิ) ได้แก่ ให้ผู้เรียนรวมพลังจิตความคิดอันแน่วแน่ในการตั้งใจฟังตั้งใจดูตั้งใจจดจำและเห็นความสำคัญต่อเนื้อหาที่จะนำเสนอ

ขั้นฝึก (ปัญญา) ได้แก่ ใช้สมาธิ จิตใจอันแน่วแน่ทำความเข้าใจกับปัญหาค้นหาสาเหตุที่มาที่ไปของปัญหา และแก้ไขปัญหาย่างถูกต้องและถูกวิธี

ขั้นประยุกต์ (ปัญญา) ได้แก่ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญา และมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้น ๆ ถูกต้อง

๖. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบพหุสูตร (ฟังมาก ๆ เขียนมาก ๆ ถามมาก ๆ คิดวิเคราะห์มาก ๆ)

ขั้นสืบทอดและขั้นเชื่อมโยง (การสร้างศรัทธา) ได้แก่ การจัดบรรยายในการนำเข้าสู่บทเรียน การสร้างแรงจูงใจในการนำเข้าสู่บทเรียน บุคลิกภาพ ตลอดจนการวางตัวที่เหมาะสมของผู้สอน และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

ขั้นฝึก (การฝึกทักษะ) ได้แก่ กิจกรรมกลุ่ม/รายบุคคล การปฏิบัติ/การนำเสนอ/การแสดงออก และฝึกการเขียน การฟัง การถาม และการคิดวิเคราะห์

ขั้นประยุกต์ ได้แก่ การประเมินตนเอง การประเมินของกัลยาณมิตร และการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและการนำไปประยุกต์ใช้

๗. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบโยนิโสมนสิการ (การทำไว้ในใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี) แบบที่ ๑

ขั้นสืบทอดและขั้นเชื่อมโยง ได้แก่ ผู้เรียนรู้จักคิด คิดเป็น คิดอย่างมีระบบ และผู้เรียนรู้จักมอง รู้จักพิจารณา ไตร่ตรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์

ขั้นฝึก ได้แก่ ฝึกการคิดหาเหตุผล ฝึกการสืบค้นถึงต้นเค้า ฝึกการสืบสาวให้ตลอดสาย และฝึกการแยกแยะสิ่งนั้น ๆ ปัญหา นั้น ๆ ตามสภาวะแห่งเหตุและปัจจัย

ขั้นประยุกต์ ได้แก่ ผู้เรียนนำการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีไปประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ปัจจุบัน

๘. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบโยนิโสมนสิการ (สร้างศรัทธาและวิธีคิดให้กับผู้เรียน) แบบที่ ๒

ขั้นสืบทอดและขั้นเชื่อมโยง ได้แก่ ครูผู้สอนสร้างเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน ครูผู้สอนเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญ หัวเรื่อง และครูผู้สอนแนะแหล่งวิทยาการ แหล่งข้อมูล

ขั้นฝึก ได้แก่ ผู้เรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ครูผู้สอนจัดกิจกรรมให้เกิดกระบวนการคิดแก่ผู้เรียน เช่น คิดสืบค้นต้นเค้า คิดสืบสาวตลอดสาย คิดสืบค้นต้นปลาย และคิดโยงสายสัมพันธ์ ฝึกการสรุปประเด็น เปรียบเทียบ ประเมินค่า โดยวิธีอภิปราย ทดลอง ทดสอบ ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ และกิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและตัดสินใจ

ขั้นประยุกต์ ได้แก่ สังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ ปรับปรุง อภิปรายและ
สอบถาม สรุปบทเรียนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

๙. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีแบบอภิทธิบาท ๔ (พอใจในสิ่งที่เรียนรู้
พากเพียรต่อสิ่งที่เรียนรู้เสมอ มุ่งมั่นและเอาใจใส่ต่อสิ่งที่เรียนรู้ คิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง ก่อนนำไปใช้)
ขั้นสืบค้น (ฉันทะ) ได้แก่ สร้างความพอใจและความสำคัญต่อสิ่งที่เรียนรู้ และ
สิ่งที่ได้รับ

ขั้นเชื่อมโยง (วิริยะ) ได้แก่ ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด (หัวใจ
บัณฑิต สุ จิ ปุ ลิ)

ขั้นฝึก (จิตตะ) ได้แก่ มุ่งมั่น โดยฝึกฟังมาก ๆ ฝึกคิดมาก ๆ ฝึกถามมาก ๆ และ
ฝึกเขียนมาก ๆ

ขั้นประยุกต์ (วิมังสา) ได้แก่ พิจารณา ไตร่ตรอง แยกแยะ อธิบาย นำเสนอ
และประยุกต์ใช้

๑๐. การนิยามศัพท์ขั้นตอน/กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธี

สืบค้น หมายถึง สืบสาวเรื่องราว ค้นหาให้ได้เรื่อง

เชื่อมโยง หมายถึง ทำให้ติดเป็นเนื้อเดียวกัน ทำให้ประสานกัน

ฝึก หมายถึง ทำ เช่น บอก แสดง หรือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจจน
เป็นนิสัยหรือมีความชำนาญ

ประยุกต์ หมายถึง นำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์^{๖๗}

๓) ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๑. Active Learning เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเองด้วย
ความ กระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นหา ทดลองรายงาน ทำโครงการ สัมภาษณ์แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้
ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริงผู้สอนทำหน้าที่เตรียมการจัดบรรยากาศ
การเรียนรู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. Construct เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ใหม่
ด้วยตนเอง อันเกิดจากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลองแลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ผู้เรียน
รักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้
ซึ่งนำไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

๓. Resource เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งบุคคล
และเครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็น
มนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและเทคโนโลยีตามหลักการที่ว่า “การเรียนรู้
เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์”

๔. Thinking เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดในหลายลักษณะ
เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกล คิดอย่างมี

^{๖๗} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา, แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๖ – ๙.

เหตุผล เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนคิดอยู่เสมอในลักษณะต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณญาณในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถแสดง ความคิด เห็นออกได้อย่างชัดเจนและมี เหตุผลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

๕. Happiness เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นความสุขที่เกิดจาก ประการที่หนึ่ง ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจสาระการเรียนรู้ ชวนให้สนใจใฝ่ค้นคว้าศึกษาท้าทายให้ แสดงความสามารถและให้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ประการที่สองปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความสุขและสนุกกับการเรียน

๖. Participation เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดงาน วางเป้าหมายร่วมกัน และมีโอกาสเลือกทำงานหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตรงกับความถนัดความสามารถ ความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้นมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถ ประยุกต์ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

๗. Individualization เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในความเป็น เอกลักษณ์บุคคล ผู้สอนยอมรับในความสามารถ ความคิดเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคลของ ผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพมากกว่าเปรียบเทียบแข่งขันระหว่างกันโดยมี ความเชื่อมั่นผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

๘. Good Habit เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่น ความ รับผิดชอบ ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละและลักษณะนิสัยในการทำงาน อย่างเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกับผู้อื่นการยอมรับผู้อื่นและการเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น^{๖๘}

สรุปว่า กิจกรรมการเรียนการสอน คือ กิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนและผู้สอน เป็น กิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แท้จริง เป็นกิจกรรมที่ดีจะสามารถส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน หลายด้าน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะ มีความสุข เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนในขณะที่เรียนมีการปรับตัวในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น หลักสูตรธรรม ศึกษา มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธี ๙ อย่าง คือ การจัดแบบเปรียบเทียบ การจัดแบบถาม ตอบ การจัดแบบสนทนาธรรม การจัดแบบอริยสัจ ๔ การจัดแบบไตรสิกขา การจัดแบบพหุสูตร การจัดแบบโยนิโสมนสิการ แบบที่ ๑ การจัดแบบโยนิโสมนสิการ แบบที่ ๒ การจัดแบบอิทธิบาท ๔ ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญ ผู้เรียนได้เรียนรู้ ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข ผู้เรียนมีส่วนร่วม ผู้สอนให้ความสำคัญ และ ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัย

^{๖๘} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, การปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๗.

ตารางที่ ๒.๖ สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อารมณ์ ใจเที่ยง	การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน
อินทรา บุญยาทร	การปฏิบัติต่าง ๆ ในด้านการเรียนการสอนทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ	เป็นการสอนพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข
สนิท สัตโยภาส	การเรียนการสอนที่มีแนวคิดมุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น
ปานรวี ยงยุทธวิชัย	กิจกรรมหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนได้จัดให้ผู้เรียนเพื่อเกิดการเรียนรู้
สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา	การจัดกิจกรรมแบบพุทธวิธี ๙ อย่าง คือ การจัดแบบเปรียบเทียบ การจัดแบบถามตอบ การจัดแบบสนทนาธรรม การจัดแบบอริยสัจ ๔ การจัดแบบไตรสิกขา การจัดแบบพหุสูตร การจัดพิธีแบบโยนิโสมนสิการ แบบที่ ๑ การจัดแบบโยนิโสมนสิการ แบบที่ ๒ การจัดแบบอิทธิบาท ๔
คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้	ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญ ผู้เรียนได้เรียนรู้ ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข ผู้เรียนมีส่วนร่วม ผู้สอนให้ความสำคัญ และผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัย

๒.๒.๔ การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจในการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะรู้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการที่ผู้สอนมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม ซึ่งการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้สอนได้เข้าใจ ผู้เรียนและสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความสามารถความสนใจของผู้เรียนและเนื้อหาวิชาได้ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาอธิบายได้ดังนี้

๑) ความหมายการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมใน

การดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^{๖๙} เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มีใช้ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ หรืออูฏมิกะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า พืชของยา เป็นต้น^{๗๐} กระบวนการที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถ เจตคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ให้มีคุณค่าต่อสังคม และเป็นที่ยอมรับของสังคมที่ตนอยู่ หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม เป็นตัวควบคุมให้บุคคลได้รับความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองอย่างดีที่สุดที่สังคมปรารถนา หมายถึง วิชาชีพสำหรับครู หรืออาชีพทางการศึกษาที่จัดสอนในสถาบันฝึกหัดครู หรือในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเตรียมให้เป็นครู หมายถึง ศิลปะการถ่ายทอดความรู้จากอดีต ซึ่งจัดไว้อย่างมีระเบียบ ให้แก่บุคคลแต่ละรุ่น^{๗๑}

๒) ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษามีดังนี้

๑. สถานศึกษาจัดห้องเรียนและจัดตารางเรียนตามระดับชั้นตรี โท และเอก
๒. จัดหาสื่อการเรียนการสอน
๓. นิมนต์พระอาจารย์เข้าสอนและถวายความสะดวกพระอาจารย์สอนตามความเหมาะสม
๔. ควบคุมดูแลกำกับให้นักเรียนเข้าเรียนตามตารางเรียนที่กำหนด
๕. ถ้ามีครูสอนธรรมศึกษาแล้วให้สอนตามคู่มือสอนธรรมศึกษาที่ดาวน์โหลดที่

<http://www.dhammastudy/site/download>

๖. ถ้าไม่มีครูพระหรือครูที่สามารถสอนธรรมศึกษาได้ให้ประสานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด หรือคณะสงฆ์เพื่อขอให้ดำเนินการจัดส่งพระสอนธรรมศึกษา^{๗๒}

แนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีดังนี้

๑. จัดเนื้อหาวิชาให้มีความยากง่ายเหมาะสมและเป็นไปตามลักษณะพัฒนาการของผู้เรียนตามความสามารถ นอกจากนี้ผู้สอนควรชี้ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชานั้น ๆ
๒. เลือกวิธีการสอนที่จะสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้และสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนด้วย ทั้งนี้ยังหมายรวมถึงการเลือกใช้อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น ตัวอย่าง รูปภาพ การตีความจากแผนภูมิ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ

^{๖๙} “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓”, **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๑๖ (๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๒) : ๒.

^{๗๐} พระปรีชา ปริชาโน (แสงงาม), “การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๗๑} Good Carter V., **Dictionary of Education**, (New York: McGraw-Hill Book, 1973), p. 191.

^{๗๒} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, **คู่มือดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการสอบธรรมสนามหลวง**, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๒.

๓. จัดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติ รวมทั้งให้ผู้เรียนได้รับทราบผลก้าวหน้าของการทำงานนั้นด้วย นอกจากนี้การให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงาน ยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการทำงาน โดยผู้สอนจะต้องค่อย ๆ ให้ผู้เรียนได้ฝึกการเป็นผู้รับผิดชอบในการทำงานด้วย

๔. แจ้งให้ผู้เรียนทราบจุดประสงค์ของการเรียนรวมทั้งเกณฑ์การประเมินผล เพื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้เรียนสนใจเรียน รวมทั้งให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเรียนขึ้นอยู่กับความพยายามหรือความสนใจในการเรียนและความรับผิดชอบของผู้เรียนต่อการทำงานเพื่อนำไปสู่ผลของรางวัล มากกว่าความสามารถเฉพาะตัว

๕. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นขั้นตอนย่อย ๆ โดยคำนึงถึงสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องศึกษามาก่อนและความต่อเนื่องของเนื้อหาวิชาซึ่งหมายถึงการสอนในแต่ละจุดประสงค์ให้ต่อเนื่องกันในจำนวนที่เหมาะสมมากกว่าที่จะสอนรวม ๆ กันทั้งหมดโดยไม่มีเป้าหมาย

๖. เลือกและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เรียน การให้งานที่ยากเกินไปจะทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย ไม่อยากทำและเห็นว่าเกินความสามารถของตนเอง ซึ่งในบางครั้งผู้สอนควรสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารต่าง ๆ การที่ผู้สอนรู้จักการสังเกตผู้เรียนจะมีส่วนช่วยให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้

๗. สนับสนุนหรือช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มผู้สอน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนได้สอดคล้องกัน โดยการวางแผนงานร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และมีประสบการณ์ในหลาย ๆ ด้าน

๘. ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการศึกษาจากเนื้อหาการเรียนรู้ในการนำไปใช้ในชีวิตจริงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้^{๗๓}

๓) องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาไว้ ๘ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. สารเนื้อหาในการศึกษา หรือหลักสูตร ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้จัดการศึกษามักจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระ หลักสูตรเหล่านี้อาจเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้สำหรับการศึกษาระดับแต่ละระดับ แต่ขณะเดียวกันก็ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย เนื้อหาสาระในการศึกษานั้นควรทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ครูต้องทบทวนเนื้อหาสาระที่ตนสอนเพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้องทันสมัย และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน หากเห็นว่าเนื้อหาผิดพลาดหรือล้าสมัย ควรแจ้งผู้บริหารให้ทราบ

๒. ครู ผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ได้แก่ ครูและอาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการ

^{๗๓} พระครูวัฒนสุตานุกุล ลหุธุโณ (สระงาม), “พระสงฆ์กับการสอนพระพุทธศาสนานักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนวัดบุญประดิษฐ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งสำหรับครูและอาจารย์ คือ ต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตามเรียนรู้ เนื้อหาวิชาการวิชาชีพใหม่ ๆ และวิทยาการด้านการเรียนการสอนตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วย อนึ่ง ครูและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สาระเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

๓. สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ กระดานเขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดจนอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ สื่อ และอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลให้สิ่งเหล่านี้มีอย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อเหล่านี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอด เนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิต และพัฒนาสื่อ และอุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

๔. รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษายุคใหม่นั้นมีความแตกต่างไปจากการศึกษายุคก่อนซึ่งเน้นที่ตัวครู ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนั้น รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่จึงแตกต่างไปจากเดิม จึงเกิดคำว่า “ปฏิรูปการเรียนรู้” ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ นี้ ผู้สอนพึงระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนของตน

๕. ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษายังมีผู้ที่มีรับผิดชอบที่อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และยังจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นร่วมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานโภชนาการและสุขอนามัย รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

๖. เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาลในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

๗. สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ ถึงแม้จะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกลก็ตาม ก็ยังต้องมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและถ่ายทอดสื่อ หรือการทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ยังต้องใช้อาคารเป็นสถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอน สิ่งที่ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษาต้องสนใจดูแล คือ ความเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัย และการมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม หากจำเป็นต้องใช้งบประมาณปรับปรุงก็ควรแจ้งผู้บริหารให้ช่วยดำเนินการ

๘. ผู้เรียน ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมิได้จำกัดเฉพาะเฉพาะในสถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญ คือ “ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษา และต้องจัดสำหรับคนทุกคน”^{๗๔}

องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการศึกษามี ๘ ประการ คือ

๑. หลักสูตร หรือเนื้อหาสาระในการศึกษาต้องทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

๒. ครูผู้สอน ต้องได้รับการอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดเพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. สื่อและอุปกรณ์การศึกษา เช่น อาคารสถานที่ ตลอดจนถึงอุปกรณ์ที่ทันสมัยอื่น ๆ จะต้องมีย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และผู้สอนต้องใช้สื่อเหล่านั้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

๔. รูปแบบวิธีการเรียนการสอน ควรนำรูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และตรงกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน

๕. ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ต้องได้รับการศึกษาอบรมที่ดี สามารถทำหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

๖. งบประมาณหรือเงินทุนสนับสนุน ต้องได้รับการจัดสรรอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนหลักคือรัฐบาลในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ นอกจากนี้อาจมีบุคคลอื่นเป็นผู้สนับสนุนเงินทุนด้วย เช่น ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน เป็นต้น

๗. สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม ต้องเหมาะสม เพียงพอ ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้

๘. ผู้เรียน ถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือ ผู้รับการศึกษา และเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสำเร็จในการจัดการศึกษา^{๗๕}

^{๗๔} พระครูปลัดอาทิตย วัชรญาณเมธี, “การบริหารจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลตาจั่น อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๗๕} วศินีส อิศรเสนา ณ อยุธยา, เรื่องนำรู้เกี่ยวกับ STEM Education, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๐-๒๑.

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้และความเจริญงอกงามของผู้เรียน เป็นศิลปะการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาความสามารถ เจตคติ และพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา คือ ให้สถานศึกษาจัดห้องเรียน ตารางเรียน และหาสื่อการเรียนการสอน นิมนต์พระเข้าสอน ให้นักเรียนเข้าเรียนตามตารางเรียน ให้พระสอนตามคู่มือสอนธรรมศึกษา ถ้าไม่มีพระสอนให้ประสานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด หรือคณะสงฆ์ในพื้นที่ องค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษา ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ สารเนื้อหาในการศึกษา ครู ผู้สอน สื่อและอุปกรณ์ รูปแบบวิธีการเรียนการสอน ผู้บริหารและบุคลากร เงินทุนสนับสนุน สถานที่ศึกษา และผู้เรียน

ตารางที่ ๒.๗ สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้และความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม
พระปรีชา ปริชาโน (แสงงาม) Good Carter V.	กระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กระบวนการที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถ เจตคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ให้มีคุณค่าต่อสังคม
สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง	ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน คือ จัดห้องเรียนและจัดตารางเรียน หาสื่อการเรียนการสอน นิมนต์พระเข้าสอน ควบคุมดูแลกำกับให้นักเรียนเข้าเรียนตามตารางเรียน สอนตามคู่มือสอนธรรมศึกษา ถ้าไม่มีพระสอนให้ประสานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด หรือคณะสงฆ์
พระครูวิธานสุตานุกุล ลพธฺมฺโก (สระงาม)	แนวทางในการจัดการเรียนการสอน คือ จัดเนื้อหาวิชา เลือกรูปแบบการสอน จัดกิจกรรม แจกผู้เรียนทราบ สนับสนุน หรือช่วยเหลือ ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์
พระครูปลัดอาหยวน วิสุทธินาถมณี	องค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษา ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ สารเนื้อหาในการศึกษา ครู ผู้สอน สื่อและอุปกรณ์ รูปแบบวิธีการเรียนการสอน ผู้บริหารและบุคลากร เงินทุนสนับสนุน สถานที่ศึกษา และผู้เรียน

๒.๒.๕ การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านปัจจัยสนับสนุน

๑) ความหมายของปัจจัยสนับสนุน

ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง ปัจจัยทางการบริหารหรือทรัพยากรการบริหารประกอบด้วย คน เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อำนาจหน้าที่ เวลา กำลังใจในการทำงาน สิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยที่

ส่งผลต่อการจัดการศึกษา^{๗๖}

ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้สอน ผู้บริหารหลักสูตร และทรัพยากร เอกสาร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรม/เทคโนโลยี อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ชุมชน เครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น ผู้ปกครอง คณะกรรมการ เป็นต้น^{๗๗}

ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สิ่งที่เป็นหนทางหรือเหตุอันเป็นทางให้เกิดผลกับการจัดการเรียนการสอน ปัจจัยพื้นฐาน หรือทรัพยากรเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ที่ต้องการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตัวปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย 4 M's คือ

- (๑) คน (Man) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสถานศึกษาที่ร่วมกันทำงาน
- (๒) เงิน (Money) ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการสนับสนุนทุกส่วนของสถานศึกษา
- (๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้และเทคโนโลยีต่าง ๆ
- (๔) การจัดการ (Management) ได้แก่ การบริหารงานของสถานศึกษาที่นำโดย

ผู้บริหาร^{๗๘}

ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง ปัจจัยทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรักของมนุษย์ที่มีต่อการปฏิบัติงานในองค์กรแบ่งเป็น ๒ ปัจจัย ได้แก่

- (๑) ปัจจัยกระตุ้น (Motivating Factors) คือ ปัจจัยที่เกิดความพึงพอใจในการทำงานของคนในองค์กร เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน (Advancement)
- (๒) ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) คือ ปัจจัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต (Possibility of Growth) ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา (Relationship with Subordinator) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา (Relationship with Superior) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน (Relationship With Peers) สภาพการทำงานความมั่นคงในงาน (Job Security) และวิธีการปกครองบังคับบัญชา (Supervision Techniques)^{๗๙}

๒) ผู้สอน

ผู้สอนหรือครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพผู้ทำหน้าที่สอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ขาดไม่ได้ บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดีและรู้จัก

^{๗๖} สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ, การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ, (เชียงใหม่ : สำนักงานวิจัยและบริการวิชาการสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐.

^{๗๗} กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

^{๗๘} รุจิรุ ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม, การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๗๙} พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต (แช่ลิ้ม), “สภาพการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

เลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้^{๕๐} เป็นบุคคลผู้มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนหลายประการ คือ มีความรู้ความเข้าใจในสาระที่สอน ความสามารถในการสอน ความตั้งใจสอน เจตคติต่อการสอน ความรู้สึกต่อตัวผู้เรียน สภาพจิตใจของผู้สอนแรงจูงใจในการสอน สุขภาพของผู้สอน ความพร้อมของผู้สอน บุคลิกลักษณะของผู้สอนสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการจัดการเรียนการสอน และต่อพฤติกรรมการสอนของผู้สอน ส่งผลถึงกระบวนการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน^{๕๑} เป็นผู้ทำหน้าที่สอนต้องมีบุคลิกภาพดี มีการแสดงออกทางกาย และความคิดที่ดี เช่น มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพมีร่างกายที่แข็งแรงการแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เป็นคนมีเหตุมีผลและมีกิริยาท่าทางที่เหมาะสมและผู้สอนยังต้องมี สมรรถภาพในด้านวิชาชีพ ได้แก่ ความสามารถในการจัดการประสบการณ์การเรียนการสอนได้ เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนและเข้าใจหลักสูตรเป็นอย่างดี^{๕๒}

ผู้สอนที่ดีต้องประกอบด้วย ลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑. มีความรู้ดี ๒. มีการสอนดี ๓. มีการปกครองดี และ ๔. มีความประพฤติดี และผู้สอนที่ดีจึงต้องประกอบด้วย ๓ ส. ๔ เต็ม ดังนี้ ๑. สุวิชาโน มีความรู้ดี ๒. สุสาส โน สอนดี มีเทคนิค ตั้งใจสอน ๓. สุปฏิปณโน มีความประพฤติดี และ ๑. สอนให้เต็มหลักสูตร ๒. สอนให้เต็มเวลา ๓. สอนด้วยความเต็มใจ และ ๔ สอนเต็มความสามารถ^{๕๓}

ลักษณะของผู้สอนหรือครูดีตามแนวความคิดทางศาสนา สรุปได้ดังต่อไปนี้

(๑) ปิโย น่ารัก คือมีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขาเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกร่วมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

(๒) ครู น้าเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญ และมีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

(๓) ภาวนีโย น้าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้างและลึกลงด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

(๔) วตตา รู้จักพูดให้ได้ผล คือ รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

(๕) วจนนกุขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จักจุกจิกตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อุดหนุนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

(๖) คมกิริยจ กถ กตดา แฉลงเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยาก ลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

^{๕๐} อารมณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๕๑} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

^{๕๒} ชูเกียรติ โพธิ์มัน, นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา, (ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๕๓} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน), หลักการสอนทั่วไป : อบรมบาลีก่อนสอบคณะสงฆ์ภาค ๔ ปีที่ ๔, (ปทุมธานี : สื่อตะวัน, ๒๕๔๘), หน้า ๙๑.

(๗) โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่ชักนำไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหล^{๘๔}

๓) การใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนสามารถจำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

(๑) สื่อประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อที่เก็บความรู้ไว้ในตัวเอง ซึ่งจำแนกย่อยได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ วัสดุประเภทที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตัวเอง และที่ต้องอาศัยอุปกรณ์อื่นช่วยในการถ่ายทอดความรู้

(๒) สื่อประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สื่อที่เป็นตัวกลางหรือตัวผ่าน ทำให้ข้อมูลหรือความรู้ที่บันทึกในวัสดุสามารถถ่ายทอดมาให้เห็นหรือได้ยิน เช่น เครื่องฉายภาพ แผ่นโปร่งใส เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นซีดี เป็นต้น

(๓) สื่อประเภทเทคนิคและวิธีการ หมายถึง สื่อที่มีลักษณะเป็นแนวความคิดหรือรูปแบบขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยสามารถจะนำสื่อวัสดุและอุปกรณ์มาช่วยในการสอนได้ เช่น เกมและการจำลอง การสอนแบบจุลภาค การสาธิต เป็นต้น^{๘๕}

การใช้สื่อการเรียนการสอนมีขั้นตอน ดังนี้

(๑) การเลือก ควรรู้จักการเลือกใช้สื่อการเรียนและกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน ถ้าเป็นประเภทวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ควรจะเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายและมีความ คงทนหยิบใช้ได้ สะดวกใช้ได้ประโยชน์คุ้มค่าและประหยัด

(๒) การเตรียม สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ ผู้สอนควรจะได้ทดลองใช้ดูเสียก่อน ก่อนถึงเวลาใช้ต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อม เรียงลำดับสิ่งที่จะใช้ก่อนหลังก่อนเข้าไปสอนจริง

(๓) การนำไปใช้ ซึ่งเป็นขั้นที่ผู้สอนจะต้องนำสื่อมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สัมผัส เพื่อเกิดการเรียนรู้เข้าใจได้เร็วแจ่มแจ้งชัดเจน สื่อบางชนิดเมื่อใช้เสร็จแล้วอาจแสดงไว้ให้ผู้เรียนได้ดูที่บอร์ด ห้องสมุด หรือมุมกิจกรรมต่าง ๆ

(๔) การประเมินผล หลังจากที่ได้ใช้สื่อแต่ละอย่างแล้วผู้สอนควรจะได้มีการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนนั้น ๆ เพื่อหาข้อบกพร่อง ทั้งนี้เพื่อจะได้นำมาแก้ไขปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสำหรับการสอนครั้งต่อ ๆ ไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๘๖}

การใช้สื่อการเรียนการสอนต้องมีการจัดเตรียมความพร้อม ดังนี้

(๑) การเตรียมผู้สอน เป็นการเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอนหลังจากการพิจารณาเลือกบทเรียนแล้ว มีการทดลองใช้ ศึกษาวิธีใช้ และใช้จนคล่องแคล่ว มีการสำรวจว่าสื่อการสอนทุกชิ้นที่จะไปใช้อยู่ในสภาพเรียบร้อย ไม่ชำรุดเสียหายจนใช้การไม่ได้ ในการใช้สื่อแต่ละครั้งหากมีหลายชิ้น ควรจัดลำดับก่อนหลังตามลำดับกะเวลาใช้ให้พอดี

^{๘๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๖๓.

^{๘๕} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๑.

^{๘๖} ฉลวย พร้อมมูล, พฤติกรรมการสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา, (สงขลา : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๒), หน้า ๘๗.

(๒) การเตรียมตัวผู้เรียน ในบางเนื้อหาครูอาจจะต้องมีการเตรียมด้านผู้เรียนล่วงหน้าก่อนการใช้สื่อ เช่น ต้องการให้ผู้เรียนสังเกตเรื่องใด ครูควรอธิบายหรือชี้แจงเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ทราบล่วงหน้าและเข้าร่วมกิจกรรมได้ถูกต้อง

(๓) การเตรียมสถานที่หรือห้องเรียน ครูควรมีการจัดเตรียมสถานที่หรือห้องเรียน เพื่อให้สะดวกในการใช้สื่อ เช่น จัดโต๊ะ เก้าอี้ ป้ายนิเทศน์ แสงเสียง เป็นต้น จัดที่นั่งของผู้เรียน บางครั้งอาจต้องการที่กว้างเพียงพอ เพื่อใช้ในการสาธิตการแสดงบทบาทสมมติหรือการเล่นเกม ได้สะดวก ครูผู้สอนก็ต้องจัดสถานที่หรือห้องเรียนล่วงหน้า^{๘๗}

๔) การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน

การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียนให้อำนวยต่อการเรียนการสอน เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยสร้างความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยส่งเสริมความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีความสำคัญ ดังนี้

(๑) ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เช่น ห้องเรียนที่ไม่นับแคบจนเกินไป ทำให้นักเรียนเกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรม

(๒) ช่วยสร้างเสริมลักษณะที่ดีงาม และความมีระเบียบวินัยให้นักเรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาดที่จัดโต๊ะเก้าอี้ไว้อย่างเป็นระเบียบที่มีความเอื้อเพื่อแผ่แผ่ต่อกัน นักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ ไว้อย่างไม่รู้ตัว

(๓) ช่วยสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น มีแสงสว่างเหมาะสม มีที่นั่งไม่ใกล้กระดานจนเกินไป มีขนาดโต๊ะเก้าอี้ที่เหมาะสมกับวัย รูปร่างของนักเรียน ฯลฯ

(๔) ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสนใจในบทเรียนมากขึ้น เช่น การจัดมุมวิชาการต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ การตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานนักเรียน

(๕) ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น การฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฝึกให้มีอัธยาศัยไมตรีในการอยู่ร่วมกัน ฯลฯ

(๖) ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน และการมาโรงเรียน เพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจนักเรียน ให้ความเมตตาเอื้ออารีต่อนักเรียน และนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน^{๘๘}

สภาพแวดล้อม หมายถึง ลักษณะรูปแบบและวิธีการปฏิบัติ ในการจัดทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียน ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน หรือเอื้ออำนวยให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้^{๘๙} การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนนั้น ย่อมมีผลต่อการเรียนรู้ และประสิทธิภาพในการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางการเรียนจะช่วยส่งเสริม ประสิทธิภาพให้การเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นมากยิ่งขึ้น แต่

^{๘๗} สมคิด สร้อยน้ำ, **หลักการสอน**, (อุดรธานี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๖.

^{๘๘} อารณ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓๙-๒๔๐.

^{๘๙} ทิพนตร ปาสนา, **สภาพแวดล้อมในสถาบันราชภัฏสุรินทร์**, (สุรินทร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

ตรงกันข้ามหากสภาพแวดล้อม และบรรยากาศการเรียนการสอนไม่เหมาะสมหรือประสบกับปัญหา
ด้านนี้ การเรียนการสอนย่อมจะประสบความล้มเหลวอย่างแน่นอน^{๔๐}

สภาพแวดล้อมทางการเรียน (Learning Environment) หมายถึง สภาพใด ๆ ที่มี
ผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สภาพแวดล้อมที่
เป็นรูปธรรม (Concrete Environmental) หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)
ได้แก่ สภาพต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุ อุปกรณ์ หรือสื่อต่าง ๆ รวมทั้ง
สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ อันได้แก่ ต้นไม้ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม
(Abstract Environment) หรือสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา (Psychological Environment)
ได้แก่ ระบบคุณค่าที่ยึดถือซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม ของกลุ่มสังคมข่าวสาร ความรู้ ความคิด
ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด และเจตคติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของตัวเองหรือคนอื่นก็ตาม ก็จัดว่าเป็น
สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องเอาใจใส่ และจัดเตรียมสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนให้มี
ประสิทธิภาพเพื่อผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเข้าใจและได้ผล^{๔๑}

สรุปว่า ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง ปัจจัยด้านบุคลากร (Man) ปัจจัยด้านงบประมาณ
(Money) ปัจจัยด้านสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ (Material) และปัจจัยด้านการบริหารจัดการอย่างเป็น
ระบบ (Management) เป็นสิ่งหรือเหตุที่เป็นหนทาง ให้เกิดผลกับการจัดการเรียนการสอนเป็น
ปัจจัยพื้นฐานและเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนการสอน บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
เป็นปัจจัยเกี่ยวกับการจัดระบบงาน ผู้สอน หมายถึง ทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการ
จัดการเรียนการสอนเป็นผู้มีส่วนสร้างบรรยากาศการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน
คือ การนำนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ประสิทธิผลจริง
ของผู้เรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอน
บรรลุจุดมุ่งหมาย จึงนับว่าสื่อการสอนเป็นสิ่งมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเรียนการสอน เนื่องจาก
เป็นตัวกลางที่จะช่วยให้สื่อการสอนระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้
ผู้เรียนเกิดความเข้าใจความหมายของบทเรียนตรงตามที่ครูผู้สอนต้องการ ไม่ว่าสื่อการสอนนั้นจะ
อยู่ในรูปแบบใดก็ตาม ก็ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนได้ทั้งนั้น
การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน หมายถึง การจัดสถานที่ในการจัดการเรียน
การสอน ธรรมชาติศึกษา อุปกรณ์การเรียน มีโต๊ะเรียน เก้าอี้ เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน มีความสะอาด
เป็นระเบียบเรียบร้อย มีขนาดเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน มีการแยกเป็นสัดส่วนตามระดับชั้นอย่างชัดเจน
มีการจัดการโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียนเป็นสำคัญ มีสิ่งแวดล้อมและมีบรรยากาศที่สงบ
ร่มรื่น มีสิ่งแวดล้อมที่ลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

^{๔๐} พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระธมโม (อินทชาติ), “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพุนพิน
จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๔๑} อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์, สภาพแวดล้อมการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

ตารางที่ ๒.๘ สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านปัจจัยสนับสนุน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สวัสดี กาญจนสุวรรณ	ปัจจัยทางการบริหารหรือทรัพยากรการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษา
กรมวิชาการ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษา
รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม	ปัจจัยพื้นฐาน หรือทรัพยากรเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอน
พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต (แช่ลิ้ม)	ปัจจัยทางการบริหาร ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยกระตุ้น และปัจจัยค้ำจุน
อาภรณ์ ใจเที่ยง	บุคลากรวิชาชีพผู้ทำหน้าที่สอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ
ทศนา แคมมณี	เป็นบุคคลผู้มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนหลายประการ มีผลต่อการจัดการเรียนการสอน และต่อพฤติกรรมการสอนของผู้เรียน
ชูเกียรติ โพธิ์มัน	ผู้ทำหน้าที่สอนต้องมีบุคลิกภาพดี มีการแสดงออกทางกายและความคิดที่ดี
พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน)	ผู้สอนที่ดีต้องมีลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑. มีความรู้ดี ๒. มีการสอนดี ๓. มีการปกครองดี และ ๔. มีความประพฤติดี และประกอบด้วย ๓ สู่ ๔ เต็ม
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)	ลักษณะของผู้สอนตามแนวพุทธ คือ ๑. ปิโย น่ารัก ๒. ครุ น่าเคารพ ๓. ภาวนีโย น่าเจริญใจ ๔. วตตา รู้จักพูด ๕. วจน นกขโม ออดทนต่อคำพูด ๖. คมกริณจก ถด ถดตา แกล้งเรื่อง ล้าลึกได้ ๗. โน จมฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำไปในอฐาน
กิดานันท์ มลิทอง	สื่อการเรียนการสอน ๓ ประเภท คือ สื่อประเภทวัสดุ สื่อประเภทอุปกรณ์ และสื่อประเภทเทคนิคและวิธีการ
ฉลวย พร้อมมูล	การจัดสื่อการเรียนการสอนมีขั้นตอน คือ การเลือก การเตรียม การนำไปใช้ และการประเมินผล
สมคิด สร้อยน้ำ	ขั้นตอนการจัดเตรียมการเรียนการสอน คือ การเตรียมผู้สอน การเตรียมตัวผู้เรียน และการเตรียมสถานที่หรือห้องเรียน

ตารางที่ ๒.๘ สรุปการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านปัจจัยสนับสนุน (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อารมณ์ ใจเที่ยง	การจัดสภาพแวดล้อมภายในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
ทิพเนตร ปาสนา	ลักษณะรูปแบบและวิธีการปฏิบัติ ในการจัดทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกทางการเรียน
อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์	สภาวะใด ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

๒.๓ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

๒.๓.๑ วิสัยทัศน์

ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรธรรมศึกษาในสถานศึกษา ผู้เรียนมีคุณธรรมตามความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๒.๓.๒ พันธกิจ

๑) ระดับอนุบาลถึงระดับประถมศึกษาปีที่ ๓ ให้ดำเนินการในลักษณะของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักเรียน

๒) ระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ ถึงระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ให้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาตามระดับที่กำหนด คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ตามความเหมาะสมและให้จัดสอบหรือจัดส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมสนามหลวงประจำปี ตามที่สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงกำหนด

๓) ร่วมกับสถานศึกษาเพื่อดำเนินการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาโดยบูรณาการไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ หรือจัดให้มีการเรียนการสอนสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ตามความเหมาะสม โดยเริ่มเรียนตั้งแต่เดือนเปิดภาคเรียนที่ ๑ เป็นต้นไป จนถึงวันก่อนวันสอบธรรมสนามหลวงประจำปีการศึกษา หรือตามผลการหารือร่วมกับสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม หรือสำนักศาสนศึกษาประจำอำเภอ

๒.๓.๓ วัตถุประสงค์

๑) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมที่ถูกต้อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อันมีผลต่อความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมและเสริมสร้างศีลธรรมเป็นพลเมืองดีและมีคุณภาพ

๓) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้เรียนห่างไกลอบายมุข สิ่งเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย และนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยของสังคม

๔) เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนและการสอบธรรมศึกษา โดยให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๒.๓.๔ โครงสร้างคณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา

คณะสงฆ์อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินการในส่วนของการศาสนศึกษาเป็น ๒ ส่วน คือ นักธรรม ๑ สนามสอบ และธรรมศึกษา ๗ สนามสอบ ได้แก่ ๑) โรงเรียนพนมศึกษา ๒) วัดคีรีโพธิ์สนธิ์ ๓) โรงเรียนบ้านเขานาใน ๔) วัดถ้ำวราภาม ๕) วัดพังกาญจน์ ๖) โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยาพนม ๗) โรงเรียนบ้านอรุโณทัย ซึ่งในปีการศึกษา ๒๕๖๕ มีโรงเรียนที่ส่งรายชื่อนักเรียนเพื่อขอเข้าสอบธรรมศึกษา จำนวน ๑๕ โรงเรียน ได้แก่ ๑) โรงเรียนบ้านบางสาน ๒) โรงเรียนบ้านใหญ่ ๓) โรงเรียนพนมศึกษา ๔) โรงเรียนชุมชนวัดปากตรัง ๕) โรงเรียนบ้านอรุโณทัย ๖) โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยาพนม ๗) โรงเรียนวัดถ้ำวราภาม ๘) โรงเรียนบ้านเบญจา ๙) โรงเรียนวัดธัญญาราม ๑๐) โรงเรียนชุมชนบ้านช่องม้าเหลียว ๑๑) โรงเรียนบ้านพังกาญจน์ ๑๒) โรงเรียนบ้านเขานาใน ๑๓) โรงเรียนบ้านคลองชะอุ่น ๑๔) โรงเรียนบ้านบางหิน และ ๑๕) โรงเรียนบ้านแสนสุข โดยได้จัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปทำการสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการสำนักศาสนศึกษาเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบในฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้^{๔๒}

๑) คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่ เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ประสานงาน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เหมาะสม ประกอบด้วย

๑. พระครูสุทธิภาตารักษ์	เจ้าคณะอำเภอพนม	ประธานกรรมการ
๒. พระครูวินัยธรทวีศักดิ์ สิริปัญโญ	เจ้าคณะตำบลคลองชะอุ่น	รองประธานกรรมการ
๓. พระครูถาวรภาณุนารักษ์	เจ้าคณะตำบลคลองพนม	รองประธานกรรมการ
๔. พระปลัดเกษม อาภาธโร	เจ้าคณะตำบลคลองศก	รองประธานกรรมการ
๕. นายยุพิน เรืองไชย	ผอ.รร.บ้านบางสาน	กรรมการ
๖. นางชาลิณี ส่งแสง	ผอ.รร.บ้านใหญ่	กรรมการ
๗. นางผกา สามารถ	ผอ.รร.พนมศึกษา	กรรมการ
๘. นายภักดี วงเดช	ผอ.รร.วัดปากตรัง	กรรมการ
๙. นายวุฒิพงษ์ อุ่นอินตะ	ผอ.รร.บ้านอรุโณทัย	กรรมการ
๑๐. บาทหลวงทรงราชย์ ศรีระหงษ์	ผอ.รร.อุปถัมภ์วิทยาพนม	กรรมการ
๑๑. นายปณิธาน เรืองไชย	ผอ.รร.วัดถ้ำวราภาม	กรรมการ
๑๒. นางสาวปทุมรัตน์ ศรีสวาท	รก.ผอ.รร.บ้านเบญจา	กรรมการ
๑๓. นางจวีร์วรรณ เพชรรักษ์	รก.ผอ.รร.วัดธัญญาราม	กรรมการ
๑๔. ว่าที่ร้อยตรีรังสฤษฎ์ สาริพัฒน์	ผอ.รร.ชุมชนบ้านช่องม้าเหลียว	กรรมการ
๑๕. นางสมพร สาริพัฒน์	ผอ.รร.บ้านพังกาญจน์	กรรมการ
๑๖. นางสาวกรวรรณ ยืนนาน	ผอ.รร.บ้านเขานาใน	กรรมการ

^{๔๒} เลขานุการเจ้าคณะอำเภอพนม, การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๕, (สุราษฎร์ธานี : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอพนม, ๒๕๖๖), (อัดสำเนา).

๑๗. นางสาวศุภวรรณ พลเลิศ	ผอ.รร.บ้านคลองชะอุ่น	กรรมการ
๑๘. นางสุพาณี สงสุข	รก.ผอ.รร.บ้านบางหิน	กรรมการ
๑๙. นางสมพร แสงแก้ว	รก.ผอ.รร.บ้านแสนสุข	กรรมการ
๒๐. พระใบฎีกาศรัณยู ติสสวัสดิ์	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอพนม	กรรมการและเลขานุการ
๒๑. พระอธิการณัฐวุฒิ ธรรมวีโร	เลขานุการเจ้าคณะตำบลคลองชะอุ่น	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๒. พระอัทม์ โชติธมโม	เลขานุการเจ้าคณะตำบลพนม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒) คณะกรรมการกลาง มีหน้าที่ติดประกาศรายชื่อห้องสอบ จัดเตรียมอุปกรณ์การสอบ เอกสารการสอบ รวมทั้งดูแลให้การสอบเป็นไปตามกำหนดเวลา ประกอบด้วย

๑. พระใบฎีกาศรัณยู ติสสวัสดิ์	ประธานกรรมการ
๒. พระอธิการณัฐวุฒิ ธรรมวีโร	กรรมการ
๓. พระอัทม์ โชติธมโม	กรรมการ
๔. นางสาวณัฐญา คาโส	กรรมการและเลขานุการ

๓) คณะกรรมการฝ่ายจัดสถานที่ มีหน้าที่จัดห้องสอบ จัดเตรียมสถานที่กองกลาง สถานที่ฉันภัตตาหารเพลสำหรับพระภิกษุสามเณร และจัดเตรียมโต๊ะ-เก้าอี้ และตรวจสอบความพร้อมของห้องสอบ ประกอบด้วย

๑. พระปลัดเกษม อาภาธโร	ประธานกรรมการ
๒. นายอารม รักษ์ทอง	กรรมการ
๓. นายชัยรัตน์ ศรีสุวรรณ	กรรมการ
๔. นายสิทธิโชค อนุจันทร์	กรรมการ
๕. นายวัชรพงษ์ อัมมาร	กรรมการและเลขานุการ

๔) คณะกรรมการฝ่ายอาหารและเครื่องดื่ม มีหน้าที่ ดูแลภัตตาหารเพลสำหรับพระภิกษุสามเณร และเตรียมอาหารว่าง สำหรับกรรมการคุมสอบ

๑. พระครูถาวรกาญจนารักษ์	ประธานกรรมการ
๒. นางสาวสุจิรา จันทรเกื้อ	กรรมการ
๓. นางสาวประภาลี ไชยฤทธิ์	กรรมการ
๔. นางรัตนา วรรณวงศ์	กรรมการ
๕. นางสาวตังจิต อินทร์ดำ	กรรมการและเลขานุการ

๕) คณะกรรมการควบคุมสนามสอบ มีหน้าที่ ควบคุมดูแลนักเรียนที่เข้าสอบตามสนามสอบที่กำหนดให้ปฏิบัติตามระเบียบ ดูแลกำกับการสอบให้เรียบร้อย ซึ่งมีรายชื่อดังนี้

ตารางที่ ๒.๙ คณะกรรมการควบคุมสนามสอบธรรมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

รายชื่อ	ชื่อสนามสอบ	ระดับ	ธรรมศึกษา	สนามสอบที่
๑. พระใบฎีกาศรัณยู ติสสวโร	โรงเรียนพนมศึกษา	มัธยม	ตรี/โท/เอก	๑
๒. นายพลนิวัฒน์ โรจน์วิเชียรรัตน์				
๓. นางสุริวัลย์ วรรณรัมย์				
๔. นายธีระศักดิ์ ยอดมณีย์				
๕. นางสาวสุดารัตน์ ทองคำ				
๖. นางสาวพัชรารมณ์ กลิ่นเกษร				
๑. พระปลัดเกษม อภาธโร	วัดศรีไพรสมนธ์	ประถม/มัธยม/อุดม	ตรี/โท/เอก	๒
๒. พระใบฎีกาภิรมณ์ สญญโม				
๓. นายวิรัช พวงมณี				
๔. นางสาวณัฐณิชา ทิพย์ชิต				
๕. ว่าที่ ร.ต.หญิงฐานมาศ จันทระแก้ว				
๑. พระสมพงษ์ วชิปญโญ	โรงเรียนบ้านเขานาใน	ประถม/มัธยม	ตรี/โท/เอก	๓
๒. นางสาวจิราพร ศรีขยัน				
๓. นางสาวกัลยนาวัลย์ นามเสน				
๔. นางสาวกานต์ธีรา โมเล่น	วัดถ้ำราราม	มัธยม	ตรี/โท/เอก	๔
๑. พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม				
๒. นายนิพนธ์ แดงเพชร	วัดพังกาญจน์	ประถม/อุดม	ตรี/โท/เอก	๕
๑. พระครูถาวรกาญจนารักษ์				
๒. นางสาวณัฐนันท์ ชุ่นสั้น				
๓. นางจรัสศรี วิเชียรพร	โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยานม	มัธยม/อุดม	ตรี/โท/เอก	๖
๑. พระสมุห์ปรีดา สีธธมโม				
๒. พระปวร กตปุญโญ				
๓. นางราตรี อินทวิเศษ				
๔. นางสาวอุไรรัตน์ ทวี				
๕. นางสาววรารัตน์ วงศ์กระสินธุ์	โรงเรียนบ้านอรุโณทัย	ประถม/มัธยม/อุดม	ตรี/โท/เอก	๗
๑. พระครูวินัยธรทวีศักดิ์ สิริปญโญ				
๒. พระอธิการเดชา สุขมงคล				
๓. พระอธิการสมศักดิ์ จรณธมโม				
๔. นางสาวอุทัยวรรณ ธารายศ				
๕. นางสาวอนจิต เทียนแก้ว				

ตารางที่ ๒.๑๐ สถิติจำนวนนักเรียน ธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๕^{๙๓}

รหัส	ชื่อสนามสอบ	ธ.ศ.	ส่งสอบ	ขาดสอบ	คงสอบ	สอบได้	สอบตก
๕๖๖๐๘๗	โรงเรียนพนมศึกษา	ตรี	๓๔๖	๑๓๓	๒๑๓	๑๕๓	๖๐
๕๖๖๑๑๐	วัดคีรีไทรสนธ์	ตรี	๑๗๒	๑๗	๑๕๕	๑๐๑	๕๔
๕๖๖๐๘๖	โรงเรียนบ้านเขานาใน	ตรี	๒๓๔	๒๖	๒๐๘	๔๑	๑๖๗
๕๖๖๐๓๕	วัดถ้ำวราราม	ตรี	๔๕	๑๑	๓๔	๒๕	๙
๕๖๖๑๐๙	วัดพังกาญจน์	ตรี	๑๗๗	๑๒	๑๖๕	๙๓	๗๒
๕๖๖๐๓๖	โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยาพนม	ตรี	๒๑๕	๗	๒๐๘	๑๖๔	๔๔
๕๖๖๑๒๕	โรงเรียนบ้านอรุโณทัย	ตรี	๒๗๖	๓๐	๒๔๖	๘๖	๑๖๐
รวม			๑๔๖๕	๒๓๖	๑๒๒๙	๖๖๓	๕๖๖
๕๖๖๐๘๗	โรงเรียนพนมศึกษา	โท	๒๕๕	๓๖	๒๑๙	๒๑๑	๘
๕๖๖๑๑๐	วัดคีรีไทรสนธ์	โท	๒๒	๔	๑๘	๑๘	๐
๕๖๖๐๘๖	โรงเรียนบ้านเขานาใน	โท	๕๕	๕	๕๐	๓๒	๑๘
๕๖๖๐๓๕	วัดถ้ำวราราม	โท	๑๘	๓	๑๕	๑๕	๐
๕๖๖๑๐๙	วัดพังกาญจน์	โท	๒๐	๓	๑๗	๑๗	๐
๕๖๖๐๓๖	โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยาพนม	โท	๖๔	๕	๕๙	๕๙	๐
๕๖๖๑๒๕	โรงเรียนบ้านอรุโณทัย	โท	๑๐๑	๑๗	๘๔	๖๗	๑๗
รวม			๕๓๕	๗๓	๔๖๒	๔๑๙	๔๓
๕๖๖๐๘๗	โรงเรียนพนมศึกษา	เอก	๑๓๒	๙	๑๒๓	๘๙	๓๔
๕๖๖๑๑๐	วัดคีรีไทรสนธ์	เอก	๓๗	๗	๓๐	๑๗	๑๓
๕๖๖๐๘๖	โรงเรียนบ้านเขานาใน	เอก	๗	๑	๖	๖	๐
๕๖๖๐๓๕	วัดถ้ำวราราม	เอก	๒	๐	๒	๒	๐
๕๖๖๑๐๙	วัดพังกาญจน์	เอก	๔๒	๗	๓๕	๓๔	๑
๕๖๖๐๓๖	โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยาพนม	เอก	๑	๐	๑	๑	๐
๕๖๖๑๒๕	โรงเรียนบ้านอรุโณทัย	เอก	๓๓	๓	๓๐	๒๑	๙
รวม			๒๕๔	๒๗	๒๒๗	๑๗๐	๕๗
รวมทั้งสิ้น			๒๒๕๔	๓๓๖	๑๙๑๘	๑๒๕๒	๖๖๖

^{๙๓} เลขานุการเจ้าคณะอำเภอพนม, สถิติผู้ขอเข้าสอบธรรมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๕, (สุราษฎร์ธานี : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอพนม, ๒๕๖๖). (อัดสำเนา).

๒.๓.๕ การจัดทำแผนการสอนธรรมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การจัดทำแผนการเรียนการสอนธรรมศึกษานั้น มีความแตกต่างกันตามรายละเอียดวิชา และระดับชั้นเรียน แต่จะมีกรอบการจัดทำแผนการเรียนการสอนเหมือนกัน ๙ ประการ คือ ๑. มาตรฐานการเรียนรู้ ๒. ผลการเรียนรู้ ๓. สารสำคัญ ๔. จุดประสงค์การเรียนรู้ ๕. สารการเรียนรู้/เนื้อหา ๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๗. ภาระงาน/ชิ้นงาน ๘. สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ ๙. การวัดผลและประเมินผล ผู้วิจัยได้นำการทำแผนการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา สารการเรียนรู้วิชา พุทธประวัติ เรื่องชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศากยวงศ์ และพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบรรพชา มาเป็นตัวอย่าง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ. ๒ รู้และเข้าใจพุทธประวัติ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และดำรงรักษาพระพุทธศาสนา

๒) ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ ศากยวงศ์และพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบรรพชา

๓) สารสำคัญ

ชมพูทวีปเป็นดินแดนที่มีพื้นที่อยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาหิมาลัย และประชาชนในชมพูทวีปมีการแบ่งวรรณะออกเป็น ๔ ชั้น สักกชนบทและศากยวงศ์สืบเชื้อสายมาโดยลำดับและการประสูติการเสด็จออกบรรพชาของพระพุทธเจ้า

๔) จุดประสงค์การเรียนรู้

(๑) นักเรียนอธิบายเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์ได้

(๒) นักเรียนสามารถสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชาได้

๕) สารการเรียนรู้/เนื้อหา

ปริมกาล ได้แก่ ชมพูทวีปและประชาชน วรรณะ ๔ สักกชนบทและศากยวงศ์ ลำดับศากยวงศ์ ประสูติ อสิตดาบสเข้าเฝ้า และพยากรณ์ ทรงเจริญอานาปานสติ ทรงอภิเษกสมรส และเสด็จออกบรรพชา

๖) กระบวนการจัดการเรียนรู้

ขั้นสืบค้นและเชื่อมโยง ได้แก่ ๑. ครูและนักเรียนสนทนากันเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยใช้การถามนำเพื่อพัฒนาทักษะ กระบวนการคิดและเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ เช่น นักเรียนเคยเรียนเรื่องพุทธประวัติบ้างหรือไม่ พระศาสดาหมายถึงใคร นักเรียนเล่าเหตุการณ์ตอนประสูติได้หรือไม่ ฯลฯ

ขั้นฝึก ได้แก่ ๑. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง ชมพูทวีปจนถึงลำดับศากยวงศ์ ๒. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มตั้งคำถามและคำตอบ กลุ่มละ ๕ ข้อ แล้วส่งตัวแทนนำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยถามทีละข้อ กลุ่มใดตอบถูกมากที่สุดเป็นผู้ชนะ และช่วยกันตอบคำถามในใบกิจกรรมที่ ๑ นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำไปติดที่ป้ายนิเทศ

ขั้นประยุกต์ ได้แก่ ๑. นักเรียนกลุ่มเดิม ศึกษาใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง พุทธประวัติ ตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชาและร่วมกันทำใบกิจกรรมที่ ๒ แล้วนำผลงานกลุ่มนำเสนอหน้า

ชั้นเรียน ครูและนักเรียนช่วยกันประเมินผล และชื่นชมผลงานกลุ่มที่ทำได้ดีที่สุด ๒. นักเรียนและครูช่วยกันสรุปพุทธประวัติตั้งแต่ชมพูทวีปจนถึงเสด็จออกบรรพชา และให้นักเรียนทำแบบฝึก (ทำเป็น การบ้าน) ๓. นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน และครูตรวจให้คะแนน

๗) ภาระงาน/ชิ้นงาน

- (๑) ตอบคำถามเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์
- (๒) ตอบคำถามพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา

๘) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

- (๑) ใบความรู้ที่ ๑ เรื่อง ชมพูทวีปจนถึงลำดับศากยวงศ์
- (๒) ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชา
- (๓) ใบกิจกรรมที่ ๑
- (๔) ใบกิจกรรมที่ ๒
- (๕) แบบทดสอบหลังเรียน

๙) การวัดผลและประเมินผล

ตารางที่ ๒.๑๑ การวัดผลและประเมินผลการสอนธรรมศึกษา^{๙๔}

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
๑. อธิบายเกี่ยวกับชมพูทวีป ประชาชน วรรณะ ๔ และลำดับศากยวงศ์ได้	ตรวจผลงาน	แบบประเมิน ผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐
๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงเสด็จออกบรรพชาได้	ตรวจผลงาน	แบบประเมิน ผลงาน	ผ่าน = ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐

^{๙๔} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา, แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๗ – ๑๙.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนวม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” จากงานวิจัยที่เคยมีผู้วิจัยไว้ ดังนั้น จึงขอนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยได้ประมวลไว้ ดังต่อไปนี้

พระสงฆ์ จันทวนโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ของคณะสงฆ์อำเภอนวม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น พบว่า ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุ และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ๓) ปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนของคณะสงฆ์ อำเภอนวม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการบริหารมีการประชุมอยู่ตลอดแต่ปัญหาในแต่ละเรื่องต้องใช้เวลา เพราะชุมชนต้องมีคณะกรรมการและต้องมีการเสนอเพื่อขออนุมัติต่อไป ด้านกิจกรรมมีการจัดกิจกรรมอยู่แต่มีน้อยไปควรจะมีให้หลากหลายชนิดเพื่อให้ประชาชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ด้านอาคารอาคารสถานที่ยังมีอยู่น้อยและต้องของบประมาณดำเนินการปรับปรุงข้อเสนอแนะ ด้านการบริหารผู้บริหารควรทำงานให้เร็วและทันต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้านกิจกรรมควรจะมีการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเพื่อเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ให้มากขึ้น ด้านอาคารควรมีสถานที่ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการจัดกิจกรรม^{๔๕}

พระมหาวิทยา วชิรญาณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน อำเภอบ้านค้อ จังหวัดพิจิตร” ผลการวิจัยพบว่า ๑) การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นพบว่า เพศ อายุ วุฒิกายการศึกษา ธรรมศึกษา วุฒิกายการศึกษาสามัญ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ๓) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อการบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอบ้านค้อ จังหวัดพิจิตร ได้แก่ (๑) ด้านการวางแผน ขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา (๒) ด้านการปฏิบัติ ไม่สามารถปฏิบัติตามขอบข่าย รูปแบบ รายวิชาในวิชาพระพุทธศาสนาได้ (๓) ด้านการตรวจสอบ สถานศึกษาไม่ได้ให้ระเบียบการวัดผลประเมินผลสถานศึกษาแก่พระสอนศีลธรรม ๔) ด้านการปรับปรุงแก้ไข พระสอนศีลธรรม ไม่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางการ

^{๔๕} พระสงฆ์ จันทวนโณ, “การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ของคณะสงฆ์อำเภอนวม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

บริหารในสถานศึกษา ข้อเสนอแนะ ได้แก่ (๑) ด้านการวางแผน ต้องมีการวางแผนการทำงานให้พระสอนศีลธรรมอย่างเป็นระบบระเบียบ (๒) ด้านการปฏิบัติ ควรศึกษารูปแบบ ขอบข่ายรายวิชาตามการสอนหลักสูตรในการสอนได้ (๓) ด้านการตรวจสอบ สถานศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่วัดผลประเมินผลที่ชำนาญ (๔) ด้านการปรับปรุงแก้ไขผู้บริหารควรจัดให้พระสอนศีลธรรมได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๙๖}

พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตนนาโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระสงฆ์มีความคิดเห็นโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นพบว่า พระสงฆ์มีอายุ ระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลีระดับการศึกษาทางโลก และตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนพระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ๓) ปัญหาและอุปสรรค พบว่า คณะสงฆ์ขาดความเข้าใจในเรื่องวัตถุประสงค์และขั้นตอนในการดำเนินโครงการ ไม่ประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร จึงขาดบุคลากรที่เชี่ยวชาญและมีความรู้ความสามารถ ไม่สร้างแรงจูงใจให้พระสงฆ์เกิดความยินดี การติดต่อประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนที่ล่าช้า และการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการไม่ได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ข้อเสนอแนะ พบว่า คณะสงฆ์ควรศึกษาทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และขั้นตอนในการดำเนินโครงการ ประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการติดต่อประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน ตรวจสอบติดตามผลประเมินผลการดำเนินงานของโครงการตามระยะเวลาที่กำหนด^{๙๗}

พระอธิการรัตน์ รตโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการอบรมผู้บวชระยะสั้นของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นพบว่า พระสงฆ์มีการที่มีอายุ, พรรษา, ตำแหน่งทางคณะสงฆ์, วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม แผนกนักธรรม, แผนกบาลี, แผนกสามัญที่ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ ๓) ปัญหา อุปสรรค คือ (๑) ด้านนโยบาย การบวชในปัจจุบันบางพื้นที่ไม่มีพระอุปัชฌาย์จำเป็นต้องบวชที่อื่น ๆ ทำให้ยากต่อการดูแล (๒) ด้านรูปแบบ การอบรมสั่งสอนไม่มีรูปแบบที่แน่ชัดจากผู้เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ปฏิบัติไม่สามารถดำเนินการได้ (๓) ด้านการปฏิบัติงาน บางวัดไม่มีพระที่มีความรู้สามารถให้การอบรมผู้บวชระยะสั้นได้ (๔) ด้านประเมินผลการปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผลทำได้ยาก การประเมินผลจึงไม่เห็นผลเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการการอบรมผู้บวชระยะสั้นของคณะสงฆ์ จังหวัดอ่างทอง ได้แก่ (๑) ด้านนโยบาย ได้แก่ มีนโยบายในการพัฒนาบริหารจัดการ

^{๙๖} พระมหาวิทยา วชิรนาโณ, “การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอบ้านไร่ จังหวัดพิจิตร”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๙๗} พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตนนาโณ, “การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

การอบรมผู้บวชระยะสั้นแก่คณะสงฆ์ที่ชัดเจน (๒) ด้านรูปแบบ มีการอบรมผู้บวชระยะสั้นเป็นไปตามแบบอย่างในการอบรมของคณะสงฆ์และมีรูปแบบการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันของผู้บวชระยะสั้น (๓) ด้านการปฏิบัติงาน มีการดูแลผู้บวชระยะสั้นภายในวัดอย่างทั่วถึง (๔) ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน มีการประเมินผลการบริหารการอบรมผู้บวชระยะสั้นของคณะสงฆ์^{๙๘}

พระมหาอัครวัฒน์ กิตติธนาโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเสนาสนะตามมาตรฐานสุขาภิบาลภายในวัด อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า ๑) การบริหารจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นพบว่า อายุ, พรรษา, ตำแหน่งทางคณะสงฆ์, การศึกษาปริยัติธรรม (แผนกเปรียญธรรม) ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐานการวิจัย ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม), (แผนกสามัญ), ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมุติฐานการวิจัย ๓) ปัญหา อุปสรรค ในการบริหารจัดการ คือ ความต้องการร่างกาย ที่อยู่อาศัยอากาศร้อนเกินไป ความต้องการทางจิตใจ ขาดสวนหย่อมสวนดอกไม้บริเวณกุฏิที่พักอาศัย ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ บริเวณพื้นกุฏิ พื้นห้องน้ำลื่นเกินไป ความปลอดภัยจากโรคติดต่อ กุฏิแต่ละห้องยังขาดมุ้งลวดกันยุงตามหน้าต่างและประตู และข้อเสนอแนะ คือ ความต้องการร่างกาย ทำหน้าที่ให้พอดีกับห้องและควรติดตั้งพัดลมฝาผนังไว้ประจำ ความต้องการทางจิตใจ ปลุกสวนหย่อมสวนดอกไม้ ให้มีไม้ดอกไม้ประดับ ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ บุปผินกระเบื้องที่ไม่ลื่น บุปผินกระเบื้องหยาบในห้องน้ำเพื่อป้องกันการลื่น ด้านจัดที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัยจากโรคติดต่อ ติดตั้งมุ้งลวดประตูหน้าต่างให้ครบทุกกุฏิเพื่อป้องกันยุงลายโรคติดต่อ^{๙๙}

ตารางที่ ๒.๑๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

ผู้วิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระสง่า จันทวนโณ	๑) ความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มี เพศ อายุ และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน ๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ พบว่า แก้ปัญหาล่าช้า กิจกรรมมีน้อยไป อาคารสถานมีน้อย ควรทำงานให้เร็ว จัดกิจกรรมเพิ่มขึ้น สร้างอาคารให้เพียงพอต่อการจัดกิจกรรม

^{๙๘} พระอธิการรัตน์ รตโน, “การบริหารจัดการการอบรมผู้บวชระยะสั้นของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง”, สารนิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๙๙} พระมหาอัครวัฒน์ กิตติธนาโณ, “การบริหารจัดการเสนาสนะตามมาตรฐานสุขาภิบาลภายในวัด อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ”, สารนิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ตารางที่ ๒.๑๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ (ต่อ)

ผู้วิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระมหาวิทยา วชิรญาณ	๑) การบริหารจัดการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบ คือ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ธรรมศึกษา วุฒิการศึกษาสามัญ แตกต่างกัน ๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ได้แก่ (๑) ขาดความรู้ ต้องเพิ่มความรู้ให้พระสอนศีลธรรม (๒) ไม่ปฏิบัติตามรูปแบบ ควรศึกษารูปแบบ (๓) ไม่มีการประเมินผลแก่นักเรียน ควรมีการประเมินผล (๔) ไม่มีส่วนร่วมพัฒนา ควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม
พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตนญาณ	๑) ความคิดเห็น โดยรวม อยู่ในระดับมาก รายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) การเปรียบเทียบ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น มีความแตกต่างกัน ๓) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ พบว่า ขาดความรู้ในการบริหาร ควรศึกษาทำความเข้าใจ จัดฝึกอบรม วางคนให้เหมาะกับตำแหน่ง
พระอธิการรัตน์ รตโน	๑) ความคิดเห็น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ คือ บุคลากรน้อย รูปแบบไม่ชัดเจน ควรมียุทธศาสตร์การอบรม ไม่มีพระ การประเมินผลทำได้ยาก ควรมีการประเมินผลการบริหารการอบรม
พระมหาอัศววัฒน์ กิตติญาณ	๑) การบริหารจัดการโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก รายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบ คือ อายุ พรรษา ตำแหน่งคณะสงฆ์ การศึกษา แผนกบาลีต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนการศึกษา แผนกนักธรรม และแผนกสามัญที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่างกัน ๓) ปัญหา อุปสรรค พบว่า อากาศร้อน หน้าต่า่น้อยไป ขาดสวนหย่อม พื้นห้องน้ำลื่นเกินไป ขาดมุ้งลวดกันยุง และข้อเสนอแนะ ควรทำหน้าต่าให้เพียงพอ ติดตั้งพัดลมปลุกสวนหย่อม ควรปูพื้นกระเบื้องที่ไม่ลื่น ติดตั้งมุ้งลวด

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา

ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยได้ประมวลไว้ ดังต่อไปนี้

พระครูพิพัฒนศาสนกิจจาทร (สนชัย ภูมิปาโล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) คณะสงฆ์ มีการดำเนินการร่วมกับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดตั้งศูนย์ด้านข้อมูลให้กับพระสอนศีลธรรม และแม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการจัดทำเว็บไซต์ และช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ๒) ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการ ระดมความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนปฏิบัติการ ปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนบูรณาการการจัดการเรียนการสอนด้วยระบบ E-Learning จัดอบรมให้ความรู้ในการใช้ระบบ ๓) รูปแบบการจัดการศึกษาประกอบด้วย (๑) การออกแบบหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษา (๒) ทำไดอะแกรมการเรียนรู้ (๓) ทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (๔) จัดทำคู่มือการใช้งาน แบบทดสอบออนไลน์ (๕) จัดทำคู่มือการใช้งานและเผยแพร่ พัฒนาระบบ E-Learning ผ่านมือ ถือ (๖) พัฒนาระบบการเรียนรู้แบบสะสมแต้ม (๗) เพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร (๘) พัฒนาสื่อ การเรียนการสอน (๙) สร้าง ๑ อำเภอ ๑ ศูนย์การเรียนรู้ระบบ E-Learning^{๑๐๐}

พระครูสังฆรักษ์สัจด์ ภทฺทธมฺโม (ภักดีบำรุง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพทั่วไป พบว่า ด้านบุคลากร ผู้บริหารมีภาวะผู้นำสูง มีวิสัยทัศน์และมีแนวคิดในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมงบประมาณรายรับได้จากการบริจาค ด้านปัญหาอุปสรรค คือ การขาดแคลนบุคลากรที่ชำนาญการและต้องปรับปรุงพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีความชัดเจน ขาดการดูแลรักษาวัสดุอุปกรณ์ ด้านนโยบายขององค์การขาดการประสานงานกับชุมชนและขาดการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการแผนพัฒนาระยะยาว ๒) องค์ประกอบการบริหารจัดการพบว่า ด้านความรู้และนวัตกรรมเทคโนโลยี การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้เจ้าสำนักเพื่อมุ่งไปสู่ระดับมาตรฐาน ส่วนการจัดบุคคลเข้าทำงานได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณา ส่วนงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลอาจไม่เพียงพอ ๓) กระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาแผนกธรรมตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม พบว่า ด้านบุคลากรต้องเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์มีความตั้งใจในการบริหาร มีการอบรมพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะ มีความรู้เพิ่มศักยภาพเพิ่มสูงขึ้น สำนักเรียนต้องมีการวางแผนงบประมาณ เป้าประสงค์ ผลผลิต กลยุทธ์โครงสร้าง และแผนงาน จัดระบบการทำงานที่ดีมีโครงสร้างที่มีความเหมาะสมมีความยืดหยุ่นได้ตามแต่ละสถานการณ์ แบ่งหน้าที่การปฏิบัติงานให้ชัดเจนไม่ซ้ำซ้อนและมีความยุติธรรม เพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๑}

^{๑๐๐} พระครูพิพัฒนศาสนกิจจาทร (สนชัย ภูมิปาโล), “รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔) : ๑๒๕.

^{๑๐๑} พระครูสังฆรักษ์สัจด์ ภทฺทธมฺโม (ภักดีบำรุง), “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔).

พระครูขันตยาภิรักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพทั่วไป พบว่า การจัดหลักสูตร มีการผลิตตำราหรือคู่มือประกอบการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก การจัดกิจกรรม ได้พัฒนาคุณธรรม สมาธิในการเรียน การวัดผลและประเมินผล การประเมินคุณภาพ การสอบธรรมศึกษาแม่กองธรรมสนามหลวง การปรับปรุงพัฒนาทั้งผู้สอนและผู้เรียนครูและนักเรียนมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พบว่า คือ การจัดหลักสูตร องค์ประกอบสำคัญคือหนังสือ เนื้อหาต้องสร้างให้มีคุณธรรม ในการอบรมพัฒนาจิตใจ สื่อการเรียนรู้ ควรเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมกิจกรรมสอดคล้องกับการวัดและประเมินผลกิจกรรมการวัดและประเมินผลควรเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมและประหยัดที่สุด ด้านคน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและโรงเรียน ๓) การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พบว่า คณะสงฆ์ควรร่วมกันวางแผนการพัฒนาจัดเนื้อหาหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ สถานศึกษา เทคโนโลยี และอุปกรณ์ที่ทันสมัย ต้องพัฒนาการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อม การวัดและประเมินผลการสนับสนุนปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ปัญหาชีวิตการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา^{๑๐๒}

พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโม (อินทชาติ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบพบว่า นักเรียนที่มีอายุ และวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน ส่วนนักเรียนที่มีเพศ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ๓) แนวทางในการจัดการศึกษาธรรมศึกษา พบว่า (๑) ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ควรจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน (๒) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องมีความหลากหลาย เน้นการมีส่วนร่วม (๓) ด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน ควรจัดสถานที่ในการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสม ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน สถานที่จัดการเรียนการสอนต้องมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน (๔) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่แก่พระสอนศีลธรรม การใช้สื่อการเรียนการสอนต้องมีความหลากหลาย ควรเลือกใช้สื่อให้มีความเหมาะสม (๕) ด้านการวัดและประเมินผล ควรร่วมกันสร้างเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่ทางโรงเรียนใช้อยู่ ควรใช้วิธีการวัดผลที่หลากหลาย และเหมาะสมกับระดับความรู้และช่วงวัยของนักเรียน^{๑๐๓}

^{๑๐๒} พระครูขันตยาภิรักษ์, “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม”, **ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^{๑๐๓} พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโม (อินทชาติ), “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

กิสดายุทธ์ สักขทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ก่อนและหลังการเรียนการสอนธรรมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ก่อนการเรียนการสอน ธรรมศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ในด้านความรับผิดชอบ ด้านความสามัคคี และด้านการมีสัมมาคารวะ ในขณะที่ด้านความยุติธรรม และด้านความกตัญญู อยู่ในระดับมาก หลังการเรียนการสอนธรรมศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญา ตรี มีพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระดับมาก ในด้านความรับผิดชอบ ด้านความสามัคคี ส่วนด้านการมีสัมมาคารวะ ด้านความยุติธรรม และด้านความกตัญญู อยู่ในระดับมากที่สุด ๒) ผล การเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เรียนธรรมศึกษา จำแนกตามอายุ คณะที่ศึกษา และภูมิลำเนา โดยภาพรวม พบว่า (๑) เพศที่ต่างกันมีพฤติกรรมด้าน คุณธรรม จริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๒) คณะที่ต่างกันมีพฤติกรรม ด้านคุณธรรม จริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ (๓) อายุและภูมิลำเนา ของนักศึกษาไม่มีผลต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม^{๑๐๔}

ตารางที่ ๒.๑๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา

ผู้วิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระครูพัฒนศาสนกิจจาทร (สนชัย ภูมิปาโล)	๑) มีการจัดตั้งศูนย์ด้านข้อมูลให้กับพระสอนศีลธรรม และ แม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการจัดทำเว็บไซต์ ๒) แต่งตั้ง คณะกรรมการ ระดมความคิดเห็น จัดทำ จัดอบรมให้ความรู้ ๓) รูปแบบ คือ (๑) ออกแบบหลักสูตร (๒) ทำไดอะแกรมการ เรียนรู้ (๓) ทำแบบทดสอบ (๔) จัดทำคู่มือการใช้งาน (๕) พัฒนาระบบ (๖) เพิ่มช่องสื่อสาร (๗) พัฒนาศูนย์การเรียนรู้
พระครูสังฆรักษ์สัจด์ ภาททมโม (ภักดี บำรุง)	๑) สภาพทั่วไป คือ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำสูง มีการมอบหมาย งาน บุคลากรปฏิบัติตามกฎระเบียบ ปัญหาอุปสรรค คือ การขาดแคลนบุคลากร ขาดเครื่องมือ ขาดการประสานงาน ๒) องค์ประกอบ คือ ตั้งคณะกรรมการ การกระจาย อำนาจ จัดบุคคล และควบคุม ๓) กระบวนการ คือ สรร หาบุคลากร การวางแผน วางกลยุทธ์ ติดตามผล ประเมินผล และนำไปปรับปรุงแก้ไข
พระครูขันตยาภิรักษ์	๑) การจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ราย ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) กระบวนการ คือ การผลิตตำราหรือคู่มือ การอบรมพัฒนาจิตใจ การใช้สื่อ การประเมินผล ๓) การพัฒนา คือ หน่วยงานควรสนับสนุน สื่อการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมต้องมีการพัฒนา

^{๑๐๔} กิสดายุทธ์ สักขทอง, “การเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ก่อนและหลังการ เรียนการสอนธรรมศึกษา”, วารสารสหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๕๕.

ตารางที่ ๒.๑๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา (ต่อ)

ผู้วิจัย	สรุปผลการวิจัย
พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระธมโม (อินทชาติ)	๑) สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ๒) ผลการเปรียบเทียบ พบว่า นักเรียนที่มีอายุ และวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีเพศ และวุฒิทางการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ๓) แนวทางคือ จัดให้มีการอบรม ให้นักเรียนมีส่วนร่วม จัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม จัดหาวิทยากร และมีการวัดประเมินผล
กิจสดายุทธ์ สั้งข์ทอง	๑) ก่อนการเรียน มีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง หลังการเรียน มีพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก ๒) ผลการเปรียบเทียบ เพศที่ต่างกัน และคณะที่ต่างกัน มีพฤติกรรมแตกต่างกัน ส่วนอายุและภูมิลำเนา ไม่แตกต่างกัน

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “การบริหารจัดการในการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ได้กำหนดตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ดังนี้

๒.๕.๑ ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ

๑) ข้อมูลทั่วไปของครู ในโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๒๘ คน^{๑๐๕} จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และตำแหน่ง

๒) องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน สืบเคราะห์จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒ หมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา มาตรา ๒๔ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านหลักสูตร (๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน และ (๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน^{๑๐๖}

๒.๕.๒ ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สืบเคราะห์จากเทคนิคการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle) ประกอบไปด้วย ๔ ขั้นตอน (๑) Plan ด้านการวางแผน (๒) Do ด้านการปฏิบัติตามแผน (๓) Check ด้านการตรวจสอบ และ (๔) Act ด้านการแก้ไขปรับปรุง^{๑๐๗}

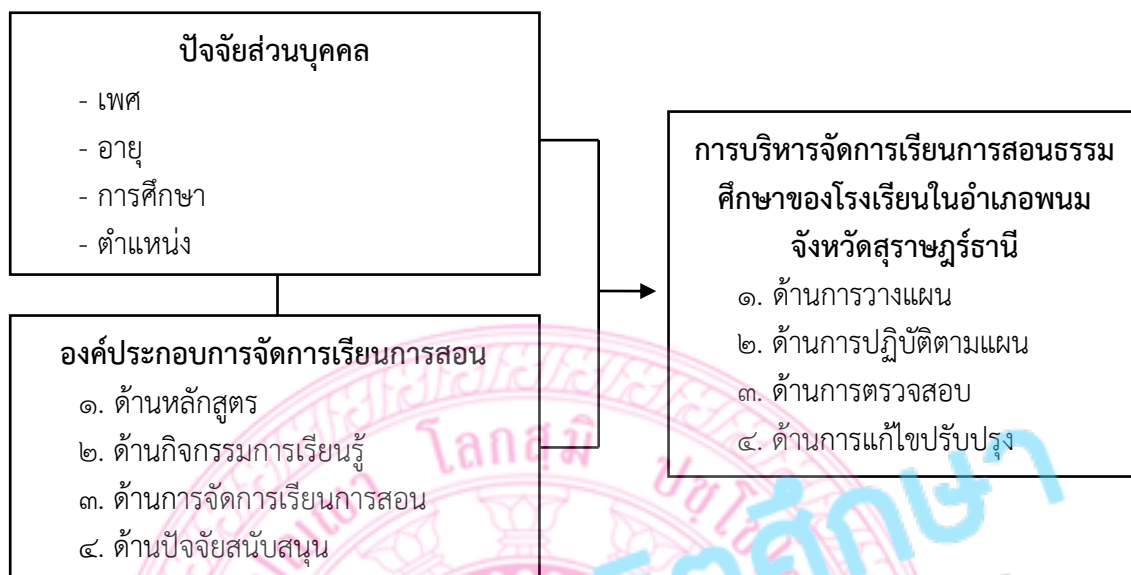
^{๑๐๕} กลุ่มสารสนเทศ สนผ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลบุคลากร ปีการศึกษา ๒๕๖๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://data.bopp-obec.info/emis/> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

^{๑๐๖} “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๒”, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๗ (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒) : ๘.

^{๑๐๗} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๖๒), หน้า ๗๑.

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)



แผนภาพที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมศึกษา อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๕ โรงเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓๒๘ คน^๑

^๑ กลุ่มสารสนเทศ สนผ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ข้อมูลบุคลากร ปีการศึกษา ๒๕๖๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://data.bopp-obec.info/emis/> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๒ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๘๐ คน ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนประชากร

e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง ๐.๐๕

$$\text{แทนค่า} \quad N = \frac{๓๒๘}{1 + ๓๒๘ (๐.๐๕)^2}$$

$$\text{กลุ่มตัวอย่าง} = ๑๘๐.๒๑ \text{ หรือ } ๑๘๐ \text{ คน}$$

จำนวนประชากร ๓๒๘ คน ได้กลุ่มตัวอย่าง ๑๘๐ คน

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นครูในโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมศึกษา อำเภอยะนิง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๒๘ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตามสูตร ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๘๐ คน แล้วทำการแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน ดังนี้^๓

$$\text{สูตร} \quad n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ n_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย

N_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

N คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

n คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากครูในโรงเรียนบ้านบางสาน จำนวน ๑๖ คน ได้แก่

$$\text{แทนค่า} \quad N_i = \frac{๑๘๐}{๓๒๘} \times ๑๖$$

$$\text{กลุ่มตัวอย่าง} = ๘.๗๘ \text{ หรือ } ๙ \text{ คน}$$

รายละเอียดจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แสดงในตารางที่ ๓.๑ ดังนี้

^๒ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย : Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

^๓ กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ครูในโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (จำนวนคน)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑. โรงเรียนบ้านบางसान	๑๖	๙
๒. โรงเรียนบ้านใหญ่	๑๐	๕
๓. โรงเรียนพนมศึกษา	๕๖	๓๒
๔. โรงเรียนชุมชนวัดปากตรัง	๑๔	๘
๕. โรงเรียนบ้านอรุโณทัย	๑๙	๑๐
๖. โรงเรียนอุปถัมภ์วิทยาพนม	๘๐	๔๔
๗. โรงเรียนวัดถ้ำราราม	๑๗	๙
๘. โรงเรียนบ้านเบญจา	๗	๔
๙. โรงเรียนวัดธัญญาราม	๑๐	๕
๑๐. โรงเรียนชุมชนบ้านช่องม้าเหลียว	๒๙	๑๖
๑๑. โรงเรียนบ้านพังกาญจน์	๑๖	๙
๑๒. โรงเรียนบ้านเขานาใน	๒๘	๑๕
๑๓. โรงเรียนบ้านคลองชะอุ่น	๑๐	๕
๑๔. โรงเรียนบ้านบางหิน	๙	๕
๑๕. โรงเรียนบ้านแสนสุข	๗	๔
รวม	๓๒๘	๑๘๐

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๘๐ คน ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน และลักษณะ ดังต่อไปนี้

๓.๒.๒.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม
- ๓) สร้างแบบสอบถามตามระเบียบการวิจัย
- ๔) นำเสนอร่างเครื่องมือแบบสอบถาม และนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item Objective Congruence: IOC)^๔ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน ดังนี้

^๔ พระมหากษัตริย์ กิตติโสภณ, ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒๔-๒๒๖.

- | | |
|-------------------------------------|--|
| (๑) พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, รศ.ดร. | อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ |
| (๒) รศ.ดร.อภิญา ฉัตรช่อฟ้า | อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา |
| (๓) ผศ.ดร.สุริยา รักษาเมือง | อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา |
| (๔) ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลา | อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ |
| (๕) ผศ.ดร.นิกร ศรีราช | อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ |

๕) นำแบบสอบถามที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าแอลฟา (Cronbach's Alpha) ของความเชื่อมั่นตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น ๐.๙๘๐

๖) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

๗) พิมพ์แบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริง เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการบริหารจัดการในการเรียนการสอนธรรมศึกษา เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และตำแหน่ง ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านหลักสูตร (๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน และ (๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการวางแผน (๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน (๓) ด้านการตรวจสอบ และ (๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ขออนุญาตขออนุญาตเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาตรวจสอบความถูกต้อง

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปมาวิเคราะห์

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

^๕ สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาการบริหารจัดการในการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน

๒) สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติ	มาก
๓	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติ	น้อย
๑	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติ	น้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ – ๕.๐๐	มีระดับการปฏิบัติ	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ – ๔.๕๐	มีระดับการปฏิบัติ	มาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๕๐	มีระดับการปฏิบัติ	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ – ๒.๕๐	มีระดับการปฏิบัติ	น้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๕๐	มีระดับการปฏิบัติ	น้อยที่สุด

๓) สถิติอนุมาน (Inferential Statistic) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ในที่นี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี เป็นตัวแปรตาม

๔) การวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด (Open ended Question) ที่แสดงถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยแจกแจงความถี่และร้อยละของผู้ตอบคำถามปลายเปิด

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๐ รูปหรือคน ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน ๒ รูป

ลำดับที่ ๑ พระครูสุทธิภาตารักษ์ เจ้าคณะอำเภอพนม

ลำดับที่ ๒ พระครูถาวรภาณจนารักษ์ เจ้าคณะตำบลพนม

กลุ่มที่ ๒ นักวิชาการด้านจัดการเชิงพุทธ จำนวน ๒ รูปหรือคน

ลำดับที่ ๓ พระครูภาวนาจันทคุณ, วิ.ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

^๒ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

ลำดับที่ ๔ ผศ.ดร.ภัชดา สุวรรณวล ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี

กลุ่มที่ ๓ หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒ คน

ลำดับที่ ๕ นางประวีร์ พรหมานอก ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
สุราษฎร์ธานี

ลำดับที่ ๖ นางสาวปราณี ทองแดง นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มผู้บริหารและครูอาจารย์สถานศึกษา จำนวน ๒ คน

ลำดับที่ ๗ นางผกา สามารถ ผู้อำนวยการโรงเรียนพนมศึกษา

ลำดับที่ ๘ นางยุพาพันธ์ คุณวิจิตร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดถ้ำวราม

กลุ่มที่ ๕ ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๒ คน

ลำดับที่ ๙ นายณัฐวัฒน์ แสงทองย้อย ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพนมศึกษา

ลำดับที่ ๑๐ นางสาวจันทิมา มีสุข ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพนมศึกษา

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการวางแผน (๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน (๓) ด้านการตรวจสอบ และ (๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง โดยมีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- (๑) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- (๒) กำหนดกรอบแนวคิดและสร้างแบบสอบถามตามระเบียบการวิจัย
- (๓) นำเสนอเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index : CVI) และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ
- (๔) จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ และนำไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- ๑) ขออนุญาตขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยขอความอนุเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๑๐ รูปหรือคน เพื่อขออนุญาตในการอนุเคราะห์การให้สัมภาษณ์

๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่ท่านกำหนดไว้

๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจัดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔) นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยวิธีการ ดังนี้

๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจัดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

๓) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอในรูปแบบการเรียบเรียงต่อไป สรุปความเรียงและตารางความถี่

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งนี้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๓ ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๔ องค์ความรู้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในส่วนของ เพศ อายุ การศึกษา และตำแหน่ง ได้ปรากฏผลดังรายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๖๘	๓๗.๘
	หญิง	๑๑๒	๖๒.๒
	รวม	๑๘๐	๑๐๐.๐
อายุ	ต่ำกว่า ๓๐ ปี	๕๒	๒๘.๙
	๓๑ - ๔๐ ปี	๙๘	๕๔.๔
	๔๑ - ๕๐ ปี	๒๔	๑๓.๓
	๕๑ ปี ขึ้นไป	๖	๓.๓
	รวม	๑๘๐	๑๐๐.๐
การศึกษา	ปริญญาตรี	๑๕๘	๘๗.๘
	ปริญญาโท	๑๗	๙.๔
	ปริญญาเอก	๕	๒.๘
	รวม	๑๘๐	๑๐๐.๐
ตำแหน่ง	ผู้บริหาร	๑๕	๘.๓
	ครู	๑๒๘	๗๑.๑
	ครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา	๓๗	๒๐.๖
	รวม	๑๘๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ด้านเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีเพศหญิง จำนวน ๑๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๒ น้อยที่สุด คือ เพศชาย จำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ ตามลำดับ

ด้านอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๔ รองลงมา คือ มีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๙ รองลงมา คือ มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓ น้อยที่สุด คือ มีอายุ ๕๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓ คน ตามลำดับ

ด้านการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๘ รองลงมา คือ ปริญญาโท จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๔ คน น้อยที่สุด คือ ปริญญาเอก จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ ตามลำดับ

ด้านตำแหน่ง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่ง ครู จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๑ รองลงมา คือ ครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๖ น้อยที่สุด คือ ผู้บริหาร จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ ตามลำดับ

๔.๑.๒ ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านหลักสูตร (๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน และ (๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๖ ตามลำดับดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม

(n = ๑๘๐)

องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษา ของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านหลักสูตร	๔.๑๐	๐.๖๒	มาก
๒. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	๔.๑๕	๐.๖๑	มาก
๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน	๔.๑๔	๐.๖๔	มาก
๔. ด้านปัจจัยสนับสนุน	๔.๐๔	๐.๖๖	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๑, S.D.= ๐.๕๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๕, S.D.= ๐.๖๑)
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๔, S.D.= ๐.๖๔)
๓. ด้านหลักสูตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๐, S.D.= ๐.๖๒)
๔. ด้านปัจจัยสนับสนุน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๐๔, S.D.= ๐.๖๖)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร

(n = ๑๘๐)

องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. หลักสูตรที่ใช้สอนมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อ	๔.๐๔	๐.๗๙	มาก
๒. หลักสูตรที่ใช้มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์	๔.๑๖	๐.๗๖	มาก
๓. หลักสูตรที่ใช้สามารถยืดหยุ่นและประยุกต์ใช้กับวิชาอื่นได้	๔.๑๐	๐.๗๕	มาก
รวม	๔.๑๐	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านหลักสูตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D.= ๐.๖๒) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. หลักสูตรที่ใช้มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๖$, S.D.= ๐.๗๖)

๒. หลักสูตรที่ใช้สามารถยืดหยุ่นและประยุกต์ใช้กับวิชาอื่นได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D.= ๐.๗๕)

๓. หลักสูตรที่ใช้สอนมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D.= ๐.๗๙)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

(n = ๑๘๐)

องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. พระอาจารย์มีกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมกลุ่ม การร้องเพลงธรรมะ เกมส์ เป็นต้น ที่น่าสนใจ สนุก ได้ข้อคิด	๔.๑๓	๐.๗๖	มาก
๒. พระอาจารย์มีการนำนักเรียนสู่การปฏิบัติ เช่น การฝึกสมาธิ ไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิตตภาวนา เป็นต้น	๔.๑๙	๐.๖๔	มาก
๓. กิจกรรมที่ใช้สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา นำมาถอดบทเรียนได้	๔.๑๓	๐.๗๘	มาก
รวม	๔.๑๕	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๕$, S.D.= ๐.๖๑) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. พระอาจารย์มีการนำนักเรียนสู่การปฏิบัติ เช่น การฝึกสมาธิ ไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิตตภาวนา เป็นต้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$, S.D.= ๐.๖๔)

๒. กิจกรรมที่ใช้สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา นำมาถอดบทเรียนได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๓$, S.D.= ๐.๗๘)

๓. พระอาจารย์มีกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมกลุ่ม การร้องเพลงธรรมะ เกมส์ เป็นต้น ที่น่าสนใจ สนุก ได้ข้อคิด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๓$, S.D.= ๐.๗๖)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน

(n = ๑๘๐)

องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียน สามารถเรียนรู้วิชาการ และสอบผ่านธรรมศึกษาได้	๔.๑๕	๐.๗๗	มาก
๒. การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียน สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงบวก และพัฒนา ตนเองได้	๔.๑๒	๐.๘๒	มาก
๓. การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ และปรับตัวอยู่ร่วมกับ สังคมได้	๔.๑๔	๐.๗๓	มาก
รวม	๔.๑๔	๐.๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D.= ๐.๖๔) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้วิชาการ และสอบผ่านธรรมศึกษาได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๕$, S.D.= ๐.๗๗)

๒. การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ และปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D.= ๐.๗๓)

๓. การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงบวก และพัฒนาตนเองได้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๒$, S.D.= ๐.๘๒)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน

(n = ๑๘๐)

องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก เพียงพอ ทันสมัย และมีความเหมาะสม	๔.๐๖	๐.๙๐	มาก
๒. งบประมาณและการให้การสนับสนุนจากทุกภาคส่วน เพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน	๓.๙๘	๐.๘๐	มาก
๓. สิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และอาคารสถานที่ที่มีความ เหมาะสมและเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน	๔.๐๙	๐.๗๕	มาก
รวม	๔.๐๔	๐.๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านปัจจัยสนับสนุน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๖๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. สิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และอาคารสถานที่ที่มีความเหมาะสมและเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D.= ๐.๗๕)

๒. สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ ทันสมัย และมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๙๐)

๓. งบประมาณและการให้การสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D.= ๐.๘๐)

๔.๑.๓ ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมใน ๔ ขั้นตอน คือ (๑) ด้านการวางแผน (๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน (๓) ด้านการตรวจสอบ และ (๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในตารางที่ ๔.๗ - ๔.๑๑ ตามลำดับดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการวางแผน	๔.๐๗	๐.๖๕	มาก
๒. ด้านการปฏิบัติตามแผน	๔.๐๔	๐.๖๖	มาก
๓. ด้านการตรวจสอบ	๔.๐๖	๐.๕๙	มาก
๔. ด้านการแก้ไขปรับปรุง	๔.๐๖	๐.๖๒	มาก
รวม	๔.๐๖	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๕๕) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๗$, S.D.= ๐.๖๕)
๒. ด้านการแก้ไขปรับปรุง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๖๒)
๓. ด้านการตรวจสอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๕๙)
๔. ด้านการปฏิบัติตามแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D.= ๐.๖๖)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. คณะสงฆ์มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน	๔.๐๙	๐.๘๓	มาก
๒. คณะสงฆ์มีการวางแผนการพัฒนาการศึกษาไว้ล่วงหน้า	๔.๐๑	๐.๙๐	มาก
๓. คณะสงฆ์มีการวางแผนการเรียนการสอน ขั้นตอน วิธีการและขอบข่ายการสอนอย่างเป็นระบบและ เหมาะสม	๔.๑๑	๐.๗๖	มาก
รวม	๔.๐๗	๐.๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๗$, S.D.= ๐.๖๕) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. คณะสงฆ์มีการวางแผนการเรียนการสอน ขั้นตอน วิธีการและขอบข่ายการสอนอย่างเป็นระบบและเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D.= ๐.๗๖)

๒. คณะสงฆ์มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D.= ๐.๘๓)

๓. คณะสงฆ์มีการวางแผนการพัฒนาการศึกษาไว้ล่วงหน้า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D.= ๐.๙๐)

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. คณะสงฆ์มีการจัดโครงสร้าง แผนงาน และ ภาระหน้าที่งาน	๔.๐๕	๐.๘๓	มาก
๒. คณะสงฆ์มีการคัดเลือก และวางบุคลากรให้เหมาะ กับงาน	๓.๙๙	๐.๙๐	มาก
๓. บุคลากรมีการปฏิบัติงานตามวิธีการและขั้นตอน อย่างถูกต้องตามแผนงานที่วางไว้	๔.๐๙	๐.๗๗	มาก
รวม	๔.๐๔	๐.๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านการปฏิบัติตามแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D.= ๐.๖๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. บุคลากรมีการปฏิบัติงานตามวิธีการและขั้นตอนอย่างถูกต้องตามแผนงานที่วางไว้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙$, S.D.= ๐.๗๗)

๒. คณะสงฆ์มีการจัดโครงสร้าง แผนงาน และภาระหน้าที่งาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๕$, S.D.= ๐.๘๓)

๓. คณะสงฆ์มีการคัดเลือก และวางบุคลากรให้เหมาะกับงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๙$, S.D.= ๐.๙๐)

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. คณะสงฆ์มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นประจำ	๔.๐๒	๐.๘๒	มาก
๒. คณะสงฆ์มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้	๔.๐๑	๐.๗๙	มาก
๓. บุคลากรมีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามระเบียบขั้นตอนอย่างถูกต้อง	๔.๑๕	๐.๖๒	มาก
รวม	๔.๐๖	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านการตรวจสอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๕๙) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. บุคลากรมีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามระเบียบขั้นตอนอย่างถูกต้อง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๕$, S.D.= ๐.๖๒)

๒. คณะสงฆ์มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นประจำ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D.= ๐.๘๒)

๓. คณะสงฆ์มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D.= ๐.๗๙)

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. คณะสงฆ์มีการเก็บข้อมูล สอบถามความคิดเห็น บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ไข ปรับปรุง	๓.๙๘	๐.๙๓	มาก
๒. คณะสงฆ์มีกระบวนการแก้ไขปรับปรุง และจัดทำ แผนการพัฒนากิจการการเรียนการสอนอย่างเป็น ระบบ	๔.๑๖	๐.๖๖	มาก
๓. คณะสงฆ์มีการแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงระบบ และปรับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งงาน เพื่อให้การ บริหารจัดการดียิ่งขึ้น	๔.๐๓	๐.๗๘	มาก
รวม	๔.๐๖	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในด้านการแก้ไขปรับปรุง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๖๒) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๓. คณะสงฆ์มีกระบวนการแก้ไขปรับปรุง และจัดทำแผนการพัฒนากิจการการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๖$, S.D.= ๐.๖๖)

๒. คณะสงฆ์มีการแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงระบบ และปรับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งงาน เพื่อให้การบริหารจัดการดียิ่งขึ้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D.= ๐.๗๘)

๑. คณะสงฆ์มีการเก็บข้อมูล สอบถามความคิดเห็นบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปรับปรุง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D.= ๐.๙๓)

๔.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
 ของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา
 และตำแหน่ง ตามสมมติฐานที่ ๑-๔ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ครูที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
 ของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน
 ธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามเพศ

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรม ศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	เพศ				t	Sig.
	ผู้ชาย (๖๘ คน)		ผู้หญิง (๑๑๒ คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการวางแผน	๔.๑๖	๐.๕๙	๔.๐๑	๐.๖๘	๑.๕๘๕	๐.๒๙
๒. ด้านการปฏิบัติตามแผน	๔.๒๗	๐.๕๒	๓.๙๑	๐.๖๙	๓.๙๗๘	๐.๑๖
๓. ด้านการตรวจสอบ	๔.๒๐	๐.๕๖	๓.๙๗	๐.๕๙	๒.๖๑๖	๐.๕๐
๔. ด้านการแก้ไขปรับปรุง	๔.๒๒	๐.๕๓	๓.๙๖	๐.๖๕	๒.๙๐๐	๐.๖๘
รวม	๔.๒๑	๐.๕๖	๓.๙๖	๐.๕๘	๓.๒๓๑	๐.๖๘

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t – test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระ
 ต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการ
 สอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธ
 สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๒ ครูที่มีอายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอายุ

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๔๑	๓	๐.๔๘๐	๑.๑๓๙	๐.๓๓
	ภายในกลุ่ม	๗๔.๒๐๓	๑๗๖	๐.๔๒๒		
	รวม	๗๕.๖๔๔	๑๗๙			
๒. ด้านการปฏิบัติตามแผน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๘๑	๓	๐.๕๒๗	๑.๒๒๖	๐.๓๐
	ภายในกลุ่ม	๗๕.๖๑๙	๑๗๖	๐.๔๓๐		
	รวม	๗๗.๒๐๐	๑๗๙			
๓. ด้านการตรวจสอบ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๔๐	๓	๐.๖๑๓	๑.๗๘๒	๐.๑๕
	ภายในกลุ่ม	๖๐.๕๖๗	๑๗๖	๐.๓๔๔		
	รวม	๖๒.๔๐๗	๑๗๙			
๔. ด้านการแก้ไขปรับปรุง	ระหว่างกลุ่ม	๔.๙๘๕	๓	๑.๖๖๒	๔.๖๓๒**	๐.๐๐
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๑๒๗	๑๗๖	๐.๓๕๙		
	รวม	๖๘.๑๑๑	๑๗๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๒๙	๓	๐.๕๔๓	๑.๘๔๘	๐.๑๔
	ภายในกลุ่ม	๕๑.๗๑๖	๑๗๖	๐.๒๙๔		
	รวม	๕๓.๓๔๕	๑๗๙			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑ ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอายุ ด้านการแก้ไขปรับปรุง

(n = ๑๘๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ			
		น้อยกว่า ๓๐ ปี (๕๒ คน)	๓๑ - ๔๐ ปี (๔๘ คน)	๔๑ - ๕๐ ปี (๒๔ คน)	๕๑ ปีขึ้นไป (๖ คน)
		๔.๑๐	๔.๑๕	๓.๖๗	๓.๗๘
น้อยกว่า ๓๐ ปี	๔.๑๐		-๐.๐๕	๐.๔๓*	-๐.๓๒
๓๑ - ๔๐ ปี	๔.๑๕			๐.๔๘*	๐.๓๗
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๖๗				-๐.๑๑
๕๑ ปีขึ้นไป	๓.๗๘				

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ครูที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง น้อยกว่า ครูที่มีอายุน้อยกว่า ๓๐ ปี และครูที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี

สมมติฐานที่ ๓ ครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรม
ศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน
ธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามการศึกษา

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรม ศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๓๔	๒	๑.๑๖๗	๒.๘๑๗	๐.๐๖
	ภายในกลุ่ม	๗๓.๓๑๑	๑๗๗	๐.๔๑๔		
	รวม	๗๕.๖๔๕	๑๗๙			
๒. ด้านการปฏิบัติตาม แผน	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๗๒	๒	๑.๒๘๖	๓.๐๕๐*	๐.๐๕
	ภายในกลุ่ม	๗๔.๖๒๘	๑๗๗	๐.๔๒๒		
	รวม	๗๗.๒๐๐	๑๗๙			
๓. ด้านการตรวจสอบ	ระหว่างกลุ่ม	๖.๒๖๙	๒	๓.๑๓๕	๙.๘๘๓**	๐.๐๐
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๑๓๘	๑๗๗	๐.๓๑๗		
	รวม	๖๒.๔๐๗	๑๗๙			
๔. ด้านการแก้ไข ปรับปรุง	ระหว่างกลุ่ม	.๖๒๓	๒	๐.๓๑๑	๐.๘๑๗	๐.๔๔
	ภายในกลุ่ม	๖๗.๔๘๘	๑๗๗	๐.๓๘๑		
	รวม	๖๘.๑๑๑	๑๗๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๔๗	๒	๐.๙๒๓	๓.๑๗๔*	๐.๐๔
	ภายในกลุ่ม	๕๑.๔๙๘	๑๗๗	๐.๒๘๑		
	รวม	๕๓.๓๔๕	๑๗๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓ ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็น

รายคู่ ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)
รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๖-๔.๑๘ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหาร
จัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
จำแนกตามการศึกษา ด้านภาพรวม

(n = ๑๘๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา		
		ปริญญาตรี (๑๕๘ คน)	ปริญญาโท (๑๗ คน)	ปริญญาเอก (๕ คน)
		๔.๐๖	๓.๘๙	๔.๕๘
ปริญญาตรี	๔.๐๖		๐.๑๗	-๐.๕๒*
ปริญญาโท	๓.๘๙			-๐.๖๙*
ปริญญาเอก	๔.๕๘			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านภาพรวม น้อยกว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหาร
จัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
จำแนกตามการศึกษา ด้านการปฏิบัติตามแผน

(n = ๑๘๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา		
		ปริญญาตรี (๑๕๘ คน)	ปริญญาโท (๑๗ คน)	ปริญญาเอก (๕ คน)
		๔.๐๓	๓.๙๔	๔.๗๓
ปริญญาตรี	๔.๐๓		๐.๑๗	-๐.๕๒*
ปริญญาโท	๓.๙๔			-๐.๖๙*
ปริญญาเอก	๔.๗๓			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน น้อยกว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามการศึกษา ด้านการตรวจสอบ

(n = ๑๘๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา		
		ปริญญาตรี (๑๕๘ คน)	ปริญญาโท (๑๗ คน)	ปริญญาเอก (๕ คน)
		๔.๑๐	๓.๕๑	๔.๔๗
ปริญญาตรี	๔.๑๐		๐.๕๙*	-๐.๓๗
ปริญญาโท	๓.๕๑			-๐.๙๖*
ปริญญาเอก	๔.๔๗			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ น้อยกว่า ครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และครูที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก

สมมติฐานที่ ๔ ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามตำแหน่ง

(n = ๑๘๐)

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี		SS	Df	MS	F	Sig.
๑. ด้านการวางแผน	ระหว่างกลุ่ม	๖.๗๒๔	๒	๓.๓๖๒	๘.๖๓๕**	๐.๐๐
	ภายในกลุ่ม	๖๘.๙๒๐	๑๗๗	๐.๓๘๘		
	รวม	๗๕.๖๔๔	๑๗๙			
๒. ด้านการปฏิบัติตามแผน	ระหว่างกลุ่ม	๕.๙๘๗	๒	๒.๙๙๓	๗.๔๔๐**	๐.๐๐
	ภายในกลุ่ม	๗๑.๒๑๓	๑๗๗	๐.๔๐๒		
	รวม	๗๗.๒๐๐	๑๗๙			
๓. ด้านการตรวจสอบ	ระหว่างกลุ่ม	.๔๖๙	๒	๐.๒๓๔	๐.๖๗๐	๐.๕๑
	ภายในกลุ่ม	๖๑.๙๓๘	๑๗๗	๐.๓๕๐		
	รวม	๖๒.๔๐๗	๑๗๙			
๔. ด้านการแก้ไขปรับปรุง	ระหว่างกลุ่ม	.๖๓๕	๒	๐.๓๑๘	๐.๘๓๓	๐.๔๔
	ภายในกลุ่ม	๖๗.๔๗๖	๑๗๗	๐.๓๘๑		
	รวม	๖๘.๑๑๑	๑๗๙			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๖๔๑	๒	๑.๓๒๑	๔.๖๑๐**	๐.๐๑
	ภายในกลุ่ม	๕๐.๗๐๓	๑๗๗	๐.๒๘๖		
	รวม	๕๓.๓๔๔	๑๗๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓ ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่

ในมิติทางด้านสังคมด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียด
 ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๐-๔.๒๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหาร
 จัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 จำแนกตามตำแหน่ง ด้านภาพรวม

(n = ๑๘๐)

ตำแหน่ง	$\bar{X}$	ตำแหน่ง		
		ผู้บริหาร (๑๕ คน)	ครู (๑๒๘ คน)	ครู อัตราจ้าง/ บุคลากร ทางการศึกษา (๓๗ คน)
		๔.๔๐	๔.๐๖	๓.๕๐
ผู้บริหาร	๔.๔๐		๐.๓๔*	๐.๕๐*
ครู	๔.๐๖			๐.๑๖
ครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา	๓.๕๐			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ครูที่มีตำแหน่งครู และที่มีตำแหน่งครู อัตราจ้าง/บุคลากร
 ทางการศึกษา มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านภาพรวม น้อยกว่า ครูที่มีตำแหน่งผู้บริหาร

ตารางที่ ๔.๒๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหาร
 จัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการวางแผน

(n = ๑๘๐)

ตำแหน่ง	$\bar{X}$	ตำแหน่ง		
		ผู้บริหาร (๑๕ คน)	ครู (๑๒๘ คน)	ครู อัตราจ้าง/ บุคลากร ทางการศึกษา (๓๗ คน)
		๔.๖๒	๔.๐๗	๓.๘๓
ผู้บริหาร	๔.๖๒		๐.๓๔*	๐.๕๐*
ครู	๔.๐๗			๐.๑๖*
ครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา	๓.๘๓			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า ครูที่มีตำแหน่งครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน น้อยกว่า ครูที่มีตำแหน่งผู้บริหาร และที่มีตำแหน่งครู

และครูที่มีตำแหน่งครู มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน น้อยกว่า ครูที่มีตำแหน่งผู้บริหาร

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามตำแหน่ง ด้านการปฏิบัติตามแผน

(n = ๑๘๐)

ตำแหน่ง	X	ตำแหน่ง ครู อัตราจ้าง/ บุคลากร ทางการศึกษา (๓๗ คน)
ผู้บริหาร	๔.๕๘	๓.๘๓
ครู	๔.๐๔	๐.๕๔*
ครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา	๓.๘๓	๐.๒๑

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า ครูที่มีตำแหน่งครู และที่มีตำแหน่งครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน น้อยกว่า ครูที่มีตำแหน่งผู้บริหาร

ตารางที่ ๔.๒๓ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๔

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	F/t	Sig.	ผลการศึกษา ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	เพศ	๓.๒๓๑	๐.๐๘		✓
๒	อายุ	๑.๘๔๘	๐.๑๔		✓
๓	การศึกษา	๓.๑๗๔*	๐.๐๔	✓	
๔	ตำแหน่ง	๔.๖๑๐*	๐.๐๑	✓	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลสรุปได้ดังนี้

ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

๔.๓ ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔.๓.๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถจำแนกตามรายด้านโดยมีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๔-๔.๒๗

ตารางที่ ๔.๒๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการประชุมร่วมเพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอนทั้งในระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว	๑. ศึกษาข้อมูล นำมาวิเคราะห์ และประชุมร่วมกันทุกฝ่าย หาแนวทางการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
๒. ไม่มีการกำหนดนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และไม่มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน	๒. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบาย และวางกรอบระเบียบการปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระสอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ ทำให้ไม่เข้าใจแผน และไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนที่วางไว้	๑. ควรมีการจัดอบรมฝึกฝนทักษะความรู้ประสบการณ์แก่พระสอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
๒. บุคลากรไม่เพียงพอต่อความต้องการ ขาดแคลนงบประมาณ และอุปกรณ์ที่จำเป็น ทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้	๒. สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามแผน เช่น การจัดสรรบุคลากร การให้ทรัพยากรทางการเงินและวัสดุอุปกรณ์

ตารางที่ ๔.๒๖ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. กระบวนการตรวจสอบไม่ชัดเจนหรือไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งอาจทำให้กระบวนการตรวจสอบไม่มีประสิทธิภาพ	๑. ควรกำหนดกรอบการตรวจสอบให้เป็นไปตามมาตรฐาน โดยการทำให้มีความเข้าใจในกระบวนการตรวจสอบและการวัดผลที่ชัดเจนโดยทั่วถึงกัน
๒. ไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน	๒. ควรจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นกลาง จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปรับปรุงแก้ไข

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ไม่มีเก็บข้อมูล ศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ปัญหอย่างจริงจัง	๑. ควรมีการศึกษาข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้เข้าถึงปัญหาที่แท้จริง และนำมาร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง
๒. บุคลากรขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอน	๒. จัดโครงการฝึกอบรมที่เน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๔.๓.๒ ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) และเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน เพื่อให้ได้มา ซึ่งข้อมูลการสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์เชิงพรรณนา ดังต่อไปนี้

๑.๑ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร

๑) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรมีการกำหนดนโยบายด้านหลักสูตรที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตวิญญาณ โดยมุ่งเน้นหลักธรรมและคำสอนทางพระพุทธศาสนา^๑

๒) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านหลักสูตร ควรเน้นการกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรที่มีความชัดเจนและเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว^๒

๓) การวางแผนเพื่อจัดทำหลักสูตรธรรมศึกษานั้น ควรเป็นการวางแผนจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อให้หลักสูตรมีความครอบคลุมตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย และหลังจากจัดทำขึ้นแล้วควรมีการนำไปทดลองใช้ และนำกลับมาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น^๓

๔) หลักสูตรควรมีระบบชัดเจน เพื่อสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนในการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน การวางแผนที่ดีและการดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนจะสามารถพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๔

๕) หลักสูตรควรมีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน การพัฒนาแผนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นไปที่คุณภาพของการสอนและการเรียนรู้ รวมถึงการปรับปรุงวิธีการสอนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียน^๕

๖) นโยบายด้านหลักควรมีทั้งแนวทางเชิงบวก เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเข้าใจในเรื่องพระพุทธศาสนา รวมถึงแนวทางเชิงป้องกัน เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการประทุพติผิดจรรยาบรรณ^๖

๗) หลักสูตรควรเน้นการสอนให้เข้าใจความหมายและประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม และสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น การประยุกต์หลักธรรมที่นักเรียนสามารถทำได้ในบ้าน ในโรงเรียน หรือในชุมชน^๗

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

๘) หลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ใช้สอนในปัจจุบันมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย และไม่น่าเบื่อหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น หลักสูตรควรออกแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เรียน เช่น เด็กเล็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ เป็นต้น^๘

๙) หลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้ง ๔ วิชา คือ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชาธรรมวิภาค วิชาพุทธประวัติ และ วิชาวินัย^๙

๑๐) หลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันควรมีความยืดหยุ่นและสามารถประยุกต์ใช้กับวิชาอื่นได้ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนวิชาธรรมศึกษาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐}

สรุปว่า การบริหารจัดการการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ควรมีการกำหนดนโยบายด้านหลักสูตรที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตวิญญาณ มีเป้าหมายชัดเจนและเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีทั้งแนวทางส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาหลักสูตรควรมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายเพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้ครอบคลุม ตรงตามความต้องการ และมีการทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริง หลักสูตรที่ใช้ควรมีระบบชัดเจน มั่นคง ยั่งยืน เน้นการสอนให้เข้าใจความหมายและประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน การออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม เน้นคุณภาพของการสอนและการเรียนรู้ พัฒนาแผนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียน ใช้สื่อการสอนที่หลากหลายทันสมัย เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม และมีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

ตารางที่ ๔.๒๘ สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร

ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. ควรกำหนดนโยบายด้านหลักสูตรมีเป้าหมายชัดเจน และเน้นการพัฒนาที่ทั้งส่งเสริมคุณธรรมและป้องกัน	๕	๑, ๕, ๖, ๗, ๘
๒. ควรพัฒนาหลักสูตรให้มั่นคง ออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสม ครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	๔	๔, ๕, ๖, ๑๐
๓. ควรมีการตรวจสอบหลักสูตรด้วยการทดลองใช้ก่อน	๔	๑, ๓, ๕, ๙
๔. ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นที่ผลลัพธ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ	๓	๔, ๕, ๖

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

จากตารางที่ ๔.๒๘ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร คือ ควรกำหนดนโยบายด้านหลักสูตรมีเป้าหมายชัดเจน และเน้นการพัฒนามีทั้งส่งเสริมคุณธรรมและป้องกัน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๕ รูปหรือคน ควรพัฒนาหลักสูตรให้มั่นคง ออกแบบหลักสูตรให้เหมาะสม ครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๔ รูปหรือคน ควรมีการตรวจสอบหลักสูตรด้วยการทดลองใช้ก่อน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๔ รูปหรือคน ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นที่ผลลัพธ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๓ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปลองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านหลักสูตร
สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๑.๒ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

๑) การกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของโรงเรียน ให้มีความสำคัญกับขั้นตอนการกำหนดเป้าหมายที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่ เน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ^{๑๑}

๒) ควรมีการนำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ โดยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และสื่อการเรียนการสอนที่มีความเหมาะสมและทันสมัย ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนล่วงหน้าในระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว^{๑๒}

๓) การวางแผนการจัดกิจกรรม คือ การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ในการทำให้เป้าหมายเป็นจริง โดยระบุทรัพยากรที่จำเป็น เช่น งบประมาณ บุคลากร และเทคโนโลยี^{๑๓}

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

๔) การวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรให้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ไม่เน้นเนื้อหาวิชาการมากจนทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย แต่ไม่ไร้สาระหรือเน้นความสนุกสนานมากจนเกินไป^{๑๔}

๕) ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนที่แตกต่างกันไปตามระดับชั้นเรียนหรือวัยของผู้เรียน โดยการคำนึงถึงการพัฒนาการทางสมองของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ดังนั้น การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรนักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบด้วย^{๑๕}

๖) การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีการสนับสนุนการวิจัยและการทดลองในการสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา มีการฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมให้มีความชำนาญด้านการจัดกิจกรรม โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัย^{๑๖}

๗) ครูผู้สอนควรเลือกกิจกรรมที่นำนักเรียนสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และบริบทของการเรียนการสอน เพื่อช่วยพัฒนาทักษะต่างๆ ของนักเรียน เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการทำงานกลุ่ม และทักษะการสื่อสาร เป็นต้น^{๑๗}

๘) กิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา เป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างสนุกสนาน เข้าใจง่าย และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น ครูผู้สอนจึงควรเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และบริบทของการเรียนการสอนด้วย^{๑๘}

๙) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีกิจกรรมที่นำนักเรียนสู่การปฏิบัติ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภาคทฤษฎี เพื่อให้นักเรียนเข้าใจธรรมะ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง^{๑๙}

๑๐) กิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีความยืดหยุ่นและสามารถบูรณาการรายวิชากับแขนงอื่น ๆ ได้ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนวิชาธรรมศึกษาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๐}

สรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีดังนี้ คือ กำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ นำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ ใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ ใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมและทันสมัย วางแผนล่วงหน้าทั้งระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว การวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรให้มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ไม่เน้นเนื้อหาวิชาการมากจนทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย ไม่ไร้สาระหรือเน้นความสนุกสนานมากจนเกินไป กิจกรรมการ

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

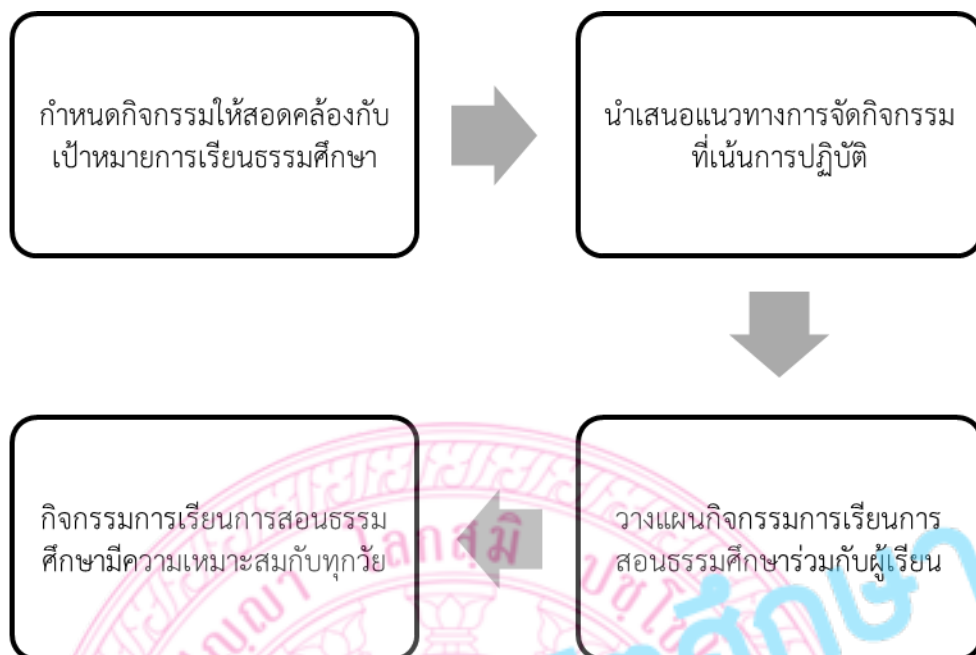
^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

เรียนรู้ในโรงเรียน ควรแตกต่างกันไปตามระดับชั้นเรียนหรือวัยของผู้เรียนคำนึงถึงการพัฒนาการทางสมองของผู้เรียน และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบ

ตารางที่ ๔.๒๙ สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. ควรมีการกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา	๘	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘
๒. ควรมีการวางแผนทางเพื่อพัฒนาการจัดกรรมให้เหมาะสม และมีความทันสมัยอยู่เสมอ	๗	๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐
๓. ควรมีการวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาร่วมกันกับผู้เรียนเพื่อให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย	๕	๔, ๕, ๖, ๗, ๘
๔. กิจกรรมการเรียนรู้ควรยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามระดับชั้นเรียนหรือพัฒนาการของผู้เรียน	๕	๑, ๒, ๔, ๗, ๙

จากตารางที่ ๔.๒๙ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ควรมีการกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๘ รูปหรือคน ควรมีการวางแผนทางเพื่อพัฒนาการจัดกรรมให้เหมาะสม และมีความทันสมัยอยู่เสมอ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๗ รูปหรือคน ควรมีการวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาร่วมกันกับผู้เรียนเพื่อให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๕ รูปหรือคน กิจกรรมการเรียนรู้ควรยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามระดับชั้นเรียนหรือพัฒนาการของผู้เรียน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๕ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๒ สรุปลองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านกิจกรรมการเรียนรู้
สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๑.๓ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน

๑) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัด
สุราษฎร์ธานี จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบได้นั้น จะต้องม
ขั้นตอนการวางแผนการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม^{๒๑}

๒) การจัดการเรียนการสอนควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการและความ
เป็นไปได้ของโรงเรียน โดยการใช้ข้อมูลจากการประเมินผลการเรียนการสอน การสำรวจความ
ต้องการของนักเรียนและครู และการวิเคราะห์สถานการณ์ที่มีผลต่อการศึกษา^{๒๒}

๓) การจัดการเรียนการสอนควรใช้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานและการประเมินผลเชิงลึก
เพื่อสร้างแผนการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลผลการเรียน การ
ประเมินความต้องการของนักเรียนและบุคลากร และการตรวจสอบสถานการณ์ทางการศึกษา^{๒๓}

๔) การจัดทำแผนการเรียนการสอนควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทฤษฎีและการ
ปฏิบัติธรรม โดยการเน้นให้นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน และให้เกิดการเรียนรู้ที่มี
คุณค่าและสอดคล้องกับวัฒนธรรมศาสนาของนักเรียน^{๒๔}

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

๕) การวางแผนการจัดการเรียนการสอน ควรมีการวางแผนเชิงปริมาณ คือ การใช้เทคนิคการพยากรณ์โดยอาศัยความรู้ทางคณิตศาสตร์และสถิติ การนำเสนอแผนการเรียนการสอน โดยใช้ข้อมูลทางสถิติเพื่อประเมินและพยากรณ์จำนวนผู้เรียน^{๒๕}

๖) การวางแผนการจัดการเรียนการสอน ควรมีการวางแผนเชิงคุณภาพ เป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา เพื่อให้โรงเรียนสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพของการเรียนการสอน และผลการเรียนของนักเรียนอย่างเป็นที่พอใจและเหมาะสม^{๒๖}

๗) การวางแผนการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการใส่ใจทั้งส่วนที่เป็นคุณภาพและส่วนที่เป็นปริมาณ เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน^{๒๗}

๘) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของคณะสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ พัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน การพูดของนักเรียน ทำให้สามารถเรียนรู้วิชาการ และสอบผ่านธรรมศึกษาได้^{๒๘}

๙) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกและพัฒนาผู้เรียน มิใช่แค่การสอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวก และพัฒนาตนเองได้อย่างรอบด้าน^{๒๙}

๑๐) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของคณะสงฆ์ มิใช่แค่การสอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้และปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างกลมกลืน^{๓๐}

สรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีดังนี้ คือ ควรมีการวางแผนการเรียนการสอนที่เหมาะสม โดยใช้ข้อมูลจากการประเมินผล การสำรวจความต้องการ และวิเคราะห์สถานการณ์ที่มีผลต่อการศึกษา การสร้างแผนการเรียนการสอน เช่น วิเคราะห์ข้อมูลผลการเรียน ประเมินความต้องการ และสำรวจสถานการณ์ทางการศึกษา เน้นการเรียนรู้ทฤษฎีและปฏิบัติธรรมให้นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน และเรียนรู้ที่มีคุณค่า สอดคล้องกับวัฒนธรรมศาสนา วางแผนเชิงปริมาณใช้เทคนิคการพยากรณ์ นำเสนอแผนการเรียนการสอนโดยใช้ข้อมูลทางสถิติเพื่อประเมินและพยากรณ์จำนวนผู้เรียน วางแผนเชิงคุณภาพ เพื่อให้โรงเรียนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพ และผลการเรียนของนักเรียน ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ อ่าน เขียน พูด ให้นักเรียนเรียนรู้วิชาการ สอบผ่านธรรมศึกษา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และพัฒนาผู้เรียน

^{๒๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๒๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

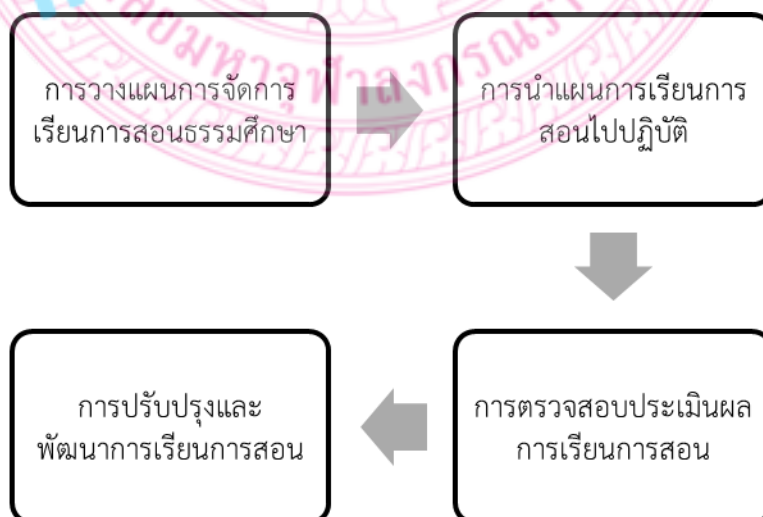
^{๒๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๓๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

ตารางที่ ๔.๓๐ สรุปลองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน

ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีการวางแผนการเรียนการสอนที่เหมาะสม	๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๖, ๗, ๘
๒. ควรมีการวางแผนการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่มีการวางแผนทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ	๗	๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐
๓. ควรมีการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	๖	๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๐
๔. การเรียนการสอนธรรมศึกษาควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและส่งเสริมการพัฒนาทักษะของผู้เรียน	๕	๑, ๒, ๔, ๗, ๙

จากตารางที่ ๔.๓๐ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีการวางแผนการเรียนการสอนที่เหมาะสม มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๗ รูปหรือคน ควรมีการวางแผนการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่มีการวางแผนทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๗ รูปหรือคน ควรมีการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๖ รูปหรือคน การเรียนการสอนธรรมศึกษาควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและส่งเสริมการพัฒนาทักษะของผู้เรียน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๕ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๓ สรุปลองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการจัดการเรียนการสอน

สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๑.๔ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน

๑) การจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม ควรเน้นการวางแผนที่สร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนการสอนอย่างมีความเข้าใจและมุ่งหวังเดียวกัน^{๓๑}

๒) อาคารสถานที่เรียนควรมีการวางแผนระยะยาว เพราะก่อสร้างต้องอาศัยงบประมาณเป็นจำนวนมาก หลังการก่อสร้างแล้วก็ยังต้องมีการต่อเติม ปรับปรุงซ่อมแซมเป็นประจำ ดังนั้น จึงต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อให้สามารถจัดหางบประมาณได้ทัน^{๓๒}

๓) การขอสนับสนุนปัจจัยช่วยเหลืออื่น ๆ ควรมีการวิเคราะห์สถานการณ์ คือ การทำการสำรวจและวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของโรงเรียน เช่น การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน การวิเคราะห์ความต้องการของบุคลากรและนักเรียน และการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมภายนอกที่อาจมีผลต่อการเรียนการสอน^{๓๓}

๔) การบริหารจัดการเรียนการสอนควรให้ความสำคัญกับการให้ความสนับสนุนและการประเมินผล เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์และความคาดหวังที่ต้องการให้ได้ผลที่ดีและยั่งยืน^{๓๔}

๕) ด้านปัจจัยสนับสนุน คือ การจัดหาครูพระที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นการสร้างและรักษาทีมครูที่มีความสามารถและมีประสบการณ์ในการสอนธรรมศึกษา และการจัดหาและการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมและมีคุณภาพสำหรับการเรียนการสอนธรรมศึกษา^{๓๕}

๖) ควรมีการเตรียมความพร้อมของครูอาจารย์และบุคลากรสนับสนุนทางการบริหารจัดการ เช่น การปรับสมดุลคณะกรรมการและบุคลากรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง^{๓๖}

๗) ควรมีการจัดการทรัพยากรที่เป็นเชิงยุทธศาสตร์ในการใช้วัสดุอุปกรณ์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความต้องการและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการด้วย^{๓๗}

๘) ควรมีการวางแผนด้านปัจจัยสนับสนุนทำให้เกิดคุณภาพในการเรียนการสอน และการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดทำให้สามารถต่อยอดการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีคุณภาพสูงสุด^{๓๘}

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๓๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๓๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

๙) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการนำเสนอตัวชี้วัดสำคัญ เป็นที่ยอมรับในการกำหนดเป้าหมายที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ เพื่อให้สามารถติดตามและวัดผล การดำเนินงานได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการประเมินผลและปรับปรุงงานต่อไป^{๓๙}

๑๐) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาจะต้องมีการวางแผนพัฒนาและ สร้างเนื้อหาการเรียนการสอนที่เพิ่มคุณค่าให้กับการเรียนรู้ของนักเรียน รวมถึงการวางแผนตรวจสอบ และประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป^{๔๐}

สรุปว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน คือ องค์ประกอบที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มี ประสิทธิภาพ ดังนี้ ควรเน้นการวางแผนที่สร้างความร่วมมือระหว่างทุกฝ่าย วางแผนระยะยาวสำหรับ อาคารสถานที่ วิเคราะห์สถานการณ์ก่อนขอสนับสนุนปัจจัยช่วยเหลือ ให้ความสำคัญกับการสนับสนุน และประเมินผล การจัดหาครูพระที่มีความรู้ ความสามารถ สร้างและรักษาทีมครูที่มีประสบการณ์ เตรียมความพร้อมของครูและบุคลากรสนับสนุน การจัดการทรัพยากรอย่างมีกลยุทธ์ วางแผนการใช้ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาและสร้างเนื้อหาการเรียนการสอนที่มีคุณค่า นำเสนอตัวชี้วัด สำคัญที่ชัดเจน วางแผนตรวจสอบและประเมินผล ปัจจัยสนับสนุนเหล่านี้ ล้วนมีความสำคัญต่อการ จัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควร นำปัจจัยเหล่านี้ไปพิจารณาและนำไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ตารางที่ ๔.๓๑ สรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน

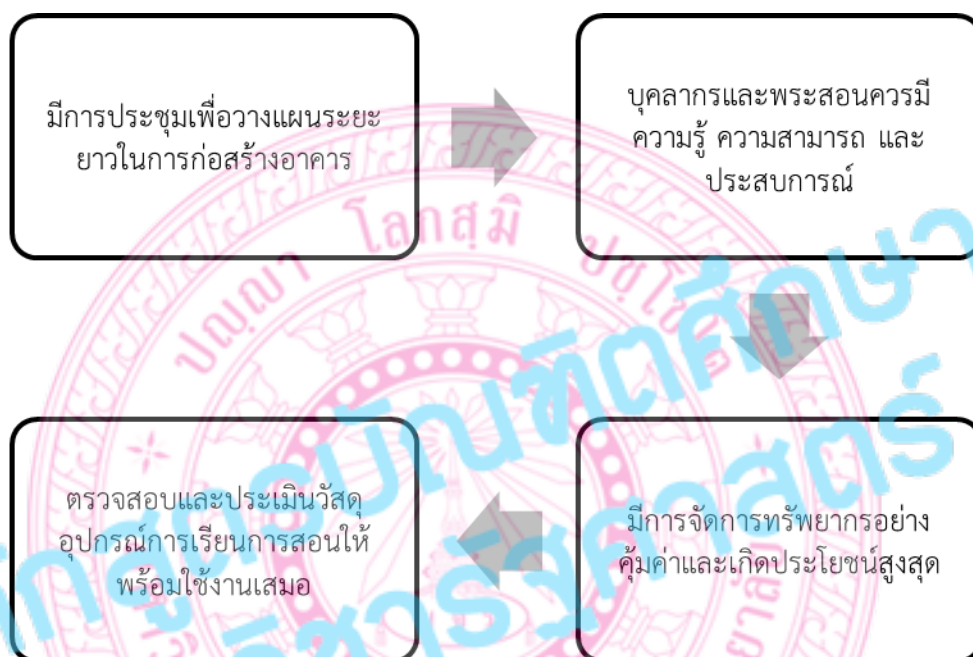
ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. ควรร่วมมือทุกฝ่ายเพื่อวางแผนอาคารสถานที่ในระยะ ยาวและขอสนับสนุนปัจจัยช่วยเหลือ	๑๐	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐
๒. ควรจัดหาครูพระที่มีความรู้ ความสามารถ และมีการ อบรมเพื่อสร้างประสบการณ์และเตรียมความพร้อม	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙
๓. จัดการทรัพยากรอย่างมีกลยุทธ์ มีการวางแผนการใช้ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ	๘	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๘, ๙, ๑๐
๔. ควรตรวจสอบการใช้ทรัพยากรในการจัดการเรียนการ สอนเพื่อประเมินสภาพอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งาน	๔	๓, ๔, ๕, ๖

จากตารางที่ ๔.๓๑ องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน คือ ควรร่วมมือทุกฝ่ายเพื่อวางแผนอาคารสถานที่

^{๓๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๔๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

ในระยะยาวและขอสนับสนุนปัจจัยช่วยเหลือ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๑๐ รูปหรือคน ควรจัดหาครูพระที่มีความรู้ ความสามารถ และมีการอบรมเพื่อสร้างประสบการณ์และเตรียมความพร้อม มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๙ รูปหรือคน จัดการทรัพยากรอย่างมีกลยุทธ์ มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๘ รูปหรือคน ควรตรวจสอบการใช้ทรัพยากรในการจัดการเรียนการสอนเพื่อประเมินสภาพอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งาน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๔ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๔ สรุปลักษณะประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านปัจจัยสนับสนุน
สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๒.๑ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน

๑) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรเน้นการวางแผนอย่างเป็นระบบ และชัดเจน เพื่อสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนในการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน การวางแผนควรให้ความสำคัญกับขั้นตอนการกำหนดเป้าหมาย และการกำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมาย^{๔๑}

๒) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรเน้นการกำหนดเป้าหมายที่มีความชัดเจนและเน้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการเติบโตและพัฒนาการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว^{๔๒}

^{๔๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๔๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

๓) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาจะสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบได้นั้น จะต้องมีการวางแผนที่เหมาะสม มีการวิเคราะห์สถานการณ์ การวางแผนการดำเนินงาน และการติดตามผล^{๔๓}

๔) การวางแผนควรให้ครอบคลุมภาระงาน โดยการเน้นให้นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันและให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและสอดคล้องกับวัฒนธรรมศาสนาของนักเรียน การวางแผนหลักสูตร ควรเน้นการสอนให้เข้าใจความหมายและประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม^{๔๔}

๕) ควรมีการประชุมร่วมกันทุกฝ่าย เพื่อนำเสนอแผนการเรียนการสอนโดยใช้ข้อมูลทางสถิติเพื่อประเมินและพยากรณ์จำนวนผู้ที่เข้ารับบริการทางการศึกษาในโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี^{๔๕}

๖) ควรมีแผนการพัฒนาพระสอนศีลธรรม คือ การเตรียมความพร้อมและการพัฒนาพระสอนศีลธรรมที่มีความรู้และความสามารถในการสอน มีการนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการนิเทศและติดตามผลเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนต่อไป^{๔๖}

๗) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการประชุมร่วมกัน เพื่อวางกรอบการดำเนินงานเกี่ยวกับการร่วมตั้งเป้าหมาย เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียน และออกแบบสื่อการสอนหลักสูตรการสอนการวัดและประเมินผลการดำเนินงานให้ชัดเจน^{๔๗}

๘) การวางแผนการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และการวางแผนเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๔๘}

๙) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการนำเสนอตัวชี้วัดสำคัญ เป็นที่ยอมรับในการกำหนดเป้าหมายที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ เพื่อให้สามารถติดตามและวัดผลการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการประเมินผลและปรับปรุงงานต่อไป^{๔๙}

๑๐) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาจะต้องมีการวางแผนพัฒนาและสร้างเนื้อหาการเรียนการสอนที่เพิ่มคุณค่าให้กับการเรียนรู้ของนักเรียน รวมถึงการวางแผนตรวจสอบและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป^{๕๐}

สรุปว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ การวางแผนเชิงปริมาณ และการวางแผนเชิงคุณภาพ ต้องอาศัยการร่วมกันในการวางแผนและดำเนินงาน เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ปฏิทินกิจกรรม การสร้างสื่อการสอน การวัดและประเมินผล และการจัดสรรงบประมาณ ร่วมกันกำหนดและปรับปรุง

^{๔๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๔๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๔๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๔๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๔๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๔๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๔๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

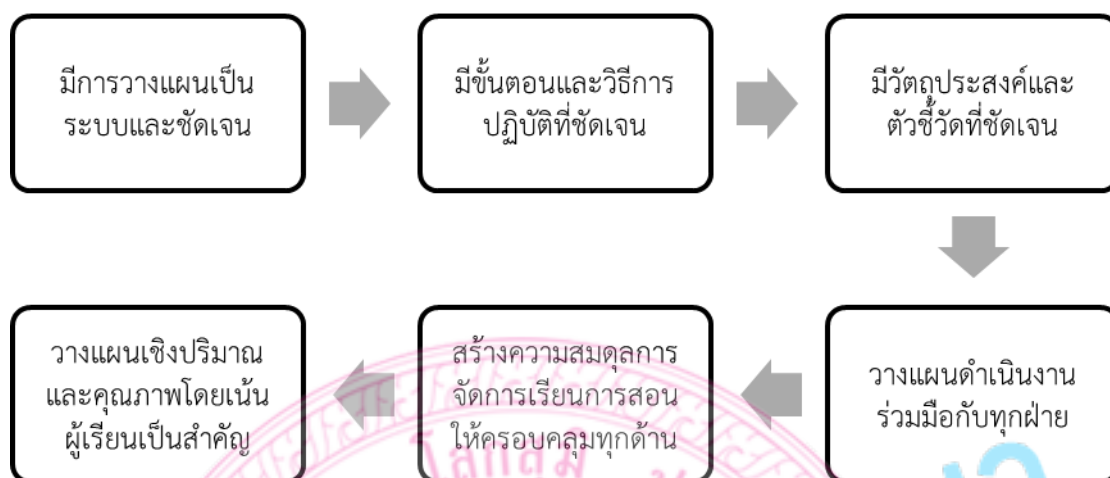
^{๕๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

แผนการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกด้าน ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตวิญญาณและหลักธรรม และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนโยบายนี้ โดยการจัดทำแผนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการสอนและปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน และการให้ความสนับสนุนและการประเมินผลเพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์และความคาดหวังที่ต้องการให้ได้ผลที่ดีและยั่งยืน

ตารางที่ ๔.๓๒ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน

ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. เน้นการวางแผนอย่างเป็นระบบและชัดเจน เพื่อสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนในการศึกษา	๑๐	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐
๒. ขั้นตอนการวางแผน คือ (๑) วิเคราะห์สถานการณ์ (๒) การกำหนดเป้าหมาย (๓) การวางแผนการดำเนินงาน และ (๔) การดำเนินการและติดตามผล	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙
๓. การนำเสนอตัวชี้วัดสำคัญที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ เพื่อวัดผลและปรับปรุงการดำเนินงาน	๘	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๘, ๙, ๑๐
๔. ทุกฝ่ายควรร่วมกันในการวางแผนดำเนินงาน และปรับปรุงแผนให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกด้าน	๕	๑, ๕, ๖, ๗, ๘
๕. ควรแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ การวางแผนเชิงปริมาณ และการวางแผนเชิงคุณภาพ	๔	๔, ๕, ๖, ๑๐
๖. ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตวิญญาณและหลักธรรม สร้างความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	๓	๔, ๕, ๖

จากตารางที่ ๔.๓๒ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน คือ เน้นการวางแผนอย่างเป็นระบบและชัดเจน เพื่อสร้างเสถียรภาพและความยั่งยืนในการศึกษา มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๑๐ รูปหรือคน ขั้นตอนการวางแผน คือ (๑) วิเคราะห์สถานการณ์ (๒) การกำหนดเป้าหมาย (๓) การวางแผนการดำเนินงาน และ (๔) การดำเนินการและติดตามผล มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๙ รูปหรือคน การนำเสนอตัวชี้วัดสำคัญที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ เพื่อวัดผลและปรับปรุงการดำเนินงาน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๘ รูปหรือคน ทุกฝ่ายควรร่วมกันในการวางแผนดำเนินงาน และปรับปรุงแผนให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกด้าน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๕ รูปหรือคน ควรแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ การวางแผนเชิงปริมาณ และการวางแผนเชิงคุณภาพ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๔ รูปหรือคน ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตวิญญาณและหลักธรรม สร้างความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๓ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๕ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด
สุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน
สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๒.๒ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน

๑) การปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอน ควรเน้นการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มั่นใจว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนอย่างเหมาะสม และควรมีการรายงานผลการปฏิบัติงานไปยังผู้บังคับบัญชาด้วย^{๕๑}

๒) ขั้นตอนที่สำคัญในการปฏิบัติงานตามแผนการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีการดำเนินการและติดตามผล มีการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการ มีการจัดแผนก มีการวางแผนภาระหน้าที่งาน มีระบบการคัดเลือกและวางบุคลากร และมีการพัฒนาบุคลากร^{๕๒}

๓) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาจำเป็นต้องปฏิบัติตามขั้นตอนการปฏิบัติงานที่หน่วยงานได้กำหนดไว้ในแผน และปฏิบัติให้สอดคล้องกับกลยุทธ์ จุดมุ่งหมาย และตัวชี้วัด เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษามีประสิทธิภาพและสามารถปรับปรุงได้^{๕๓}

๔) การปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรนำแผนที่ได้จัดเตรียมไว้มาปฏิบัติตามให้เป็นรูปธรรมและมีการกำกับติดตามประเมินผลการสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้ปฏิบัติต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายและหลักสูตร เทคนิคและวิธีการใหม่ๆ และการดูแลหรือการแก้ไขปัญหา^{๕๔}

^{๕๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๕๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๕๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๕๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

๕) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการปฏิบัติตามแผน สามารถสรุปได้เป็น ๖ อย่าง คือ (๑) การสื่อสารและทำความเข้าใจ (๒) การจัดกระบวนการทำงาน (๓) การวิเคราะห์สถานการณ์ (๔) การจัดสรรงบประมาณ (๕) การรายงานผล (๖) การตรวจสอบและประเมินผล^{๕๕}

๖) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการปฏิบัติตามแผน สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น คือ (๑) วิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารจัดการ (๒) ดำเนินงานตามแผนที่วางไว้อย่างเคร่งครัด (๓) ติดตามตรวจสอบและประเมินผลเพื่อเข้าสู่ระบบการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๖}

๗) การปฏิบัติตามแผนการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีการจัดทำคู่มือการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้แผนการดำเนินงานมีความชัดเจน การปฏิบัติตามแผนที่ดีควรมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม มีการมอบหมายและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานที่ชัดเจน^{๕๗}

๘) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีกรอบการปฏิบัติงานที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการบุคลากรได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องมีการคัดเลือกและวางบุคลากร กำหนดภาระหน้าที่ การปฏิบัติงานตามแผน รายงานผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ^{๕๘}

๙) การปฏิบัติงานตามแผนการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้เป็นไปอย่างเหมาะสมจะต้องมีการกำหนดกรอบการทำงาน กรอบเวลาการปฏิบัติงาน กรอบเวลาการรายงานผล และกรอบเวลาการควบคุมและติดตามอย่างชัดเจน^{๕๙}

๑๐) การปฏิบัติตามแผนการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีกระบวนการที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพการศึกษาและการเรียนการสอนในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง พัฒนาทักษะและความรู้ของครูและบุคลากร^{๖๐}

สรุปว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการปฏิบัติตามแผน คือ (๑) การบริหารบุคลากรที่ชัดเจน ๕ ขั้นตอน ได้แก่ การจัดโครงสร้าง การวางแผนงาน การมอบหมายงาน การคัดเลือกและวางบุคลากร การพัฒนาบุคลากร (๒) ระเบียบการปฏิบัติที่ชัดเจน ๔ ข้อ ได้แก่ ภาระหน้าที่งาน เวลาการปฏิบัติงาน การรายงานผลการปฏิบัติ การติดตามประเมินผล (๓) หลักการปฏิบัติงาน ๕ อย่าง ได้แก่ ศึกษาโครงสร้างหลักสูตร การวางแผนการเรียนการสอน (๓) เน้นเทคนิคการสอนและวิธีการใหม่ๆ ตรวจสอบผลการเรียนการสอน การปรับปรุงและพัฒนา ๔) ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง ๓ ฝ่าย คือ ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน โดยเน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ของครูและบุคลากรการศึกษา ตลอดถึงการพัฒนาคู่มือของผู้เรียนควบคู่ไปด้วยกัน

^{๕๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๕๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๕๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

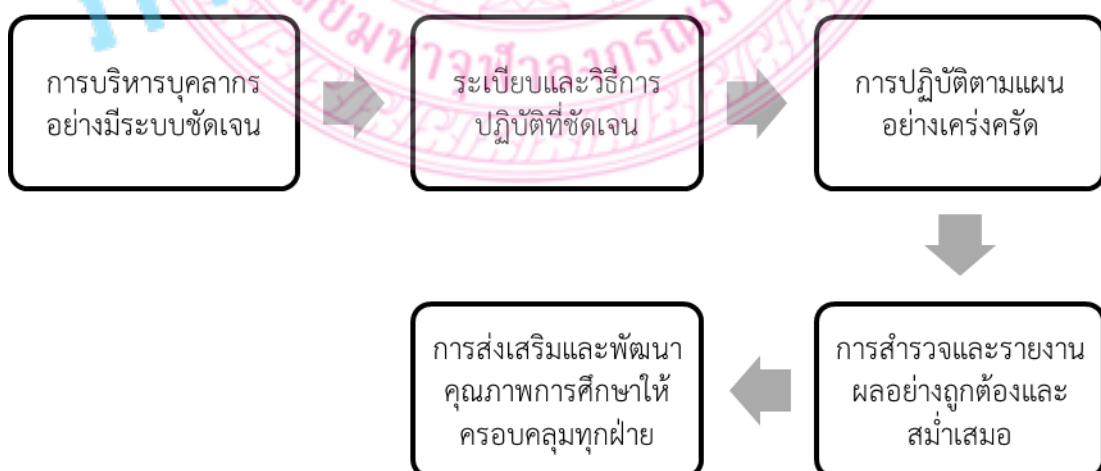
^{๕๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๖๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

ตารางที่ ๔.๓๓ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด
สุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน

ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. การบริหารบุคลากรให้ปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน ๕ ขั้นตอนสำคัญ	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๐
๒. ระเบียบการปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน ๔ อย่าง	๘	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙
๓. การปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเคร่งครัด ๕ อย่าง	๗	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๘, ๙
๔. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง ๓ ฝ่าย คือ ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน	๕	๑, ๓, ๕, ๘, ๑๐

จากตารางที่ ๔.๓๓ พบว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน คือ การบริหารบุคลากรให้ปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน ๕ ขั้นตอนสำคัญ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๙ รูปหรือคน ระเบียบการปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน ๔ อย่าง มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๘ รูปหรือคน การปฏิบัติตามแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเคร่งครัด ๕ อย่าง มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๗ รูปหรือคน การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง ๓ ฝ่าย คือ ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๕ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๖ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด
สุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน
สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๒.๓ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ

๑) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการตรวจสอบ เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ ซึ่งต้องมีขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การวางแผนและเตรียมการตรวจสอบ การดำเนินการตรวจสอบ และการประเมินผลการตรวจสอบ^{๖๑}

๒) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการตรวจสอบนั้น ต้องให้ครอบคลุมทุกด้าน คือ การตรวจสอบห้องเรียน การตรวจสอบหลักสูตรและเนื้อหา การตรวจสอบการสอน การตรวจสอบผลการเรียน และการตรวจสอบสภาพแวดล้อม^{๖๒}

๓) การตรวจสอบการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้สามารถทราบถึงสถานะและปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ควรมีการดำเนินการ คือ เก็บรวบรวมข้อมูล การรายงาน การติดตาม และการประเมินผล^{๖๓}

๔) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการตรวจสอบ จะมีขั้นตอนดังนี้ การรวบรวมข้อมูลการเรียนการสอน วิเคราะห์และประเมินผลการเรียนการสอน การสรุปผลการตรวจสอบ และระบบการบันทึกข้อมูล^{๖๔}

๕) ประเด็นสำคัญในการตรวจสอบการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา มีดังนี้ (๑) ผลลัพธ์การเรียนรู้ (๒) โครงสร้างหลักสูตรรายวิชา (๓) การจัดการเรียนรู้ (๔) วิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียน และ (๕) ระบบการพัฒนาหลักสูตรและการบริหารคุณภาพ^{๖๕}

๖) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการตรวจสอบ สามารถแบ่งประเด็นออกเป็น ๓ ประเด็น ได้ดังนี้ (๑) การตรวจสอบผู้สอนและการจัดการเรียนการสอน (๒) การตรวจสอบและประเมินผู้เรียน และ (๓) การตรวจสอบการบริหารจัดการเรียนการสอน^{๖๖}

๗) ควรมีการตรวจสอบหลายด้าน คือ การตรวจสอบแผนการเรียนรู้ การตรวจสอบการสอนและการเรียนรู้ การตรวจสอบการประเมินผล การตรวจสอบการบริหารจัดการ การตรวจสอบการพัฒนาครูและบุคลากร และการตรวจสอบความเกี่ยวข้องกับชุมชน^{๖๗}

๘) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาต้องมีความมั่นใจในการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานและปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงานอย่างถูกต้องและครบถ้วน มีขั้นตอนคือ ตรวจสอบการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงาน ปฏิบัติตามขั้นตอนการดำเนินงานอย่างถูกต้อง การประเมินผลการตรวจสอบ การร่วมกันหาสาเหตุของความผิดพลาดและการปรับปรุงแก้ไข^{๖๘}

^{๖๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๖๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๖๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๖๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๖๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๖๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

๙) การตรวจสอบเป็นกระบวนการที่สำคัญในการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมดาศึกษาในโรงเรียน เพื่อให้มีประสิทธิภาพและเน้นการพัฒนาความรู้และทักษะของนักเรียนอย่างเต็มที่ การตรวจสอบช่วยให้โรงเรียนสามารถปรับปรุงแผนการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การตรวจสอบเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่องในทุกะดับของโรงเรียน^{๖๙}

๑๐) ขั้นตอนที่สำคัญในการตรวจสอบการปฏิบัติการสอนธรรมดาศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ (๑) การเก็บข้อมูล (๒) การวิเคราะห์ข้อมูล (๓) การตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน (๔) การประเมินผล (๕) การแจ้งผล (๖) การวางแผนการปรับปรุง^{๗๐}

สรุปว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมดาศึกษา ด้านการตรวจสอบ คือ ๑) ขั้นตอนการตรวจสอบ ๓ ขั้นตอน คือ การวางแผนและเตรียมการตรวจสอบ การดำเนินการตรวจสอบ และการประเมินและสรุปผลการตรวจสอบ ๒) วิธีการในการตรวจสอบ ๘ ขั้นตอน คือ เก็บรวบรวมข้อมูล การรายงาน การติดตาม วิเคราะห์และประเมินผล การสรุปผล ระบบการบันทึกข้อมูล การแจ้งผล และการวางแผนการปรับปรุง ๓) ประเด็นสำคัญในการตรวจสอบ คือ ผลลัพธ์การเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตรรายวิชา การตรวจสอบการสอน การจัดการเรียนรู้ วิธีการประเมินผลผู้เรียน การตรวจสอบสภาพแวดล้อม การตรวจสอบการพัฒนาครูและบุคลากร และการตรวจสอบความเกี่ยวข้องกับชุมชน

ตารางที่ ๔.๓๔ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมดาศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ

ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การวางแผนและเตรียมการตรวจสอบ การดำเนินการตรวจสอบ และการประเมินและสรุปผลการตรวจสอบ	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๐
๒. วิธีการในการตรวจสอบ คือ เก็บข้อมูล การรายงาน การติดตาม วิเคราะห์และประเมินผล การสรุปผล บันทึกข้อมูล การแจ้งผล และการวางแผนปรับปรุง	๘	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๐
๓. ประเด็นสำคัญในการตรวจสอบ คือ ผลลัพธ์การเรียนรู้ หลักสูตร การสอน การจัดการ วิธีการวัดผลผู้เรียน สภาพแวดล้อม การพัฒนาครูและบุคลากร และความเกี่ยวข้องกับชุมชน	๕	๑, ๒, ๓, ๔, ๗

^{๖๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

จากตารางที่ ๔.๓๔ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ พบว่า ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การวางแผนและเตรียมการ ตรวจสอบ การดำเนินการตรวจสอบ และการประเมินและสรุปผลการตรวจสอบ มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๔ รูปหรือคน วิธีการในการตรวจสอบ คือ เก็บข้อมูล การรายงาน การติดตาม วิเคราะห์และ ประเมินผล การสรุปผล บันทึกข้อมูล การแจ้งผล และการวางแผนปรับปรุง มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๘ รูปหรือคน ประเด็นสำคัญในการตรวจสอบ คือ ผลลัพธ์การเรียนรู้ หลักสูตร การสอน การ จัดการ วิธีการวัดผลผู้เรียน สภาพแวดล้อม การพัฒนาครูและบุคลากร และความเกี่ยวข้องกับชุมชน มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๕ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๗ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี การตรวจสอบ
สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๒.๔ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง

๑) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีการแก้ไขและปรับปรุงตาม ความต้องการและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน โดยมีการดำเนินการตามหลักการ คือ พัฒนาหลักสูตร การพัฒนาผู้สอนและบุคลากร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสร้างความร่วมมือ การแก้ไขปรับปรุง^{๗๑}

๒) การแก้ไขปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนเป็นกระบวนการที่ สำคัญเพื่อให้มีการพัฒนาการเรียนรู้และคุณธรรมของนักเรียนอย่างเหมาะสม คือ การวิเคราะห์และ การประเมินปัญหา การพัฒนาและการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาวัสดุ การฝึกอบรม^{๗๒}

๓) การแก้ไขและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนสามารถทำ ได้โดยการดำเนินการตามขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนแก้ไข การสนับสนุนครูและ บุคลากร การจัดทำและปรับปรุงหลักสูตร การติดตามและปรับปรุง^{๗๓}

๔) การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนควรมีการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา ตามขั้นตอน คือ การเรียนรู้ภาวะปัจจุบัน การกำหนดเป้าหมายในเชิงคณิตศาสตร์ การกำหนดปัญหา และวิธีการแก้ไข การปฏิบัติจริงเพื่อให้เข้าใจรายละเอียดของงานที่จะปรับปรุงและพัฒนาต่อไป^{๗๔}

^{๗๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๗๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

^{๗๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

^{๗๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

๕) การบริหารจัดการการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรมีการแก้ไขปรับปรุงการรับสมัครผู้มาใช้บริการการเรียนการสอนธรรมศึกษาเพื่อให้เข้าถึงง่ายและสะดวกต่อผู้เรียน โดยการพัฒนาระบบแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ปรับปรุงบุคลากร (๒) ปรับปรุงระบบการรับสมัคร^{๗๕}

๖) การบริหารจัดการการเรียนการสอนธรรมศึกษาเป็นสิ่งที่ต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องในการบริหารจัดการให้เป็นรูปประสาทที่สอดคล้องกับความเป็นธรรม การวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข^{๗๖}

๗) การปรับปรุงแก้ไขอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นกลไกที่สำคัญในการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยการร่วมมือกันแก้ปัญหาหระหวางคณะสงฆ์ ส่วนราชการ ครู นักเรียน และชุมชน^{๗๗}

๘) การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานในทุกภาคส่วน เพื่อร่วมวิเคราะห์สาเหตุหรือประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนของการวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการตรวจสอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อนำผลที่เกิดขึ้นไปแก้ไขและปรับปรุง^{๗๘}

๙) การแก้ไขและปรับปรุงการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและมีขั้นตอนที่เป็นระเบียบ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงควรมีวิธีการแก้ไขและปรับปรุงอย่างเหมาะสม^{๗๙}

๑๐) การแก้ไขและปรับปรุงการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนให้มีมาตรฐานสูง จะก่อให้เกิดผลประโยชน์หลายด้านต่อโรงเรียน ครู และนักเรียน ดังนั้น จึงควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน พัฒนาทักษะของครู การสร้างความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง^{๘๐}

สรุปว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการแก้ไขปรับปรุง คือ ๑) ประเด็นที่ควรแก้ไขปรับปรุง การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ได้แก่ หลักสูตร ผู้สอนและบุคลากร เทคโนโลยี การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสร้างความร่วมมือกับชุมชน ระบบวัดผลและประเมินผล สื่อการเรียนการสอน ความรู้และทักษะการสอน และระบบการรับสมัคร ๒) ขั้นตอนและวิธีการแก้ไขปรับปรุง ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และการประเมินปัญหา ร่วมมือกันระหว่างหน่วยงาน การวางแผนแก้ไข การกำหนดยุทธศาสตร์และวิธีการแก้ไข และการติดตามผล การประเมินผล และการนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุง ๓) ประโยชน์ของการแก้ไขปรับปรุง ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี การพัฒนาทักษะการสอนของครู การสร้างความเชื่อมั่นและความพึงพอใจของผู้ปกครอง และการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคม

^{๗๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๗๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๗๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

^{๗๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

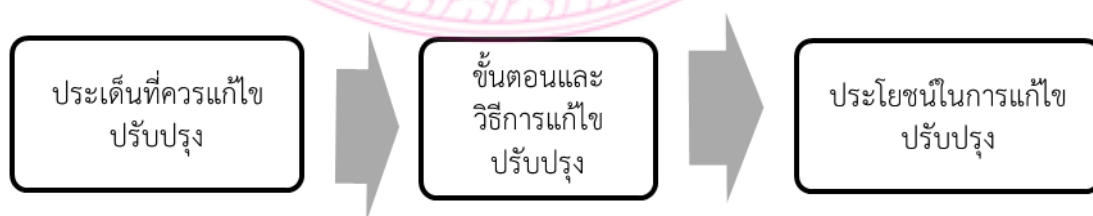
^{๗๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๙ วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๘๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑๐ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

ตารางที่ ๔.๓๕ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด
สุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง

ประเด็นสำคัญ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	
	จำนวน (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่
๑. ประเด็นที่ควรแก้ไขปรับปรุง คือ หลักสูตร บุคลากร เทคโนโลยี กิจกรรม ความร่วมมือ การวัดผล สื่อการเรียนการสอน ทักษะการสอน และระบบการรับสมัคร	๙	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๐
๒. ขั้นตอนและวิธีการแก้ไขปรับปรุง คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา ความร่วมมือกันการวางแผนแก้ไข และการติดตามและปรับปรุง	๙	๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐
๓. ประโยชน์การแก้ไขปรับปรุง คือ เพิ่มประสิทธิภาพ สร้างบรรยากาศที่ดี การพัฒนาทักษะ สร้างความเชื่อมั่น และการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคม	๗	๑, ๒, ๓, ๕, ๖, ๘, ๑๐

จากตารางที่ ๔.๓๕ พบว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง คือ ประเด็นที่ควรแก้ไขปรับปรุง คือ หลักสูตร บุคลากร เทคโนโลยี กิจกรรม ความร่วมมือ การวัดผล สื่อการเรียนการสอน ทักษะการสอน และระบบการรับสมัคร มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๙ รูปหรือคน ขั้นตอนและวิธีการแก้ไขปรับปรุง คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา ความร่วมมือกันการวางแผนแก้ไข และการติดตามและปรับปรุง มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๙ รูปหรือคน ประโยชน์การแก้ไขปรับปรุง คือ เพิ่มประสิทธิภาพ สร้างบรรยากาศที่ดี การพัฒนาทักษะ สร้างความเชื่อมั่น และการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคม มีผู้แสดงความคิดเห็น จำนวน ๗ รูปหรือคน



แผนภาพที่ ๔.๔ สรุปการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด
สุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง
สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

๔.๔ องค์ความรู้

๔.๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๔.๙ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๙ พบว่า ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากกระบวนการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการวางแผน

๑.๑ การวางแผน ด้านหลักสูตร

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการร่วมกันประชุมเพื่อวางแผนในระยะยาว โดยร่วมกันออกแบบหลักสูตรธรรมศึกษาให้มีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน หลักสูตรควรจะต้องสอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่สำคัญ สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม และช่วยในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และทักษะชีวิตของนักเรียน

๑.๒ การวางแผน ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการร่วมกันประชุมเพื่อวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้ควรสอดคล้องกับหลักสูตร สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่าง และเกิดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และทักษะชีวิตของนักเรียน

๑.๓ การวางแผน ด้านการจัดการเรียนการสอน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการร่วมกันประชุมเพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ แผนการจัดการเรียนการสอนควรมีรายละเอียดที่ชัดเจน เป็นไปได้จริง มีการติดตามและประเมินผล มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน และวิธีการที่ชัดเจน มีการจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย และมีการประเมินผลนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

๑.๔ การวางแผน ด้านปัจจัยสนับสนุน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการร่วมกันประชุมเพื่อวางแผนการจัดการสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สถานที่เรียนควรเอื้อต่อการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ควรครบครันและทันสมัย ทรัพยากรควรได้รับการจัดสรรอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการปฏิบัติตามแผน

๒.๑ การปฏิบัติตามแผน ด้านหลักสูตร

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการจัดตั้งกรรมการออกแบบหลักสูตรที่มีผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมศึกษา ครูผู้สอน และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัด ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน หลักสูตรธรรมศึกษาควรได้รับการทดสอบและประเมินผลก่อนนำไปใช้ และควรมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ

๒.๒ การปฏิบัติตามแผน ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียน ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่วางไว้ กิจกรรมการเรียนรู้ควรสอดคล้องกับหลักสูตร ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน กิจกรรมการเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่น สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามระดับของผู้เรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ควรได้รับการประเมินผลจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๒.๓ การปฏิบัติตามแผน ด้านการจัดการเรียนการสอน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียน ควรมีการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ผูกให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ควรมีความพอดีและเหมาะสมกับผู้เรียน

๒.๔ การปฏิบัติตามแผน ด้านปัจจัยสนับสนุน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียน ควรมีการจัดหาครูพระที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม มีการจัดหาสื่อการสอนที่ทันสมัยและเพียงพอ การจัดหาสถานที่เรียนที่เหมาะสม จัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ และมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัด ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อขอกำลังสนับสนุน

๓. การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้านการตรวจสอบ

๓.๑ การตรวจสอบ ด้านหลักสูตร

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียน ควรมีการทดลองและประเมินการใช้หลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง มีการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียน มีการประเมินผลจากครูผู้สอน มีการประเมินผลจากนักเรียน ผลการทดลองและประเมินควรนำไปใช้ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสม

๓.๒ การตรวจสอบ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียน ควรมีการตรวจสอบความพึงพอใจของผู้เรียนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมว่ากิจกรรมการเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับระดับของผู้เรียนหรือไม่ กิจกรรมการเรียนรู้สนุกสนาน น่าสนใจ หรือไม่ และผลการตรวจสอบควรนำไปใช้ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม

๓.๓ การตรวจสอบ ด้านการจัดการเรียนการสอน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียน ควรมีการรายงานผลการเรียนการสอนตามกรอบเวลาที่กำหนด ผลการรายงานควรประกอบด้วยข้อมูลครบถ้วน ถูกต้อง อ่านง่าย เข้าใจง่าย การตรวจสอบผลการเรียนการสอนควรมีขบวนการที่ชัดเจน และผลการตรวจสอบผลการเรียนการสอนควรนำไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

๓.๔ การตรวจสอบ ด้านปัจจัยสนับสนุน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียน ควรมีการตรวจสอบสภาพการณ์ของสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานเสมอ สถานที่เรียนควรสะอาด ปลอดภัย เหมาะสมกับการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนควรครบครัน ทันสมัย และอยู่ในสภาพดี ใช้งานได้ และควรมีการบำรุงรักษาสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนเป็นประจำ

๔. การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ด้านการแก้ไขปรับปรุง

๔.๑ การแก้ไขปรับปรุง ด้านหลักสูตร

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เน้นที่ผลลัพธ์ผู้เรียน สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน บริบทของท้องถิ่น หลักสูตรควรมีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ มีการติดตามและประเมินผลอยู่เสมอ

๔.๒ การแก้ไขปรับปรุง ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย สอดคล้องกับหลักสูตร ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างดี ควรมีการอบรมพัฒนาทักษะและประสบการณ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สอน

๔.๓ การแก้ไขปรับปรุง ด้านการจัดการเรียนการสอน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการวิเคราะห์และประเมินผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ ครอบคลุมทุกด้าน ผลการวิเคราะห์และประเมินผู้เรียนควรนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ควรมีการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนอยู่เสมอ

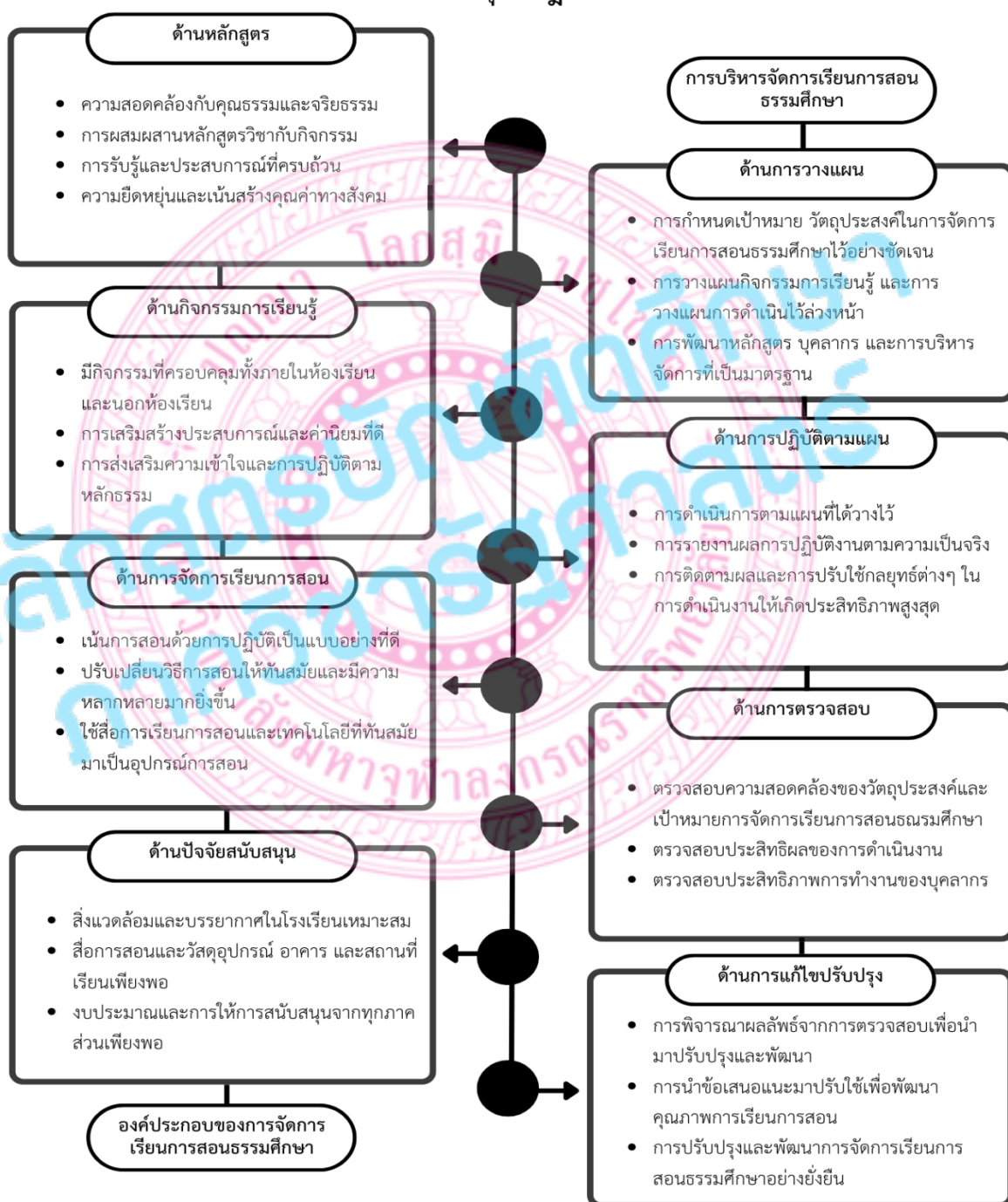
๔.๔ การแก้ไขปรับปรุง ด้านปัจจัยสนับสนุน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน ควรมีการบูรณะซ่อมแซม ปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย สถานที่เรียนควรสะอาด ปลอดภัย เหมาะสมกับการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนควรครบถ้วน ทันสมัย อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้ มีการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของครูพระให้มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม และมีประสบการณ์ให้การจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัยขึ้น

๔.๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ดังนี้

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี



แผนภาพที่ ๔.๑๐ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

สังเคราะห์โดย : ผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑๐ พบว่า ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๑) ด้านหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรในการเรียนการสอนธรรมศึกษาต้องเน้นความสอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมที่ต้องการส่งเสริมให้นักเรียน รวมถึงการผสมผสานหลักสูตรวิชาการกับกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณธรรมเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ครบถ้วนทั้งในและนอกห้องเรียน และควรมีความยืดหยุ่นและเน้นการสร้างคุณค่าทางจริยธรรมและสังคมผ่านเนื้อหา

๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายไม่เพียงแต่ในห้องเรียนแต่ยังรวมถึงกิจกรรมนอกห้องเรียนที่เสริมสร้างประสบการณ์และค่านิยมที่ดีเช่นกัน โดยกิจกรรมเหล่านี้ควรเป็นสื่อกลางในการส่งเสริมความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักธรรม ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันได้จริง

๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน

คณะสงฆ์และครูมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมจริยธรรม พระสงฆ์จะต้องประพฤติตนให้อยู่ในสมณสาธูปและศีลาจารวัตรที่งดงาม ครูและอาจารย์จะต้องมีจรรยาบรรณความเป็นครูไม่ประพฤติผิดในศีลธรรม การใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อตอบโจทย์ความต้องการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้

๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน

การมีสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ เช่น พื้นที่เปิดกว้าง สวนสาธารณะ ห้องเรียนที่สะอาดและมีความเป็นระเบียบ การมีอาคารและสถานที่เรียนที่เพียงพอและเหมาะสมต่อจำนวนนักเรียน การมีสื่อการสอนที่ทันสมัยและเพียงพอตามความต้องการของการเรียนการสอนธรรมศึกษา เช่น หนังสือเรียน สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ และวัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม การมีงบประมาณและการสนับสนุนทางการเงินเพียงพอ การมีการร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนของโรงเรียน รวมถึงผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาอย่างเต็มที่

๒. การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๑) ด้านการวางแผน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นมาตรฐาน การวางแผนที่ดีช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินการสอนและจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในขั้นตอนนี้ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาจะต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นเชิงปฏิบัติได้อย่างมีระบบ เช่น เป้าหมายในด้านการเรียนรู้ของนักเรียน การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างทักษะและความรู้ตามหลักสูตรที่เป็นมาตรฐาน การวางแผนที่ดีจะช่วยให้โรงเรียนมีการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเป็นระบบ

๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ มีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามความเป็นจริง การติดตามผลและการปรับใช้กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ในขั้นตอนนี้ หลังจากวางแผนแล้ว การปฏิบัติตามแผนเป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องทำให้เกิดขึ้นจริง โรงเรียนควรดำเนินการตามแผนอย่างเข้มงวด และตรวจสอบผลลัพธ์ของกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ตามความเหมาะสม

๓) ด้านการตรวจสอบ

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการประเมินและการตรวจสอบผลลัพธ์ของการเรียนการสอน เพื่อประเมินว่ากิจกรรมการเรียนรู้และหลักสูตรที่ดำเนินการอยู่นั้นมีประสิทธิผลตามที่คาดหวังหรือไม่ ในขั้นตอนนี้ หลังจากบุคลากรได้ดำเนินการปฏิบัติงานตามแผนแล้ว ทางโรงเรียนจะต้องมีการตรวจสอบผลการเรียนการสอนเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้โรงเรียนประเมินความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการประเมินนี้จะช่วยให้ทราบว่ากิจกรรมการเรียนรู้และหลักสูตรที่ดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาควรมีการพิจารณาผลลัพธ์จากการตรวจสอบเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น การนำข้อเสนอแนะมาปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ในขั้นตอนสุดท้าย คือ การปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามผลการตรวจสอบ โรงเรียนควรใช้ข้อมูลและข้อเสนอแนะจากการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การนำเสนอแนวทางแก้ไขและปรับปรุงที่เหมาะสมจะช่วยให้การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับผลการวิจัยสามารถนำมาสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๑๘๐ คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นประชากรตัวอย่าง จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และตำแหน่ง ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ การศึกษาระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ด้านเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีเพศหญิง จำนวน ๑๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๒ น้อยที่สุด คือ เพศชาย จำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ ตามลำดับ

ด้านอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๔ รองลงมา คือ มีอายุน้อยกว่า ๓๐ ปี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๙ รองลงมา คือ มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓ น้อยที่สุด คือ มีอายุ ๕๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓ คน ตามลำดับ

ด้านการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๘ รองลงมา คือ ปริญญาโท จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๔ คน น้อยที่สุด คือ ปริญญาเอก จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ ตามลำดับ

ด้านตำแหน่ง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีตำแหน่ง ครู จำนวน ๑๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๑ รองลงมา คือ ครู อัตรากำลัง/บุคลากรทางการศึกษา จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๖ น้อยที่สุด คือ ผู้บริหาร จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ ตามลำดับ

๒. ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ครูมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D.= ๐.๕๗) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ

๑) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๕$, S.D.= ๐.๖๑) ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D.= ๐.๖๔) ๓) ด้านหลักสูตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D.= ๐.๖๒) และ ๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D.= ๐.๖๖) ตามลำดับ

๓. ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ครูมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D.= ๐.๕๕) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ๑) ด้านการ

วางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D.= 0.65) ๒) ด้านการแก้ไขปรับปรุง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D.= 0.62) ๓) ด้านการตรวจสอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D.= 0.59) และ ๔) ด้านการปฏิบัติตามแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D.= 0.66) ตามลำดับ

๕.๑.๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

๕.๑.๓ การศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. ปัญหา อุปสรรค ต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑) ด้านการวางแผน คือ ขาดการประชุมร่วมเพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอน ไม่มีการกำหนดนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน ๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน คือ พระสอนและบุคลากรขาดทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ บุคลากรไม่เพียงพอต่อความต้องการ ขาดแคลนงบประมาณ ๓) ด้านการตรวจสอบ คือ กระบวนการตรวจสอบไม่ชัดเจนหรือไม่ได้ตามมาตรฐาน ๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง คือ ไม่มีเก็บข้อมูล และศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ปัญหาอย่างจริงจัง

๒. ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน แบ่งออกได้เป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มพระสงฆ์ ๒ รูป ๒) นักวิชาการด้านจัดการเชิงพุทธ จำนวน ๒ รูปหรือคน ๓) หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒ คน ๔) กลุ่มผู้บริหารและครูอาจารย์สถานศึกษา จำนวน ๒ คน และ ๕) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๒ คน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ๑) ด้านการวางแผน คือ ควรศึกษาข้อมูล นำมาวิเคราะห์ และประชุมร่วมกันทุกฝ่าย

เพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอน ๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน คือ ควรมีการจัดอบรมฝึกฝนทักษะความรู้ประสบการณ์แก่พระสอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ๓) ด้านการตรวจสอบ คือ ควรมีการสำรวจและตรวจสอบการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเพื่อดูแลควบคุมการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผน ประเมินผลเพื่อกำหนดแนวทางการปรับปรุง ๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง คือ ควรมีขั้นตอนการแก้ไขปรับปรุงที่ชัดเจน นำข้อมูลการตรวจสอบไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะการสอนของพระสอนและบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ ระดับความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพูนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. องค์ประกอบของการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพูนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$, S.D.= 0.55) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เพราะว่า หลักสูตรที่ใช้สอนมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์ พระอาจารย์มีการนำนักเรียนสู่การปฏิบัติ เช่น การฝึกสมาธิ ให้อ่านพระสวดมนต์ เจริญจิตตภาวนา เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้วิชาการ และสอบผ่านธรรมศึกษาได้ และสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และอาคารสถานที่มีความเหมาะสมและเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสงฆ์ จันทวนโณ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ของคณะสงฆ์อำเภอสว่างนอย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน โดยอภิปรายว่า ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ วัดมีการจัดกิจกรรมบรรยายภาพเกี่ยวกับบรรณคดี พุทธประวัติ มหาชาติชาดก มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมะหรือเทพธรรมะ ซีดีรอม วีดีโอเทพธรรมะเพื่อเผยแพร่แก่เด็กนักเรียนและประชาชน อยู่ในระดับมากเหมือนกัน^๑ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูขันตยาภิรักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก โดยอภิปรายว่า มีการผลิตตำราหรือคู่มือประกอบการเรียน มีการใช้สื่อการเรียนรู้ ใช้วัสดุในการนำเข้าสู่บทเรียน และมีการจัดกิจกรรม นั่งสมาธิและการปฏิบัติเหมือนกัน^๒ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโณ (อินทชาติ) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพูนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพูนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนก

^๑ พระสงฆ์ จันทวนโณ, “การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ของคณะสงฆ์อำเภอสว่างนอย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๒ พระครูขันตยาภิรักษ์, “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

เป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยอภิปรายได้ว่า ด้านหลักสูตร เนื้อหาหลักสูตรในแต่ละชั้นเรียนมีความเหมาะสม และน่าสนใจ ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา ด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียน สถานที่จัดการเรียนการสอนมีสิ่งแวดล้อมและมีบรรยากาศที่สงบ ร่มรื่น อยู่ในระดับมากเหมือนกัน^๓

๒. การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$, $S.D.=0.55$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้เพราะว่า คณะสงฆ์มีการวางแผนการเรียนการสอน ขั้นตอน วิธีการและขอบข่ายการสอนอย่างเป็นระบบและเหมาะสม บุคลากรมีการปฏิบัติงานตามวิธีการและขั้นตอนอย่างถูกต้องตามแผนงานที่วางไว้ บุคลากรควรมีการรายงานผลการปฏิบัติตามระเบียบขั้นตอนอย่างถูกต้อง และคณะสงฆ์มีกระบวนการแก้ไขปรับปรุง และจัดทำแผนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิทยา วชิรญาณ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอบ้านค้อ จังหวัดพิจิตร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยอภิปรายว่า ด้านการวางแผน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กำหนดการสอนหลักสูตรในการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากเหมือนกัน และด้านการปฏิบัติ พระสอนศีลธรรมได้ปฏิบัติตามกรอบการสอนหลักสูตรในการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากเหมือนกัน^๔ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตนญาณ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยอภิปรายว่า ด้านการวางแผน คณะสงฆ์อำเภอบางปลาม้ากำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ เวลา และงบประมาณไว้อย่างชัดเจน ด้านบุคลากร คณะสงฆ์อำเภอบางปลาม้ามีการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากเหมือนกัน^๕ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นายจิตร วิจิตรณรงค์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการบริหารจัดการท่องเที่ยวของบริษัทท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของประสิทธิผลการจัดการบริษัทท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยอภิปรายว่า ด้านการวางแผน บริษัทมีการวางแผน

^๓ พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิธมโม (อินทชาติ), “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๔ พระมหาวิทยา วชิรญาณ, “การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอบ้านค้อ จังหวัดพิจิตร”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๕ พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตนญาณ, “การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเป็นรายปี อยู่ในระดับมากเหมือนกัน และด้านการจัดองค์กร บริษัทมีการกำหนดโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม ไม่ซับซ้อน อยู่ในระดับมากเหมือนกัน^๖

๕.๒.๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สมมติฐานที่ ๑ ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอน ธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีเพศต่างกัน และอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า เพศ และอายุของผู้ตอบแบบสอบถามต่างกัน ไม่มีผลที่แตกต่างกัน ในการแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิจสาดยัทธ สักขทอง ได้วิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ก่อนและหลังการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เรียนธรรมชาติศึกษา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักศึกษาที่มีอายุ และภูมิลำเนาต่างกัน มีพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^๗

สมมติฐานที่ ๓ ครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แตกต่างกัน

ครูที่มีการศึกษาต่างกัน และตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า การศึกษา และตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามต่างกัน มีผลที่แตกต่างกัน ในการแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโ ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการศึกษาธรรมชาติศึกษาในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพการจัดการศึกษาธรรมชาติศึกษาในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักเรียนที่มีอายุ และวุฒิทางการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพ

^๖ นายจิตกร วิจารณ์รงค์, “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวของบริษัทท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร”, *ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕).

^๗ กิจสาดยัทธ สักขทอง, “การเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ก่อนและหลังการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษา”, *วารสารสหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๕๕-๖๕.

การจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอ พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้^๘

๕.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑) ปัญหาอุปสรรค คือ คณะสงฆ์ขาดการประชุมร่วมเพื่อวางแผนการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา บุคลากรไม่เพียงพอ ที่มีอยู่ที่ขาดความรู้ กระบวนการตรวจสอบไม่ชัดเจน ไม่นำข้อมูลการตรวจสอบไปปรับปรุงแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิทยา วชิรญาณ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร” ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาอุปสรรค คือ บุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการประเมินผลตามสภาพจริง^๙

๒) ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการศึกษาข้อมูลและประชุมวางแผนร่วมกัน อบรมครูผู้สอนให้มีทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ ควรตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง และนำผลการตรวจสอบไปปรับปรุงพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโน ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาในอำเภอพุนพิน จังหวัด สุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการจัดการศึกษาธรรมศึกษา คือ ควรจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่แก่พระสอนศีลธรรม ควรร่วมกันสร้างเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่ทางโรงเรียนใช้อยู่ ควรใช้วิธีการวัดผลที่หลากหลาย และเหมาะสมกับระดับความรู้และช่วงวัยของนักเรียน^{๑๐}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีผลสรุปดังต่อไปนี้

๑. คณะสงฆ์ควรมีนโยบายด้านบริหารการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนให้เข้าถึงปัญหาและวางแผนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๒. คณะสงฆ์ควรมีการกำหนดนโยบายและข้อปฏิบัติให้ชัดเจนตามมาตรฐานสากล และมีนโยบายการตรวจสอบและปรับปรุงระบบการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

^๘ พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโน (อินทชาติ), “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๙ พระมหาวิทยา วชิรญาณ, “การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^{๑๐} พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโน (อินทชาติ), “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

๓. คณะสงฆ์ควรมีนโยบายด้านการพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพของพระสอนปริยัติธรรม แผนกธรรม และผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีผลสรุปดังต่อไปนี้

๑. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการบริหารการศึกษา เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา

๒. คณะสงฆ์ควรมีการจัดโครงสร้างองค์กรและแผนงานที่เหมาะสม การคัดเลือกและวางบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน และมีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและรายงานผลให้ทราบโดยทั่วกัน

๓. คณะสงฆ์ควรจัดอบรมฝึกฝนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานอื่น เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สอนและบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๑. คณะสงฆ์ควรศึกษารูปแบบการเรียนรู้อย่างบูรณาการโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของพระสอนปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. คณะสงฆ์ควรศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓. คณะสงฆ์ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของพระสอนปริยัติธรรม แผนกธรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา, กองพุทธศาสนสถาน. วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

กรมวิชาการ. คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา ด้วยวิธีการบริหารระบบคุณภาพ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

_____. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค่าคุรุสภา, ๒๕๕๕.

กัลยา วานิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กึ่งกาญจน์ วรนิทัศน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, ๒๕๕๒.

กิดานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. การปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย : Basic Statistics and Research. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

คมกฤษ จอบัญวัฒนา. คัมภีร์ผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๖๔.

จันทราณี สงวนนาม. เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง. กรุงเทพมหานคร : ม.ท.ป., ๒๕๔๖.

จุทา เทียนไทย. การจัดการมุมมองนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร : แมคกรอฮิล, ๒๕๔๘.

ฉลวย พร้อมมูล. พฤติกรรมการสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา. สงขลา : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, ๒๕๔๒.

ชูเกียรติ โพธิ์มัน. นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา. ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๘.

ชูศรี สุวรรณโชติ. หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : ทิพช้างเอื้อม, ๒๕๔๔.

ทิพเนตร ปาสนา. สภาพแวดล้อมในสถาบันราชภัฏสุรินทร์. สุรินทร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๔.

ทศนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : วีอินเตอร์พรีน, ๒๕๕๐.

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). ทำเนียบพระปรีญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : เบสท์ กราฟฟิค เพรส, ๒๕๕๐.

อึ้ง บั้วศรี. ทฤษฎีหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ธนรัช, ๒๕๔๒.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๕๑.

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๔.

ปานรวี ยงยุทธวิชัย. คู่มือการเขียนแผนการสอนและแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อขอเลื่อนตำแหน่ง

อาจารย์ ๓. กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมและพัฒนาก่อนอ่านการเขียนแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๖.

พระเฉลิมชาติ ชาตวีโร. ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาศึกษาของคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร :

ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์น การพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). หลักการสอนทั่วไป : อบรมบาลีก่อนสอบคณะสงฆ์ภาค ๔ ปีที่ ๔. ปทุมธานี : สื่อตะวัน, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ธรรมานุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

_____ . พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาภุชญา กิตติโสภณ. ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ. พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๒.

ภัชลดา สุวรรณวล. การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๙.

ยุทธ กัยวรรณ. การบริหารการผลิต. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.

รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม. การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บุ๊คพอยท์, ๒๕๔๕.

วศินีส อิศรเสนา ณ อยุธยา. เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับ STEM Education. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

วิทยากร เชียงกุล. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๐.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๕๓.

สนิท สัตโยภาส. การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ. เชียงใหม่ : สำนักงานวิจัยและบริการ
วิชาการสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

สมคิด บางโม. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๖๒.

สมคิด สร้อยน้ำ. หลักการสอน. อุดรธานี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๔๒.

สวัสต์ กาญจนสุวรรณ. การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ. เชียงใหม่ : สำนักงานวิจัยและบริการวิชาการ
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๐.

สาคร สุขศรีวงศ์. การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จี.พี.ไซเบอร์พรินท์
จำกัด, ๒๕๕๙.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร :
คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. คู่มือดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการสอบธรรมสนามหลวง.
นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

_____. คู่มือธรรมศึกษาขั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
๒๕๖๑.

สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา. แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘.

สิน พันธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.

สุธี ขวัญเงิน. หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ด ยูเคชั่น, ๒๕๕๙.

สุนทร โคตรบรรเทา. การบริหารการศึกษา : หลักการและทฤษฎี (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๖๐.

สุรพล สุยะพรหม และคณะ. พื้นฐานทางการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สุรัสวดี ราชกุลชัย. การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เสนาะ ตีเยาว์. หลักการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

อมรา เล็กเริงสินธุ์. หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต,
๒๕๔๐.

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๔๕.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง, ๒๕๔๐.

อินทรา บุญยาทร. หลักการสอน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๒.

อุทัย บุญประเสริฐ. การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

ณัฐนียา ห้องกระจก. “แนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามวงจรคุณภาพ PDCA ของสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๖๒.

นายจิตกร วิจารณ์รงค์. “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมประสิทธิผลการบริหารจัดการท่องเที่ยวของบริษัทท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร”. **ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕.

พระครูขันตยาภิรักษ์. “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม”. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

พระครูปลัดอาหยวน วิสุทธิญาณเมธี. “การบริหารจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลตาจั่น อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูวิธานสุตานุกุล ลทศุโณ (สระงาม). “พระสงฆ์กับการสอนพระพุทธศาสนานักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนวัดบุญยประดิษฐ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระมโม (อินทชาติ). “สภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษา ในอำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระครูสังฆรักษ์สัจด์ ภาทอมโม (ภักดีบำรุง). “การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม”. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

พระทวีศักดิ์ เตชธโร. “ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอด่าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระปรีชา ปรีชาโน (แสงงาม). “การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสตรีวัดระฆัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

- พระมหาพงษ์ศักดิ์ รตนธำโน. “การบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์อำเภอ บางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระมหาวิฑูรย์ วชิรธำโน. “การบริหารจัดการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอทับคล้อ จังหวัด พิจิตร”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต (แช่ม). “สภาพการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัด นครปฐม”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาอัศวิน กิตติธำโน. “การบริหารจัดการเสนาสนะตามมาตรฐานสุขาภิบาลภายในวัด อำเภอ แก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระสง่า จันทวนธำโน. “การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ เชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระอธิการกริธา จันทวิโส. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา การจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- พระอธิการรัตน์ รตโน. “การบริหารจัดการการอบรมผู้บวชระยะสั้นของคณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- ยุทธนา เกื้อกุล. “การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”. **ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๖๐.

(๓) บทความ :

- กิจสาดายุทต สังฆทอง. “การเปรียบเทียบพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรม ก่อนและหลังการเรียน การสอนธรรมศึกษา”. **วารสารสหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน- ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๕๕.
- ณัฐธัญพัชร อ่อนตาม. “เทคนิคการบริหารงานแบบ PDCA (Deming Cycle) PDCA (Deming Cycle) Management Techniques”. **วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา แห่งประเทศไทย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี**. ปี ที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๒) : ๓๙.
- พระครูพิพัฒนศาสนกิจจาทร (สนชัย ภูมิปาโล). “รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔) : ๑๒๕.

พระครูอุทัยธรรมมานุกูล อธิการิณ. “การศึกษาสงฆ์ : พระปริยัติธรรมแผนกธรรม”. วารสารครุศาสตร์
ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓
 (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๖๓.

พระชัยพงษ์ จันวงศ์เดือน และคณะ. “การศึกษาสภาพและปัญหาการศึกษานักธรรม”. วารสาร
ราชพฤกษ์. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓) : ๖๕.

พระปลัดพิชิต อธิภทโท. “การจัดการทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา”. วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖) : ๑๒๖.

ภาณุพงศ์ ไทรใหญ่. “พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์”. วารสารปรัชญาปริทรรศน์. ปีที่ ๒๕
 ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๖๘.

(๔) เอกสารอื่นๆ ที่ไม่ได้ตีพิมพ์ :

“พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒”. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๐
 (๑๖ เมษายน ๒๕๖๒) : ๑๑-๑๒.

“พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๖๒”. ราชกิจจา
 นุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๗ (๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒) : ๘.

เลขานุการเจ้าคณะอำเภอพนม. สติผู้ขอเข้าสอบธรรมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๕. สุราษฎร์ธานี :
 สำนักงานเจ้าคณะอำเภอพนม, ๒๕๖๖. (อัดสำเนา).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กลุ่มสารสนเทศ สนพ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ข้อมูลบุคลากร ปีการศึกษา ๒๕๖๖.
 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://data.bopp-obec.info/emis/> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. ขอบข่ายธรรมศึกษา ๒๕๖๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.gongtham.net/web/downloads.php?cat_id=11 [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖].

(๖) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระครูสุทธิดาตารักษ์. เจ้าคณะอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

พระครูถาวรกาญจนารักษ์. เจ้าคณะตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑๕
 กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖.

พระครูภาวนาจันทคุณ, วิ.ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี, ๕ มีนาคม ๒๕๖๖.

ผศ.ดร.ภัสสรา สุวรรณวล. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖.

นางประวีร์ พรหมานอก. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี,
 ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

นางสาวปราณี ทองแดง. นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ สำนักงานพระพุทธศาสนา
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖.

นางผกา สามารถ. ผู้อำนวยการโรงเรียนพนมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖.

นางยุพาพันธ์ คุณวิจิตร. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดถ้ำราราม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖.

นายณัฐวัฒน์ แสงทองย้อย. ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพนมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖.

นางสาวจันทิมา มีสุข. ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพนมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

Secondary sources

(I) Books:

Ernest Dale. **Management: Theory and Practice**. New York: McGraw-Hill, 1968.

Good Carter V.. **Dictionnary of Education**. New York: McGraw-Hill Book, 1973.

Harold D. Koontz and Cyril O'Donnell. **Principles of Management**. New York: McGraw-Hill, 1972.

Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New York: Macmillan, 1965.

Peter F. Drucker. **The Practice of Management**. New York: Harper & Row Publishers, 1974.







แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษา เรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” โปรดตอบแบบสอบถามตามความเห็นอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม คำตอบของท่าน ผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับ และไม่มีผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้น

๒. แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย ๓ ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด ที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความร่วมมือตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๖๖

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หน้าข้อความต่อไปนี้ ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริง
เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ น้อยกว่า ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๔๐ ปี

☐ ๔๑ - ๕๐ ปี

☐ ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. การศึกษา

☐ ปริญญาตรี

☐ ปริญญาโท

☐ ปริญญาเอก

๔. ตำแหน่ง

☐ ผู้บริหาร

☐ ครู

☐ ครู อัตราจ้าง/บุคลากรทางการศึกษา

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนใน
อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำชี้แจง: โปรดอ่านแบบสอบถามและทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับความคิดเห็นของ
ท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียวโดยมีความหมายดังนี้

๕	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด
๔	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก
๓	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง
๒	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อย
๑	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนใน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับการปฏิบัติ				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านหลักสูตร					
๑) หลักสูตรที่ใช้สอนมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อ					
๒) หลักสูตรที่ใช้มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์					
๓) หลักสูตรที่ใช้สามารถยืดหยุ่นและประยุกต์ใช้กับวิชาอื่นได้					
๒. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้					
๑) พระอาจารย์มีกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมกลุ่ม การร้องเพลงธรรมะ เกมสื่ เป็นต้น ที่น่าสนใจ สนุก ได้ข้อคิด					
๒) พระอาจารย์มีการนำนักเรียนสู่การปฏิบัติ เช่น การฝึกสมาธิ ไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิตตภาวนา เป็นต้น					
๓) กิจกรรมที่ใช้สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา นำมาถอดบทเรียนได้					
๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน					
๑) การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถ เรียนรู้วิชาการ และสอบผ่านธรรมศึกษาได้					
๒) การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงบวก และพัฒนาตนเองได้					
๓) การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถ นำไปประยุกต์ใช้ และปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมได้					
๔. ด้านปัจจัยสนับสนุน					
๑) สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ ทันสมัย และมีความเหมาะสม					
๒) งบประมาณและการให้การสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเพียงพอ ต่อการจัดการเรียนการสอน					
๓) สิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และอาคารสถานที่มีความเหมาะสม และเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน					

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนใน
อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำชี้แจง: โปรดอ่านแบบสอบถามและทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับความคิดเห็นของ
ท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียวโดยมีความหมายดังนี้

๕	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง	มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนใน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านการวางแผน					
๑) คณะสงฆ์มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน					
๒) คณะสงฆ์มีการวางแผนการพัฒนาศึกษาไว้ล่วงหน้า					
๓) คณะสงฆ์มีการวางแผนการเรียนการสอน ขั้นตอน วิธีการ และขอบข่ายการสอนอย่างเป็นระบบและเหมาะสม					
๒. ด้านการปฏิบัติตามแผน					
๑) คณะสงฆ์มีการจัดโครงสร้าง แผนงาน และภาระหน้าที่งาน					
๒) คณะสงฆ์มีการคัดเลือก และวางบุคลากรให้เหมาะกับงาน					
๓) บุคลากรมีการปฏิบัติงานตามวิธีการและขั้นตอนอย่างถูกต้องตามแผนงานที่วางไว้					
๓. ด้านการตรวจสอบ					
๑) คณะสงฆ์มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นประจำ					
๒) คณะสงฆ์มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นไป					

ตามแผนงานที่วางไว้					
๓) บุคลากรมีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามระเบียบขั้นตอนอย่างถูกต้อง					

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนใน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
๔. ด้านการแก้ไขปรับปรุง					
๑) คณะสงฆ์มีการเก็บข้อมูล สอบถามความคิดเห็นบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปรับปรุง					
๒) คณะสงฆ์มีกระบวนการแก้ไขปรับปรุง และจัดทำแผนการพัฒนากิจการการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ					
๓) คณะสงฆ์มีการแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงระบบ และปรับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งงาน เพื่อให้การบริหารจัดการดียิ่งขึ้น					

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. ด้านการวางแผน

๑) ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....



๒. ด้านการปฏิบัติตามแผน

๑) ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ด้านการตรวจสอบ

๑) ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ด้านการแก้ไขปรับปรุง

๑) ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

พระปลัดกฤษณา ขนฺติธมฺโม (ธรรมเมือง)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย



แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผู้วิจัย : พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม นิสิตมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์เรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระสำคัญ ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๔ ด้าน คือ

- ๑) ด้านหลักสูตร
- ๒) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้
- ๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน
- ๔) ด้านปัจจัยสนับสนุน

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๔ ด้าน คือ

- ๑) ด้านการวางแผน
- ๒) ด้านการปฏิบัติตามแผน
- ๓) ด้านการตรวจสอบ
- ๔) ด้านการแก้ไขปรับปรุง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสัมภาษณ์

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
อายุ..... พรรษา..... ระดับการศึกษา..... วิทยฐานะ ป.ธ....., น.ธ.....
ตำแหน่ง..... ที่อยู่..... ตำบล..... อำเภอ.....
จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....
สถานที่สัมภาษณ์.....
วันที่สัมภาษณ์..... เดือน..... พ.ศ..... เวลา.....

ผู้สัมภาษณ์ พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)
บันทึกข้อมูล/จดบันทึก/บันทึกภาพและเสียง



[illegible]

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราช

[illegible]

๔) ท่านคิดว่าองค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านปัจจัยสนับสนุน ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอ
พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ๔ ด้าน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ?

๑) ท่านคิดว่าการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการวางแผน ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ท่านคิดว่าการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการปฏิบัติตามแผน ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓) ท่านคิดว่าการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการตรวจสอบ ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔) ท่านคิดว่าการบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ด้านการแก้ไขปรับปรุง ควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

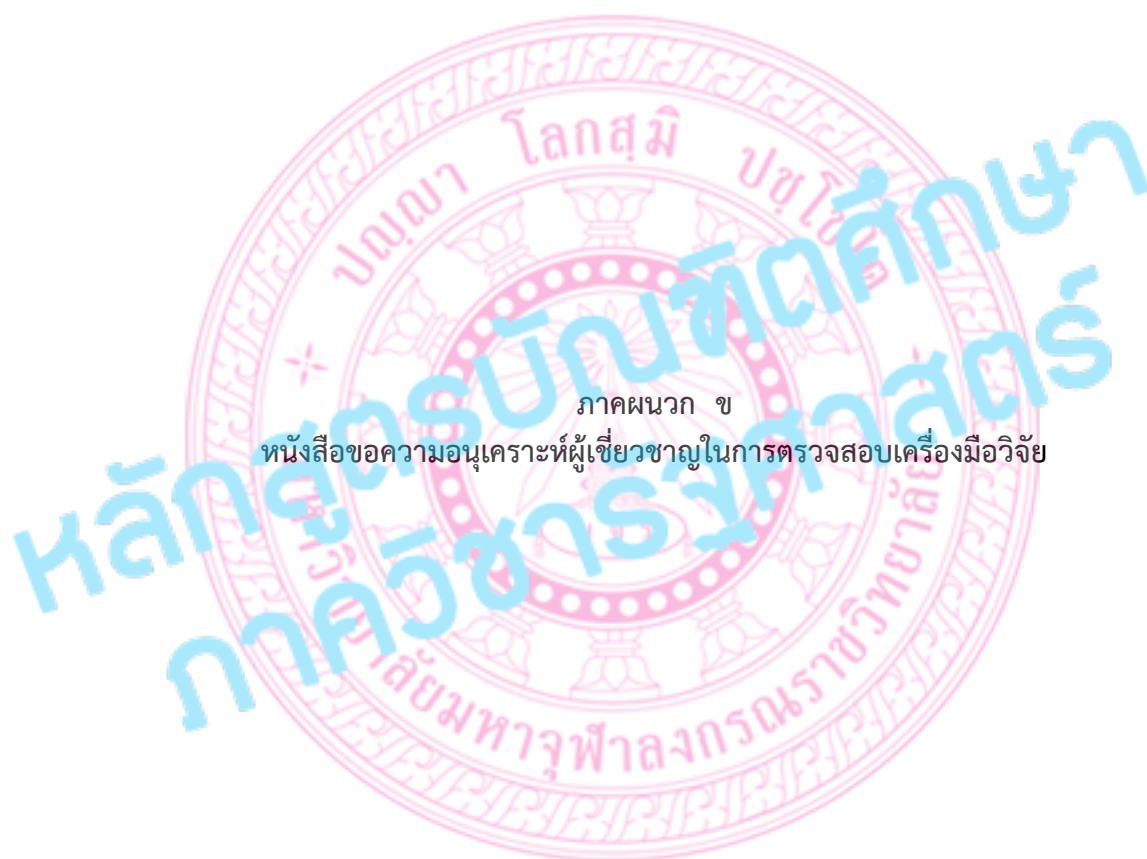
ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้สัมภาษณ์

พระปลัดภุชญา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย





บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ ว. ๓๖๓

วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ

เนื่องด้วย พระปลัดกฤษณา ฉายา ขนฺติธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๕๐๑๒๐๔๒๐๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอ
พนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุมานาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

สารคดี

พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร

กฤษณา

(พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดกฤษณา ขนฺติธมฺโม

โทร. ๐๖๒-๓๘๑-๗๐๔๔



เจริญพร ผศ.ดร.อภิวันธา ฉัตรช่อฟ้า อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

[illegible]

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ผศ.ดร.อภิญา จัตรข้อฟ้า
ผู้อำนวยการศูนย์บูรณาการงานวิจัยและ
บริการวิชาการ

02/10/2066

ผู้ประสานงาน : พระปวิศกฤตญา ชนสีนโม
โทร. ๐๖๒-๓๘๔-๗๐๙๙



เจริญพร ผศ.ดร.สุริยา รักษาเมือง อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

[illegible]

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์


 (พระครูสุภัทรโกศลราชบัณฑิต, รศ.๑๖)
 ผู้อำนวยการศึกษาและวัฒนธรรมสถานศึกษา
 สาขาวิชาการศึกษาเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
โทร. ๐๒๒-๖๖๖-๖๖๖๖



เจริญพร ผศ.ดร.ประเสริฐ อีสาว อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงธุรกิจ

ในการศึกษาตัวกับเรื่องนี้ หลักสองพุทธศาสนคณาภิณัติ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาถึงไปว่าปัญหานี้มีความ ความเชื่อหรือกฎใจใดเป็นอย่างไร ถึงเหตุที่เป็นปัญหานี้เพราะ
พิจารณาตรงกันคือเรื่องที่เกิดขึ้นในการทำสมาธิ ซึ่งได้แก่สมาธิหรือสติ หลักสองพุทธศาสนค
ณาภิณัติ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ มีดังนี้ว่าปัญหานี้จะ
ได้เพราะความเชื่อจากคัมภีร์ หรือ ความเชื่อของคนในกรมเองที่เพิกเฉยการสมาธิ โดยมาก

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์


 (พระครูสุจิตต์พัฒนพิท, รศ.ดร.)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงรัฐ

ผู้ประสานงาน : พระปลัดกฤษณา จามิโกโม
โทร. ๐๖๒-๓๘๑-๙๐๘๐



เจริญพร อ.ดร.นิกร ศรีราช อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

[illegible]

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสุภัททีปนนฺท, รศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระปณิธิกฤษณา ขนสิริโม
โทร. ๐๖๒-๖๖๖-๗๐๘๕



ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
(Index of item objective congruence = IOC)
สารนิพนธ์เรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน
ในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี”
ผู้วิจัย : พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
๑. เพศ	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ชาย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒. หญิง								
๒. อายุ	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. น้อยกว่า ๓๐ ปี								
๒. ๓๐ - ๔๐ ปี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓. ๔๑ - ๕๐ ปี								
๔. ๕๑ ปี ขึ้นไป								
๓. การศึกษา	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ปริญญาตรี								
๒. ปริญญาโท	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓. ปริญญาเอก								
๔. ตำแหน่ง	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ผู้บริหาร								
๒. ครู	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓. ครู อัตรากำลัง/บุคลากรทางการศึกษา								

การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมชาติศึกษาของโรงเรียนใน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
๑. ด้านการวางแผน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) คณะสงฆ์มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒) คณะสงฆ์มีการวางแผนการพัฒนาการศึกษาไว้ล่วงหน้า	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) คณะสงฆ์มีการวางแผนการเรียนการสอน ขั้นตอน วิธีการ และขอข่ายการสอนอย่างเป็นระบบและเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒. ด้านการปฏิบัติตามแผน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) คณะสงฆ์มีการจัดโครงสร้าง แผนงาน และภาระหน้าที่ งาน	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒) คณะสงฆ์มีการคัดเลือก และวางบุคลากรให้เหมาะกับงาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) บุคลากรมีการปฏิบัติงานตามวิธีการและขั้นตอนอย่าง ถูกต้องตามแผนงานที่วางไว้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓. ด้านการตรวจสอบ	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) คณะสงฆ์มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานของบุคลากรเป็น ประจำ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒) คณะสงฆ์มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นไป ตามแผนงานที่วางไว้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) บุคลากรมีการรายงานผลการปฏิบัติงานตามระเบียบ ขั้นตอนอย่างถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔. ด้านการแก้ไขปรับปรุง	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) คณะสงฆ์มีการเก็บข้อมูล สอบถามความคิดเห็นบุคคลที่ เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ไขปรับปรุง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒) คณะสงฆ์มีกระบวนการแก้ไขปรับปรุง และจัดทำแผนการ พัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) คณะสงฆ์มีการแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงระบบ และ ปรับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งงาน เพื่อให้การบริหารจัดการ ดียิ่งขึ้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

องค์ประกอบของการเรียนการสอนธรรมศึกษาของ โรงเรียนในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ค่าคะแนนโดยผู้เชี่ยวชาญท่านที่					สรุปและแปลผล		
๑. ด้านหลักสูตร	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) หลักสูตรที่ใช้สอนมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย ไม่น่าเบื่อ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒) หลักสูตรที่ใช้มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติครบถ้วนสมบูรณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) หลักสูตรที่ใช้สามารถยืดหยุ่นและประยุกต์ใช้กับวิชาอื่นได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) พระอาจารย์มีกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมกลุ่ม การร้องเพลงธรรมะ เกมส์ เป็นต้น ที่น่าสนใจ สนุกได้ข้อคิด	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒) พระอาจารย์มีการนำนักเรียนสู่การปฏิบัติ เช่น การฝึกสมาธิ ไหว้พระสวดมนต์ เจริญจิตตภาวนา เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) กิจกรรมที่ใช้สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา นำมาถอดบทเรียนได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้วิชาการ และสอบผ่านธรรมศึกษาได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒) การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในเชิงบวก และพัฒนาตนเองได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) การจัดการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ ทำให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ และปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคมได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๔. ด้านปัจจัยสนับสนุน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
๑) สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ ทันสมัย และมีความเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๒) งบประมาณและการให้การสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้
๓) สิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และอาคารสถานที่ที่มีความเหมาะสมและเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐	ใช้ได้

รับรองตามนี้

พระมหาสุรินทร์ สุนนโท, ผศ.ดร.
ประธานที่ปรึกษา





ที่ อว ๘๐๐๕.๒/



หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารพระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี)
เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทร. ๐-๓๕๒๔-๘๐๙๓

กันยายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ว่าที่ร้อยเอกภูพงค์ คงชนะ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตาขุนวิทยา อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓๐ ชุด

เนื่องด้วย พระปลัดกฤษณา นามสกุล ขนติธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๖๕๐๑๒๐๔๒๐๒
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุธีภักดีบัณฑิต, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

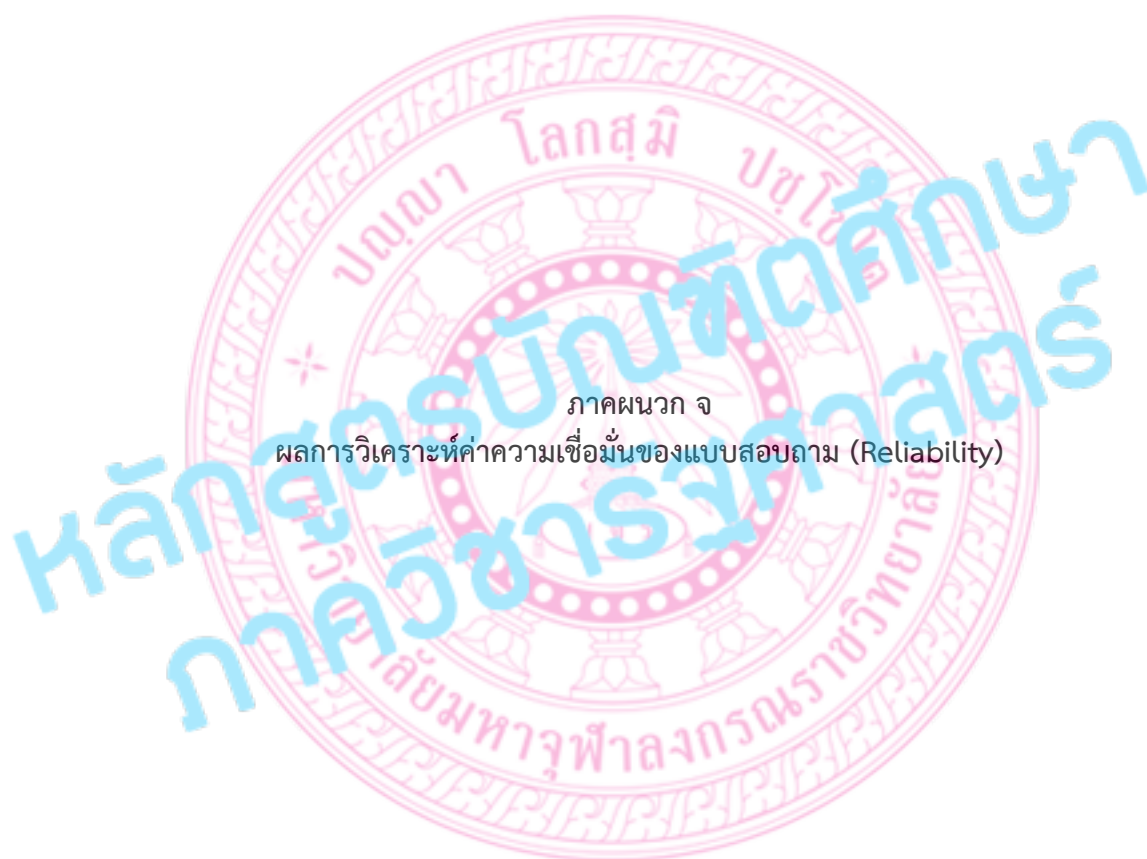
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ว่าที่ ร.อ.

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตาขุนวิทยา

ผู้ประสานงาน : พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม

โทร. ๐๖๒-๓๘๑-๗๐๔๔



ภาคผนวก จ

ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability)

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)
 สารนิพนธ์เรื่อง “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียน
 ในอำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี”
 ผู้วิจัย : พระปลัดกฤษณา ขนติธมโม (ธรรมเมือง)
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.980	.982	24

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
วางแผน 1	101.13	131.016	.909	.	.979
วางแผน 2	101.17	129.868	.899	.	.979
วางแผน 3	101.17	130.557	.843	.	.979
ปฏิบัติตามแผน 1	101.17	129.040	.872	.	.979
ปฏิบัติตามแผน 2	101.23	130.254	.798	.	.979
ปฏิบัติตามแผน 3	101.13	132.464	.780	.	.979
ตรวจสอบ 1	101.23	130.737	.762	.	.979
ตรวจสอบ 2	101.17	132.144	.814	.	.979
ตรวจสอบ 3	101.13	131.223	.891	.	.979
แก้ไข 1	101.20	128.166	.865	.	.979
แก้ไข 2	101.17	130.006	.888	.	.979
แก้ไข 3	101.13	129.292	.849	.	.979

หลักสูตร 1	101.13	130.740	.824	.	.979
หลักสูตร 2	101.17	130.075	.796	.	.979
หลักสูตร 3	101.17	130.902	.816	.	.979
กิจกรรมการเรียนรู้ 1	101.30	129.114	.831	.	.979
กิจกรรมการเรียนรู้ 2	101.23	128.875	.901	.	.979
กิจกรรมการเรียนรู้ 3	101.20	130.717	.839	.	.979
การจัดการเรียนการสอน 1	101.27	130.961	.845	.	.979
การจัดการเรียนการสอน 2	101.23	130.254	.888	.	.979
การจัดการเรียนการสอน 3	101.20	129.752	.917	.	.978
ปัจจัยสนับสนุน 1	101.30	130.355	.598	.	.981
ปัจจัยสนับสนุน 2	101.37	130.792	.590	.	.981
ปัจจัยสนับสนุน 3	101.20	131.683	.761	.	.979

Reliability Coefficients N of Cases = 30.0 N of items = 24.0 Alpha = 0.980

ตรวจสอบแล้ว

พระมหาสุทิน สุนโท

พระมหาสุทิน สุนโท, ผศ.ดร.

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์





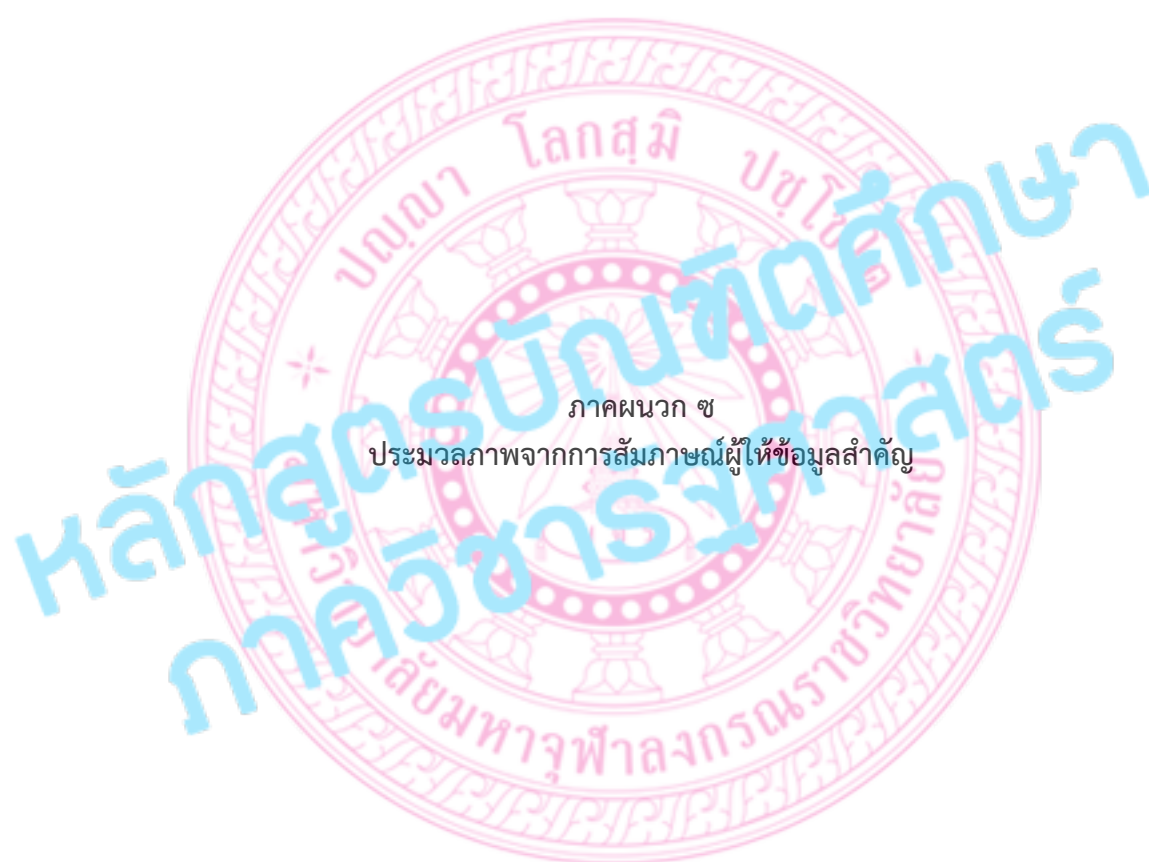
[illegible]

3047

[illegible][illegible]



[illegible]

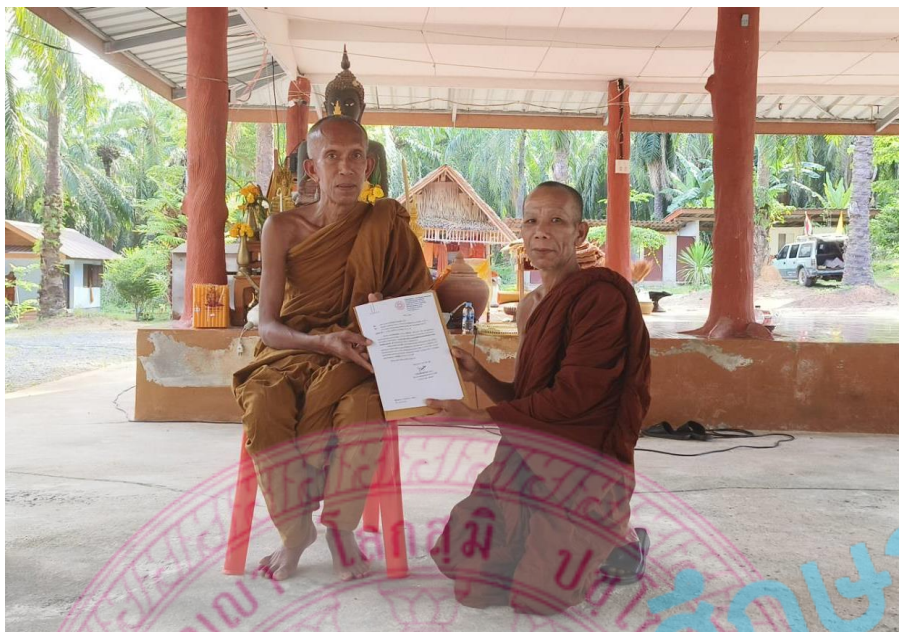




๑. สัมภาษณ์ พระครูสุทธิภาตารักษ์ เจ้าคณะอำเภอนม,
เจ้าอาวาสวัดสองพี่น้อง อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖



๒. สัมภาษณ์ พระครูถาวรกาญจนารักษ์ เจ้าคณะตำบลพนม,
เจ้าอาวาสวัดพังกาญจน์ อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖



๓. สัมภาษณ์ พระครูภาวนาจันทคุณ, วิ.ดร. เจ้าอาวาสวัดป่าเขาหัวช้าง, อาจารย์ผู้รับผิดชอบ
หลักสูตร อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, ๕ มีนาคม ๒๕๖๖



๔. สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ภัชลดา สุวรรณนวล อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๖



๕. สัมภาษณ์ นางประวีร์ พรหมมานอก ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี,
๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖



๖. นางสาวปราณี ทองแดง นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖



๗. สัมภาษณ์ นางผกา สามารถ ผู้อำนวยการโรงเรียนพนมศึกษา
อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๗ มิถุนายน ๒๕๖๖



๘. สัมภาษณ์ นางยุพาพันธ์ คุณวิจิตร ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดถ้ำธาราม
อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๖



๙. สัมภาษณ์ นายณัฐวัฒน์ แสงทองย้อย ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพนมศึกษา
อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๖ สิงหาคม ๒๕๖๖



๑๐. สัมภาษณ์ นางสาวจันทิมา มีสุข ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพนมศึกษา
อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ๑๗ กันยายน ๒๕๖๖



ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระปลัดกฤษณา ขนติธมฺโม (ธรรมเมือง)
- เกิด : ๘ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๘
- สถานที่เกิด : จังหวัดสกลนคร
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก, พธ.ม. (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ) มจร. ๒๕๖๕
- อุปสมบท : ๒๒ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖
- สังกัด : วัดถ้ำวราาราม ตำบลคลองศก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- หน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดถ้ำวราาราม ตำบลคลองศก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ปีการศึกษาที่เข้าศึกษา : วัดถ้ำวราาราม หมู่ที่ ๔ ตำบลคลองศก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ปีการศึกษาที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๖๕
- ผลงานวิชาการ : พระอธิการกฤษณา ขนติธมฺโม, “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดใต้เคี่ยม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร”, วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๘ (สิงหาคม ๒๕๖๕) : ๔๕๕-๔๖๙.
- พระปลัดกฤษณา ขนติธมฺโม และคณะ, “พานพุ่ม : คุณค่าและความสำคัญที่มีต่อสังคมไทย”, นิตยสารพุทธจักร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๖).
- พระปลัดกฤษณา ขนติธมฺโม (ธรรมเมือง), “การบริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๗).